

Paul Ladewig

Katechizm biblioteki

Katechizm biblioteki

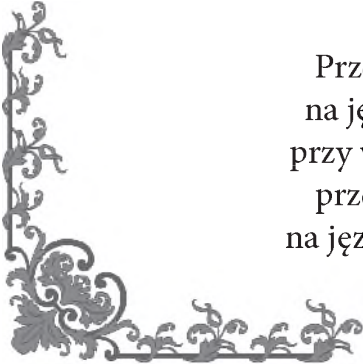
Fot. 1. Paul Ladewig (1858–1940)

Źródło: Haus der Essener Geschichte/Stadtarchiv

Paul Ladewig

Katechizm biblioteki

Przełożył z języka niemieckiego
na język polski Zdzisław Gębołyś
przy współpracy Bernharda Kwoki;
przełożył z języka niemieckiego
na język angielski Zdzisław Gębołyś

Bydgoszcz 2016

Tytuł oryginału *Katechismus der Bücherei*

Komitet Redakcyjny

Sławomir Kaczmarek (przewodniczący)
Zygmunt Babiński, Katarzyna Domańska, Grzegorz Kłosowski
Andrzej Prószyński, Marlena Winnicka, Jacek Woźny
Ewa Zwolińska, Grażyna Jarzyna (sekretarz)

Recenzent

Zbigniew Żmigrodzki

Projekt okładki

Tadeusz Meszko

Redaktor

Elżbieta Pawlak

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
Bydgoszcz 2016

Utwór nie może być powielany i rozpowszechniany w całości ani we fragmentach
bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich

ISBN 978-83-8018-050-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
(Członek Polskiej Izby Książki)
85-092 Bydgoszcz, ul. Ogińskiego 16
tel./fax 52 32 36 755, 32 36 729, e-mail: wydaw@ukw.edu.pl
<http://www.wydawnictwo.ukw.edu.pl>
Rozpowszechnianie tel. 52 32 36 730
Poz. 1630. Ark. wyd. 8,4

Spis treści

Przedmowa	11
O polskiej edycji <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga	11
Über die polnische Ausgabe vom <i>Katechismus der Bücherei</i> von Paul Ladewig	15
About the Polish edition of <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig	19
Wstęp	22
1. Paul Ladewig – życie i dzieło bibliotekarza	22
1.1. <i>Praca biblioteczna</i>	24
1.2. <i>Paul Ladewig – publikacje</i>	27
2. <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga – geneza, zawartość, indeks, forma, język	30
2.1. <i>Geneza</i>	30
2.2. <i>Zawartość</i>	30
2.3. <i>Indeks</i>	32
2.4. <i>Forma, język i styl „Katechismus der Bücherei”</i>	34
2.4.1. <i>Forma</i>	34
2.4.2. <i>Język i styl</i>	34
3. Recepcja <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga w Niemczech i w Polsce	38
3.1. <i>Recepcja dzieła Ladewiga w Niemczech</i>	38
3.2. <i>Recepcja dzieła Ladewiga w Polsce</i>	38
4. <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga – wczoraj i dzisiaj	41
4.1. <i>„Katechismus der Bücherei” Paula Ladewiga – wczoraj</i>	41
4.2. <i>„Katechismus der Bücherei” Paula Ladewiga – dzisiaj</i>	43
5. Kruppsche Bücherhalle – Biblioteka w koncernie Kruppa pod kierownictwem Ladewiga – między teorią a praktyką	48
5.1. <i>Kruppsche Bücherhalle</i>	48
5.2. <i>Biblioteka Miejska w Essen (1902–1918)</i>	58
Oryginał i przekłady <i>Katechismus der Bücherei</i> KATECHISMUS DER BÜCHEREI	62
KATECHIZM BIBLIOTEKI	104
CATECHISM OF LIBRARY	158

Bibliografia podmiotowa	202
Bibliografia przedmiotowa	204
Spis tabel	207
Spis ilustracji	208
Streszczenie	210
Zusammenfassung	210
Summary	210

Inhaltsverzeichnis

Vorwort	11
O polskiej edycji <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga	11
Über die polnische Ausgabe vom <i>Katechismus der Bücherei</i> von Paul Ladewig	15
About the Polish edition of <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig	19
Einführung	22
1. Paul Ladewig – Leben und Werk des Bibliothekars	22
1.1. <i>Bibliotheksarbeit</i>	24
1.2. <i>Paul Ladewig – Veröffentlichungen</i>	27
2. <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga – Genese, Inhalt, Index, Form, Sprache	30
2.1. <i>Genese</i>	30
2.2. <i>Inhalt</i>	30
2.3. <i>Index</i>	32
2.4. <i>Die Form, Sprache und der Stil des „Katechismus der Bücherei“</i>	34
2.4.1. <i>Form</i>	34
2.4.2. <i>Sprache und Stil</i>	34
3. Die Rezeption des <i>Katechismus der Bücherei</i> von Paul Ladewig in Deutschland und Polen	38
3.1. <i>Die Rezeption des Ladewigs Werkes in Deutschland</i>	38
3.2. <i>Die Rezeption des Ladewigs Werkes in Polen</i>	38
4. <i>Katechismus der Bücherei</i> von Paul Ladewig – gestern und heute	41
4.1. <i>„Katechismus der Bücherei“ von Paul Ladewig – gestern</i>	41
4.2. <i>„Katechismus der Bücherei“ von Paul Ladewig – heute</i>	43
5. Kruppsche Bücherhalle – Bibliothek in der Krupp-Werke unter Ladewigs Leitung – zwischen Theorie und Praxis	48
5.1. <i>Kruppsche Bücherhalle</i>	48
5.2. <i>Die Stadtbibliothek Essen (1902–1918)</i>	58
Original und Übersetzungen des <i>Katechismus der Bücherei</i> KATECHISMUS DER BÜCHEREI	62
KATECHIZM BIBLIOTEKI	104
CATECHISM OF LIBRARY	158

Bibliographie	202
Sachliteratur	204
Tafelverzeichnis	207
Abbildungsverzeichnis	208
Streszczenie	210
Zusammenfassung	210
Summary	210

Table of contents

Foreword	11
O polskiej edycji <i>Katechismus der Bücherei</i> Paula Ladewiga	11
Über die polnische Ausgabe vom <i>Katechismus der Bücherei</i> von Paul Ladewig	15
About the Polish edition of <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig	19
Preface	22
1. Paul Ladewig – Life and work of librarian	22
1.1. <i>Librarian's work</i>	24
1.2. <i>Paul Ladewig – publications</i>	27
2. <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig – genesis, contents, index, form, language	30
2.1. <i>Genesis</i>	30
2.2. <i>Content</i>	30
2.3. <i>Index</i>	32
2.4. <i>Form, language and style of „Katechismus der Bücherei“</i>	34
2.4.1. <i>Form</i>	34
2.4.2. <i>Language and style</i>	34
3. Reception of the <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig in Germany and Poland	38
3.1. <i>Reception of the work of Ladewig in Germany</i>	38
3.2. <i>Reception of the work of Ladewig in Poland</i>	38
4. <i>Katechismus der Bücherei</i> by Paul Ladewig – formerly and nowadays	41
4.1. <i>„Katechismus der Bücherei“ by Paul Ladewig – formerly</i>	41
4.2. <i>„Katechismus der Bücherei“ by Paul Ladewig – nowadays</i>	43
5. Kruppsche Bücherhalle – Library in the Krupp Company under the Ladewig's leadership – between theory and practice	48
5.1. <i>Kruppsche Bücherhalle</i>	48
5.2. <i>Municipal Library in Essen (1902–1918)</i>	58
Original and translations <i>Katechismus der Bücherei</i> KATECHISMUS DER BÜCHEREI	62
KATECHIZM BIBLIOTEKI	104
CATECHISM OF LIBRARY	158

Bibliography	202
Subject bibliography	204
List of tables	207
List of figures	208
Streszczenie	210
Zusammenfassung	210
Summary	210

Przedmowa

O polskiej edycji *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga

Oddajemy do rąk czytelnika *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga w formie, którą autor nadał pierwotnie swemu dziełu, identycznej z tą, jaka wystąpiła w obu tożsamych wydaniach z 1914 i 1922 roku. Jedyne „ingerencje” edytorskie dotyczą pojęć i myśli Ladewiga, które z racji upływu czasu mogłyby zostać niezrozumiałe lub źle zrozumiane przez czytelnika. Stosownie do nich wyjaśnienia umieściliśmy w formie przypisów lub w nawiasach przy danym pojęciu. Wydanie *Katechizmu biblioteki* Ladewiga nie jest jednak typowym reprintem, czyli wierną fotografią wydania oryginalnego. Edycję polską wzbogaciliśmy o pięć rozdziałów. Celem pierwszego rozdziału jest przybliżenie biograficznej, zawodowej oraz naukowej sylwetki Paula Ladewiga. W rozdziale drugim, trzecim i czwartym poddaliśmy wnikliwej analizie tekst Ladewiga, zwracając uwagę na cechy formalne (formę piśmienniczą, język, kompozycję), jak też na sens i wymowę dzieła. W rozdziale piątym przedstawiliśmy szkic o dziejach Krupp-sche Bücherhalle pod kierownictwem Ladewiga oraz o Bibliotece Miejskiej w Essen, wtedy gdy Ladewig mieszkał i pracował w tym mieście. Uzupełnieniem edycji jest materiał ilustracyjny (fotografia Ladewiga, reprodukcje wybranych stron *Katechizmu*, reprodukcje bibliotek niemieckich z czasów Ladewiga oraz ich współczesne oblicze), bibliografia podmiotowa (wykaz wydań *Katechismus der Bücherei* wraz z recenzjami dzieła) oraz bibliografia przedmiotowa zawierająca źródła i publikacje o Ladewigu, a także wykaz wykorzystanych w publikacji opracowań. Troska o wierność przekładu i reedycji korespondowała z dążeniem uczynienia z *Katechizmu biblioteki* dzieła w pełni zrozumiałego dla współczesnego czytelnika. Dlatego między innymi zdecydowaliśmy się na uzupełnienie haseł indeksu rzeczowego o dopowiedzenia, bez których w wielu wypadkach byłyby niezrozumiałe.

Szczególną troskę i staranność wykazaliśmy w stosunku do języka. W przekładzie kierowaliśmy się zasadą jak najwierniejszego oddania tekstu, którą staraliśmy się połączyć z zasadą wyrażenia myśli Ladewiga w sposób poprawny, zgodny z kanonami gramatyki i ortografii współczesnej polszczyzny. Między innymi z tego względu tekst został poddany wielokrotnej korekcie i redakcji językowej, tekst angielski u lektora języka angielskiego, rodowitego Anglika, tekst

polski u redaktora z wieloletnim doświadczeniem wydawniczym. Oddajemy do rąk czytelnika *Katechizm biblioteki* Paula Ladewiga w 102. rocznicę po opublikowaniu pierwszego wydania tego oryginalnego i niepowtarzalnego dzieła. Na wydanie z 1914 roku i to wydane osiem lat później, będące swoistym znakiem czasu, składają się: siermiężna, uboga, tekturowa okładka, pozbawiona jakichkolwiek ozdóbek poza logo wydawcy, papier bardzo niskiej klasy. Te elementy są świadectwem trudnych czasów, z jednej strony nadchodzącej lub już wybuchłej I wojny światowej, z drugiej strony czasów kryzysu Republiki Weimarskiej.

Kwestią wymagającą wyjaśnienia jest tytuł publikacji. Zgodnie z oryginałem *Katechismus der Bücherei* brzmi *Katechizm biblioteki*, a właściwie, chcąc oddać wiernie sens tytułu: Katechizm biblioteki publicznej, ponieważ termin „Bücherei” jeszcze w połowie XX wieku był identyfikowany w Niemczech ściśle z biblioteką publiczną, podczas gdy określenie „Bibliothek” było rezerwowane dla pozostałych bibliotek, na czele z biblioteką naukową. Nie zdecydowano się jednak na modyfikację tytułu, choć może byłoby to wskazane ze względów stylistycznych i ze względu na dążenie, aby tytuł oddawał możliwie w sposób pełny zawartość książki. Tytuł *Katechizm biblioteki* nie daje wprawdzie takiej gwarancji z uwagi na wieloznaczność pojęcia biblioteka. Zdecydowano się jednak na tytuł wierny oryginałowi *Katechizm biblioteki*, przesuując „ciężar” wszystkich wyjaśnień do części wstępnej. *De facto* dzieło Ladewiga jest adresowane do bibliotekarzy, a prawie wszystkie, jeśli nie wszystkie hasła rzeczowe są w istocie radami, wskazówkami czy uwagami, których odbiorcą są bibliotekarze. Dzieło Ladewiga jest *nomen omen* katechizmem bibliotekarza (w istocie był nim Ladewig) dla bibliotekarzy.

Dlaczego warto wydać *Katechizm biblioteki* po polsku i po angielsku? Aktualność myśli Ladewiga mimo upływu ponad 100 lat, uniwersalność – pomimo że pisał je niemiecki bibliotekarz, wykracza poza miejsce i czas. Rady i przestrogi Ladewiga mogą być przydatne zarówno dla kierownika biblioteki, bibliotekarza z pewnym stażem, jak i dla początkującego bibliotekarza. Przytoczmy kilka z nich na dowód. *Biblioteki muszą być centrami kraju, miejscowości, ale działać w sposób zdecentralizowany. Walka partyjna nie jest sprawą biblioteki oświatowej. Dobry bibliotekarz korzysta z pracy swych poprzedników. Żyć niszczy je, aby własne wprowadzić. Wzrost jest fundamentem życia każdej biblioteki. Zaliczymy do nich na przykład również takie myśli: Centrum biblioteki nie jest czytelnia, lecz magazyn; izolowanie magazynów od pomieszczeń dla czytelników i administracji jest podstawowym założeniem gmachu biblioteki; wieża biblioteczna – to rozwiązanie dla każdej rozrastającej się biblioteki; odradza się kombinacji różnych katalogów, jak katalogu systematycznego i topograficznego; im większa biblioteka, tym bardziej nieracjonalne jest ustawienie systematyczne.*

Rady Ladewiga mogą czasami irytować, czasami mogą śmieszyć, zawsze jednak skłaniają do myślenia. Chociażby uwaga, że wykonywanie najprostszyc usług bibliotecznych nie przystoi pierwszemu urzędnikowi, czy też spostrzeżenie, że więcej znaczy praktyczne i jasne spojrzenie władzy zwierzchniej niż smak literacki. To samo można powiedzieć o następnych myślach: *Życzenia władzy są rozkazem dla bibliotekarza; bibliotekarz jest jak dobra gospodyni domowa. Nie sama praca go zadowala, lecz sukces w porządku i czyn; unikać form architektonicznych sprzyjających kurzowi.*

Książki wznowione po latach zwykle żyją drugim życiem. Najbardziej dobitnym dowodem trafności decyzji o ponownym wydaniu jest zainteresowanie czytelników kupujących daną książkę. Reedycja jest też okazją do wyrażenia refleksji, czasem przemyśleń na temat poruszanych w książce treści. Tak też się stało z *Katechismus der Bücherei* wznowionym przez Simon Verlag für Bibliothekswissen po blisko 100 latach¹.

¹ P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Berlin 2011.

**KATECHISMUS
DER BÜCHEREI**

VON

DR. PAUL LADEWIG

**ZWEITE UNVERÄNDERTE
AUFLAGE**

**ERNST WIEGANDT · VERLAGSBUCHHANDLUNG
LEIPZIG · 1922**

Vorwort

Über die polnische Ausgabe vom *Katechismus der Bücherei* von Paul Ladewig

Wir stellen LeserInnen der *Katechismus der Bücherei* vom Bibliothekar Paul Ladewig, eine Ausgabe dar, die genau in der Form, in der Autor es ursprünglich schrieb, die identisch einer anderen ist, die in zwei identische Veröffentlichungen im Jahr 1914 und 1922 erschienen sind. Die einzige redaktionelle Entscheidungen betreffen nur Ladewigs Konzepte und Gedanken, die aufgrund der verstreichenden Zeit unverständlich werden könnten oder die, die von Lesern fehlinterpretiert werden mögen. Die entsprechende Erklärung wurden in Form von Fußnoten oder der Klammerzusatz eingefügt. Die Veröffentlichung des Ladewigs *Katechismus* ist aber nicht nur ein typischer Neudruck beziehungsweise eine genaue Version der ursprünglichen Veröffentlichung. Die polnische Ausgabe wurde um fünf weitere Kapitel bereichert. Das Ziel des ersten Kapitels ist es, bring Paul Ladewig uns näher und seiner biographischer, beruflicher und wissenschaftlicher Profil zu präsentieren. Im zweiten, dritten und vierten Kapitel haben wir Ladewigs Text einer tiefgründigen Analyse unterzogen, während die Aufmerksamkeit den formalen Eigenschaften geschenkt wurde (schriftstellerische Art, Sprache und Komposition), sowie dem Sinn und der Aussage der Arbeit. In dem fünften Kapitel stellten wir die Skizze über Geschichte der Kruppsche Bücherhalle in Essen unter Ladewig's Leitung, und über die Stadtbibliothek in Essen in der Zeiten als Ladewig in Essen wohnte und arbeitete. Ergänzung zu dieser Ausgabe sind das illustrative Material (Ladewigs Fotografie, Reproduktionen von einigen ausgewählten Seiten aus dem *Katechismus*, Reproduktionen aus deutsche Bibliotheken zu Ladewigs Zeit und ihre moderner Aussehen), eine subjektive Bibliographie (eine Zusammenstellung von Veröffentlichungen von *Katechismus der Bücherei* zusammen mit Rezensionen des Werkes) und eine Sachibliographie enthaltende Quellen und Veröffentlichungen von Ladewig und eine Aufstellung von der Veröffentlichungen, die in dieser Publikation gebraucht wurden. Eine besondere Sorge zeigten wir um die wortgetreue Übersetzung des Textes, die mit der Bestrebung korrespondierte, das Ziel zu erreichen, den *Katechismus der Bücherei*, die Werke durchaus ver-

ständig den modernen Leser zu machen. Deshalb, unter anderem, wurden wir uns schlüssig über den Nachtrag der Indexeinträge mit der Bestimmungen, ohne diese Bestimmungen würden, in vielen Fällen, die Indexeinträge unverständlich sein. Eine besondere Sorgfalt zeigten wir in Bezug auf der Sprache. Das grundlegende Prinzip bei der Übersetzung, dem wir folgten, war die wortgetreue Textübersetzung, das wir versucht haben das Ladewigs Prinzip des Denkausdrucksweise zu verbinden und zu kombinieren nach den Regeln der Grammatik und Rechtschreibung der zeitgenössischen Polnisch. Unter anderem, aus diesem Grund wurde der Text ein mehrmalig Korrekturlesen und sprachliche Bearbeitung unterzogen, der englische Text wurde von einem englischen Muttersprachler, der polnische Text von einem polnischen Redakteur mit langjähriger verlegerischer Erfahrung überprüft.

Wir veröffentlichen der *Katechismus* von Paul Ladewig zum 102. Jahrestag der Veröffentlichung der ersten Ausgabe, dieses ursprünglichen und einzigartigen Kunstwerk. Für die Ausgabe von 1914 und diese, die acht Jahre später veröffentlicht wurden war und es ein charakteristisches Zeichen dieser Zeit ist, zusammenlegen: ein schlichter, schäbiger Pappumschlag, ohne Verzierungen außer einem Logo des Herausgebers und einem minderwertigen Papier. Diese Elemente sind Zeichen der schwierigen Zeiten; einerseits, der kommende oder schon ausgebrochene Erste Weltkrieg, und andererseits, die Zeit der Krise der Weimarer Republik.

Ein Problem, das eine Erklärung bedarf, betrifft der Titel der Publikation. Nach dem ursprünglichen *Katechismus der Bücherei*, sollte den *Katechismus der öffentlichen Bücherei* tatsächlich lauten, weil der Begriff „Bücherei“ noch in der Mitte des zwanzigsten Jahrhunderts mit der öffentlichen Bücherei in Deutschland identifiziert war, während der Begriff „Bibliothek“ wurde für alle anderen Bibliotheken vorbehalten, mit einer wissenschaftlichen Bibliothek an der Speerspitze. Es sich für einer kleinen Modifizierung des Titels daher nicht entschieden, obwohl das vielleicht aus stilistischen Gründen hingewiesen ware, auch in Bezug auf das Streben, um Titel möglich treu der Inhalt des Buches wiedergegeben hätte. Der Titel *Der Katechismus einer Bibliothek* macht keine solche Zusicherungen in Anbetracht der Mehrdeutigkeit des Begriffs „Bibliothek“. Daher wurde es beschlossen, dass der Titel *Katechismus der Bücherei* dazu am besten geeignet ist. Andererseits wurde es sich alle Erklärungen zur Einführung zu verschieben entschieden. De facto Ladewigs Werk an einem BibliothekarInnen adressiert ist, und fast alle, bedauerlicherweise aber nicht alle die Stichwörter im Grunde Hinweise, Tipps oder Kommentare für verschiedene Empfänger geeignet sind, und diesen Empfänger ein Bibliothekar ist. Ein weiterer Grund, obgleich es zweitrangig ist, Ladewigs Werk nomen est omen eine *Katechismus* eines Bibliothekars ist (im Grunde genommen den Bibliothekar war Ladewig selbst) für Bibliothekare.

Warum lohnt es sich der *Katechismus der Bücherei* auf Polnisch veröffentlichten? Ladewigs Gedanken verlieren nicht an Aktualität, sogar im Laufe 102 Jahren seit dem Erscheinungsjahr, die Universalität – trotzdem, dass es von einem deutschen Bibliothekars geschrieben worden ist, Ladewig überschritt Raum und Zeit, seine Ratschläge und Vorwarnungen können nützlich sein, sowohl für einen Leiter einer Bibliothek, sondern auch für Bibliothekar mit einiger Erfahrung, sowie für einen angehender Bibliothekar. Lassen Sie uns dann zitiere ein paar von diesen Gedanken, um es das zu beweisen. *Bibliotheken sollten ein Zentrum eines Landes, Ortes sein, sie müssen aber dezentralisiert betreiben. Der Wettbewerb zwischen den Parteien kann keine Probleme verursachen oder kann kaum Einfluss auf Volksbibliothek haben. Ein guter Bibliothekar zieht Nutzen aus der Arbeit seiner Vorgänger. Ein schlechter ein zerstört es, um für seine eigene Arbeit Platz zu machen. Wachstum ist die Grundlage des Lebens jeder Bibliothek.* Lassen Sie uns gehören dazu, zum Beispiel, ein solcher Gedanken, wie: *die Mitte jeder Bibliothek ist nicht ein Magazin, aber der Lagerraum; Isolation Lagerräume von Räumen, die zu Lesesälen und Verwaltungsangestellten bestimmt sind, ist die Grundvoraussetzung eines Bibliotheksgebäude; Eine Bibliotheksturm – ist eine Lösung für jede wachsende Bibliothek; es ist empfohlen, nicht verschiedene Katalogen zusammen zu kombinieren, wie ein systematischer Katalog und ein topographischer; je größer eine Bibliothek ist, desto mehr irrational eine methodische Aufstellung wird.* Ladewigs Empfehlungen können manchmal lästig sein, manchmal bringen sie zum Lachen, aber immer Versuchen sie, alle dazu zu bringen, es genauer zu überlegen. Zum Beispiel, ein Zurechtweisung: Es ist nicht sachgerecht, den Ministerbüroangestellte einer Bibliothek den einfachsten Dienststellen der Bibliothek zu tun, oder eine Beobachtung, dass die mehr praktischen und klaren Blick des übergeordneten Instanzes viel mehr als literarischen Geschmack bedeutet. Das gleiche könnte über folgende Ladewigs Gedanken gesagt werden: *Alle Wünsche der Regierung sind eine Ordnung für einen Bibliothekar; ein Bibliothekar ist wie ein guter Gastgeber. Er ist daher zufrieden nicht nur mit seiner Arbeit, aber mit dem Erfolg in der Aufrechterhaltung der Ordnung und Handlung; es sollte auch vermieden werden, alle architektonischen Formen, die günstig für Staub sind, zu bauen.*

Bücher, nach Jahren, neu aufgelegt wurden, führen, in der Regel, ein zweites Leben. Der deutlichste Beweis für die Richtigkeit einer Entscheidung einer Neuausgabe sinngemäß wiedergibt Interesse der Leser, die dieses Buch zu kaufen mögen. Eine Neuausgabe gibt auch eine Möglichkeit, die im Buch berührten, einigen Überlegungen, manchmal Reflexionen über den Inhalt teilen. So geschah es mit *Katechismus der Bücherei*, neu aufgelegt von Simon Ver-

lag für Bibliothekswissen vor fast 100 Jahren². In der Einleitung zu einer neuen Ausgabe, die Verlegerin, wahrscheinlich Elisabeth Simon, beurteilt die Aktualität Ladewigs Bewertungen, vor allem die, wo sie die Rolle der Bibliothek als eine Serviceeinrichtung für die Öffentlichkeit betreffen.

² P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Berlin 2011.

Foreword

About the Polish edition of *Katechismus der Bücherei* by Paul Ladewig

We present a of *Catechism of Library* by the librarian Paul Ladewig exactly in form which the author gave it originally, identical to this one, which appeared in two identical publications in 1914 and 1922. Editorial „interferences” concern only Ladewig’s concepts and thoughts, which by virtue of the passing of time could be incomprehensible or misinterpreted by the reader. According to them we inserted in form of footnotes or in parentheses the appropriate explanations. The publication of the Ladewig’s *Catechism* is not just a typical reprint, or an accurate version of the original publication. The English edition has been enriched with five more chapters. Aim of the first chapter is to tell us a few words about Paul Ladewig, to present his biography and his professional and scientific profile. In the second, third and fourth chapter we subjected to careful analysis Ladewig’s text, while paying attention to the formal features (the way of writing, language and composition), as well as the sense and significance of the work. In the fifth chapter we presented Skizze about history of Kruppsche Bücherhalle under Ladewig management and about Municipaly Library in Essen when Ladewig in Essen worked and lived. An addition to the edition are the illustrations (Ladewig’s photography, reproductions of some selected pages from his *Catechism*, reproductions from German libraries from the Ladewig’s time and their modern-day look), a subjective bibliography (publications list of *Katechismus der Bücherei* together with the reviews of the work) and subject bibliography which contains sources and publications about Ladewig and a list of the studies, which were used in this publication. The concern for the fidelity to the translation and re-edition corresponded with the aspiration to make a library catechism to a fully intelligible work for a contemporary reader. Therefore, inter alia, we decided to make complete the headwords of the subject index in the adding, because without it in many cases the work could be incomprehensible.

We showed a particular care and diligence relative to the language. While translation we’re guided by the principle of the most faithful to the original translation, which we tried to combine to the way of expression of the Ladewig’s

thoughts in a correct way, according to the canons of grammar and syntax of the contemporary English language. Among other things, because of this the text has been subjected to a multiple proof-reading and language editing, the English text has been checked by an English native speaker and the Polish one has been edited by a many year's experienced editor. We publish a of *Catechism of Library* by Paul Ladewig in the 102th anniversary of the publication of the first edition of this original and unique work of art. To the edition from 1914 and this one, which was published eight years later and it's a characteristic sign of the times, compose a coarse, poor cardboard book cover lacking of any embellishments apart from the publisher's logo and a substandard paper. These elements are the signs of the difficult times; on the one hand coming or already broke The World War I, on the other hand the time of crisis of the Weimar Republic.

Some question that needs clarification is the title of the publication. According to the original *Katechismus der Bücherei* should be rather *The catechism of a library*, or actually, if we want to express faithfully the meaning of the title: The catechism of a public library, because the term „Bücherei” in Germany closely identified with a public library in the mid-twentieth century, while the term „Bibliothek” was reserved for any other libraries, with a research library at the spearhead. However, it was decided not to modify the title, though perhaps it would be advisable stylistic reasons and because of the desire to title indulged in as completely as possible the content of the book. The title The catechism of a library doesn't provide such a guarantee because of the ambiguity of the concept of a library. It was decided, however, true to the original title of the Catechism of the library, moving all the explanation for the introductory part. De facto Ladewig's work is addressed to a librarian / s, and almost all, if not all of the headwords are in fact advices, tips or comments which recipient is a librarian. Another reason, although of minor importance is it, that the work of Ladewig is funnily enough a library catechism (in fact this librarian was Ladewig himself) for librarians.

Why is it worth to publish a library catechism in Polish? Ladewig's thoughts remain up-to-date as the years go in spite of passage of more than 100 years, universality – despite the fact that there were written by a German librarian, Ladewig went beyond space and time, his advices and forewarnings can be useful both for the manager of library, even a librarian with some experience, as well as a budding librarian. Let us then quote a few of these thoughts, in order to prove it. *Libraries should be centers of a country, place, but they have to operate in a decentralized way. Competition between parties can't cause any issues or problems or can't have influence over an educational library in possible any way. A good librarian uses the work of his predecessors. A bad one destroys it, just to make the place for his own work. Growth is the foundation of life of*

*every library. Let's include them, for example, such thoughts as: the centre of each library isn't a reading room, but the storeroom; isolation storerooms from rooms destined reading rooms and management is the basic premise of a library building; A library tower – is a solution for every growing library; it's advised not to combine different catalogues, as a systematic catalog and topographic one together; the larger the library is, the more irrational the methodical set is going to be. Ladewig's advises can sometimes be annoying, sometimes they're amusing, but always thought they're provoking, they set us thinking. For example, a reproof: it's not appropriate the prime office worker of a library to do the simplest library's services, or an observation that more practical and clear view of superior authority means much more than literary taste. The same could be said about following Ladewig's thoughts: government's desires are an order for a librarian; a librarian is like a good host. He's therefore satisfied not only with his work, but with the success in the matter of order and work; it should be also avoided to build any architectural forms which are favorable to dust. Books reprinted after years tend to live a second life. The clearest proof of the aptness of a decision of a re-edition is arousing reader's interest that's going to buy this book. Re-edition is also an opportunity to share some reflections, sometimes reflections on the content touched on in the book. So it happened with *Katechismus der Bücherei* reprinted by Simon Verlag für Bibliothekswissen after nearly 100 years ago³.*

In the introduction to a new edition, the publisher, probably Elisabeth Simon, raises remaining up-to-date of Ladewig's judgments, especially there, where it considers the role of a library as a service institution for the public.

³ P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Berlin 2011.

Wstęp

1. Paul Ladewig – życie i dzieło bibliotekarza

W 2014 roku upłynęło dokładnie 100 lat od daty opublikowania przez Paula Ladewiga *Katechizmu biblioteki*⁴, zwięzłego, syntetycznego przewodnika po meandrach pracy i zawodu bibliotekarza. *Katechismus der Bücherei* był owocem 35-letniej praktycznej działalności bibliotekarskiej Ladewiga. Jego droga do tego wiekopomnego, niepowtarzalnego dzieła, zwłaszcza zawodowa, była nie tylko długa i kręta, ale obfitująca w dość nagłe zwroty. Życie i działalność P. Ladewiga przypadły na okres burzliwych przemian w dziejach politycznych Niemiec, ale i dla całej Europy, okres gwałtownego przyspieszenia technicznego i cywilizacyjnego, ale również na moment istotnych przeobrażeń samej biblioteki.

Paul Ladewig urodził się w Brześciu Litewskim, 25 października 1858 roku, w rodzinie kupca Alberta Ladewiga i Emilie z domu Weiß. Oboje rodzice pochodzili z Gdańska, tam się też urodzili i spędzili większość swojego życia. Zapewne sprawy zawodowe zawiadły rodziców Paula do dość odległego Brześcia. Chyba jednak nie na długo. Niewiele tak naprawdę wiemy o dalszych dziejach rodziny, o dalszych jej gdańskich losach. Temat ten, zapewne ciekawy, pozostawiamy jednak na boku, kierując naszą uwagę na osobę samego Paula Ladewiga oraz jego główne życiowe i zawodowe składniki życiorysu. W 1863 roku, w wieku 10 lat Paul powrócił do Gdańska. Jak podaje nieco zagadkowo w życiorysie opublikowanym w 1936 roku, powrót rodziny Ladewigów był konsekwencją serdecznego przyjęcia w domu przez ojca pewnego wytwornego Polaka podczas polskiej „rewolucji” [określenie Ladewiga – Z.G.] 1863 roku⁵. W następstwie tego zdarzenia, ojciec Ladewiga został zmuszony zapewne przez władze carskie do powrotu w rodzinne strony. Po ukończeniu gimnazjum w Gdańsku, w 1878 roku, Ladewig zapisał się w poczet studentów Królewskiego Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma w Berlinie, gdzie studiował na wydziale filologicznym historię i germanistykę.

⁴ Zob. P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914.

⁵ Zapewne chodzi tu o Powstanie styczniowe 1863 roku – zob. własnoręczny życiorys P. Ladewiga. Lebenslauf. Bundesarchiv Berlin. Reichsschrifttumskammer. BArch, R 9361 V/7505. BArch, R 9361 V/7505, k. 2–6.

Studia ukończył 12 października 1882 roku, uzyskując tytuł doktora filologii, na podstawie dysertacji pt. *Poppo von Stablo und die lothringisch-clunienensis-che Klosterreform des XI. Jahrhunderts*⁶. Bezpośrednio po studiach podjął się Ladewig pracy w Karlsruhe, najpierw w latach 1882–1883 jako pracownik pomocniczy w Badeńskiej Komisji Historycznej, a następnie zatrudnił się w Generalnym Archiwum Krajowym w Karlsruhe jako archiwista. W archiwum pracował do 1889 roku, aby przejść stamtąd do pracy w Landesbibliothek Karlsruhe (Bibliotece Krajowej)⁷. Rozdział życiowy i zawodowy Ladewiga związany z Karlsruhe skończył się w 1898 roku. Jak możemy przypuszczać, przyczynił się do jego stabilizacji życiowej. W 1898 roku Ladewig zawarł związek małżeński z Hedwig Müller, Szwajcarką z Zurychu, z którego to małżeństwa urodziło się 4 dzieci – 3 synów i córka⁸. Następną dekadę (lata 1898–1909) spędził Ladewig w Essen i okolicy, gdzie organizował dla fabrykanta Kruppa biblioteki w jego zakładach, z wielkim zresztą powodzeniem. Poróżniwszy się z Friedrichem Alfredem Kruppem wyjechał do Berlina, gdzie spędził 21 lat swojego długiego, pracowitego życia. Dopiero w wieku 73 lat postanowił odpocząć. W 1931 roku kupił majątek w Sennewitzmühle (aktualna polska nazwa Łąkomin) koło Witnicy (Vietz), nieopodal Gorzowa Wielkopolskiego (niem. Landsberg). Z nieznanych nam bliżej powodów w marcu 1940 roku postanowił powrócić do Berlina. Tam dopadła go choroba. Paul Ladewig zmarł 30 marca 1940 roku, a 5 kwietnia tego roku został pochowany na cmentarzu Parkfriedhof w Berlinie-Lichterfelde⁹.

⁶ Zob. Neue Deutsche Biographie (NDB) – Adolf von Morzé, Ladewig Paul, W: Neue Deutsche Biographie 13 (1982), s. 392 i nast. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd116643854.html>. Dysertacja P. Ladewiga jest zarejestrowana i przechowywana w Archiwum Uniwersytetu im. W. Humboldta w Berlinie – Phil. Fak. Nr. 258 Bl. 81 i nast.

⁷ Informacje biograficzne o Paulu Ladewigu są dostępne w następujących opracowaniach: A. von Morzé, Ladewig Paul, W: Neue Deutsche Biographie 13 (1982), s. 392–393; H. Kieser, Ostdeutsche Biographie. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.ostdeutschebiographie.de>; Ladewig Paul, W: LBI. Lexikon der Bibliotheks- und Informationswissenschaft, Hrsg. von K. Umlauf, Stuttgart 2011, Bd. 2/Lief. 1, s. 528–529; Ladewig Paul, W: Lexikon des Bibliothekswesens, Hrsg. von H. Kunze und G. Rückl, Leipzig 1974. Bd. 2, s. 852; Ladewig Paul, W: Lexikon des gesamten Buchwesens, 2 völlig neu bearb. Aufl., LGB. Hrsg. von S. Corsten u. A., Bd. 4. Stuttgart 1995, s. 385. Ułamki biograficzne są dostępne w artykułach wspomnieniowych: M. Bollert, Paul Ladewig 1858–1940, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”, 1942, H. 3–4, s. 160–168; H., Abschied von Paul Ladewig, „Die Bücherei”, 1940, H. 3, s. 146–148; K. Auras, Paul Ladewig zum Gedächtnis, „Die Werkbücherei”, 1940, F. 6, s. 23.

⁸ Zob. Paul Ladewig. Fragebogen für Mitglieder. Bundesarchiv Berlin. Reichsschrifttumskammer. BArch, R 9361 V/7505, k. 1.

⁹ Zob. M. Bollert, Paul Ladewig..., s. 160–168; H., Abschied von..., s. 146–148; K. Auras, Paul Ladewig..., s. 23. Według prof. Ralfa Stremmela z Essen Ladewig zmarł w Sennewitzmühle. Taka informacja figuruje w kartotece personalnej Ladewiga w Archiwum Kruppa. Informację tę

1.1. Praca biblioteczna

Działalność zawodowa Paula Ladewiga wypełniła blisko 50 lat życia (1882–1931). Jej początkiem była, o czym wspominaliśmy, praca w archiwum w Karlsruhe. Od 1889 roku Ladewig był już związany bez reszty z bibliotekami i bibliotekarstwem, a kilkuletni rozbrat z nimi (1909–1915) nie oznaczał zupełnego zerwania z bibliotekami i z książką. Pomędzy 1909 a 1915 rokiem pracował jako dyrektor u wydawcy gazet Augusta Scherla. W latach 1912–1915 Ladewig oddał się pracy publicystycznej (naukowej) na niwie bibliotekarskiej, by od 1915 roku aż do emerytury związać się z Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht (Centralnym Instytutem Wychowania i Nauczania)¹⁰. Kariera bibliotekarska Ladewiga rozpoczęła się w dojrzałym wieku. Mając 31 lat został zatrudniony w Badische Landesbibliothek (Badeńska Biblioteka Krajowa) w Karlsruhe, kierowanej przez jednego z najwybitniejszych bibliotekarzy swego czasu, Wilhelma Brambacha¹¹. Dziewięć lat spędzonych w bibliotece okazały się, jak to zaznaczył Martin Bollert w pośmiertnym wspomnieniu, decydujące dla dalszego życia Ladewiga¹² – bibliotekarstwo stało się podstawowym zajęciem, któremu poświęcił Ladewig resztę swojego długiego życia.

Rok 1898 przyniósł podwójny zwrot w życiu Ladewiga, prywatny – założył rodzinę, wstępując w związek małżeński z Hedwig Müller. Niemniej istotny był zwrot w życiu zawodowym – Friedrich Alfred Krupp, potentat przemysłu stalowego w Niemczech i w Europie, zatrudnił go do zakładania i kierowania bibliotekami zakładowymi (Werkbüchereien), przeznaczonymi dla pracowników koncernu. Po krótkim zapoznaniu się z organizacją amerykańskich bibliotek publicznych w 1899 roku Ladewig zorganizował w Essen bibliotekę zakładową

powielili w swoich tekstach późniejsi badacze zajmujący się Ladewigiem: Ernst Schröder i Ralf Stremmel – zob. E. Schröder, *Aus Paul Ladewigs Papieren, „Das Münster am Hellweg”*, 1958, Jg. 11, 1958, Nr. 10, s. 147–156; R. Stremmel, *Friedrich Alfred Krupp: Handeln und Selbstverständnis eines Unternehmers*, W: Friedrich Alfred Krupp. Ein Unternehmer im Kaiserreich, Hrsg. von M. Epkenhans und R. Stremmel, München 2010, s. 27–76. Profesor Stremmel nie wyklucza, że jest to pomyłka. Niestety nie zachowały się księgi zgonów z tej miejscowości, ani z miejscowości sąsiadujących (Vietz, Lindewerder), co potwierdziły poszukiwania w Archiwum Państwowym w Gorzowie Wielkopolskim oraz w urzędach stanu cywilnego w Witnicy, Lubieszynie i Gorzowie Wlkp. – zob. List prof. Ralfa Stremmela do Zdzisława Gębołysia, 6.05.2013. Ostateczne wątpliwości rozwiązał wypis z rejestru zmarłych cmentarza Parkfriedhof, w Berlinie-Lichterfelde, potwierdzający fakt pochówku Ladewiga w Berlinie 5 kwietnia 1940 roku – zob. Parkfriedhof/Lichterfelde. Dr. Phil. Paul Ladewig. Register Nr. R. 13253.

¹⁰ M. Bollert, *Paul Ladewig...*, s. 160–168.

¹¹ P. Ladewig, Wilhelm Brambach, *„Zentralblatt für Bibliothekswesen”*, 1932, Jg. 49, H. 1–2, s. 82–84 – zob. też Brambach Wilhelm, W: A. Habermann, R. Klemmt, F. Siefkes, *Lexikon deutscher wissenschaftlicher Bibliothekare 1925–1980*, Frankfurt am Main 1985, s. 62–63.

¹² Zob. M. Bollert, *Paul Ladewig...*, s. 160–168.

jako bibliotekę fachową, a w 1902 roku bibliotekę rodzinną dla Kruppów. Sukces Bücherhalle Kruppa przyniósł Ladewigowi sławę i uznanie w kraju i za granicą. Jako uznany ekspert uczestniczył on w latach 1900–1907 w tworzeniu lub reorganizacji 300–400 bibliotek¹³. Szczególne zasługi położył Ladewig w zorganizowaniu biblioteki miejskiej w Essen¹⁴. Należał do grona 6-osobowej komisji bibliotecznej, powołanej do urządzenia biblioteki miejskiej, a będąc jedynym fachowcem w tym gronie miał decydujący wpływ na jej ukształtowanie i późniejszą działalność¹⁵. Od Kruppa odszedł w 1909 roku w następstwie nieporozumień¹⁶. W 1909 roku Ladewig wyjechał do Berlina. Tam zatrudnił się u wydawcy gazet Augusta Scherla, któremu miał dopomóc w promocji taniej wartościowej literatury, dodawanej do literatury bezwartościowej. W 1915 roku odszedł z tej pracy, prawdopodobnie wskutek sprzedaży wydawnictwa przez właściciela. Nie zaniedbywał bynajmniej w tym czasie bibliotekarstwa. W tym okresie wydał między innymi dwa swoje główne dzieła *Politik der Bücherei*¹⁷ i *Katechismus der Bücherei*, które ugruntowały jego sławę jako praktyka oraz bibliotekarza

Trudny wojenny czas (I wojna światowa) przyniósł ważną zmianę w życiu Paula Ladewiga. W 1915 roku powstał w Berlinie Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, ogólnoniemiecka placówka służąca doskonaleniu zawodowemu nauczycieli. W obrębie instytutu został utworzony dział – Zentrale für Volksbücherei (Centrala dla Bibliotek Publicznych), którego kierowanie powierzono Ladewigowi. Główną częścią centrali była szkoła bibliotekarska, otwarta w 1916 roku, przygotowująca w 2-letnich kursach personel do średniej służby bibliotecznej¹⁸. Po 6 latach działalności, w 1922 roku, szkoła została zamknięta z powodu braku środków finansowych. Ladewig, liczący sobie wtedy już 64 lata, po raz kolejny przedzierzgnął się w praktyka, przejmując w instytucie obowiązki kierownika wydziału wystaw i przeglądu książek pedagogicznych. Tu też dowiódł ponownie swoich talentów organizacyjnych i promocyjnych, współtworząc w instytucie bibliotekę. W momencie rozpoczęcia działalności biblioteka liczyła 5400 tomów. Do końca swego urzędowania Ladewig powiększył ją prawie sied-

¹³ Tamże, s. 161–165.

¹⁴ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen, „Bibliothek”, 1991, Nr. 3, s. 364–389.

¹⁵ Tamże, s. 372–378.

¹⁶ Zob. też własnoręczny życiorys P. Ladewiga. Lebenslauf. Bundesarchiv Berlin. Reichsschrifttumskammer. BArch, R 9361 V/7505. BArch, R 9361 V/7505, k. 2–6.

¹⁷ Zob. P. Ladewig, *Politik der Bücherei*...

¹⁸ Zob. M. Bollert, Paul Ladewig..., s. 160–168; H., Abschied von..., s. 146–148; K. Auras, Paul Ladewig..., s. 23.

miokrotnie, osiągając w 1931 roku stan 35 000 tomów. W tym samym czasie udostępnianie w bibliotece trzykrotnie wzrosło¹⁹.

Paul Ladewig przeszedł na zasłużoną emeryturę 1 kwietnia 1931 roku w wieku 73 lat. Wyprowadził się z Berlina na głuchą prowincję do Sennewitzmühle koło Witnicy, pomiędzy Kostrzyniem a Gorzowem, spędzając tam ostatnie 9 lat życia w zakupionym majątku położonym w lesie, w oddali od „cywilizacji”²⁰ – zob. fot. 3–4. Nie porzucił jednak zupełnie fachu bibliotekarskiego. Tam opracował między innymi ostatnie wydanie *Politik der Bücherei* i napisał rozległe wspomnienia, niestety zaginione²¹. Zmarł w Berlinie 30 marca 1940 roku²².

Fot. 3–4.
Sennewitzmühle (Łąkomini)
współcześnie (maj 2013). Bu-
dynek na terenie posiadłości
Źródło: Fotografie własne Autora

¹⁹ Zob. M. Bollert, Paul Ladewig..., s. 160–168; K. Auras, Paul Ladewig..., s. 23.

²⁰ Według profesora Stremmela Ladewig zamieszkał w dobrach należących do syna. Niestety nie wyjaśnił skąd pochodzi ta informacja – zob. List prof. R. Stremmela do Zdzisława Gębołysia, 07.05.2013.

²¹ Według hasła zamieszczonego w Neue Deutsche Biographie wspomnienia Ladewiga zostały zdeponowane w wydawnictwie Wolfgang Jeßa, Leipzig. Niestety, zaginęły podczas II wojny światowej, do dziś nieodnalezione – zob. Neue Deutsche Biographie (NDB) – Adolf von Morzé, Ladewig Paul, W: Neue Deutsche Biographie 13 (1982) s. 392 i nast. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz47352.html>

²² Zob. M. Bollert, Paul Ladewig..., s. 162.

1.2. Paul Ladewig – publikacje

Pierwszym dziełem Paula Ladewiga była dysertacja na temat lotaryńsko-klu-
niackiej reformy klasztorów w XI wieku, obroniona w 1882 roku. Ostatnim dzie-
łem Ladewiga było trzecie wydanie *Politik der Bücherei*²³ w 1934 roku. W tym
samym roku Ladewig, germanista z wykształcenia, wydał książkę na temat mo-
tywów z Dantego u Goethego²⁴. Dorobek Ladewiga, mierzony statystycznie
w ponad 50-letnim okresie aktywności twórczej, liczy 14 książek i broszur oraz
9 artykułów zamieszczonych w czasopismach fachowych. Może nie jest impo-
nujący, ale pewnie o wiele bardziej ważne w jego ocenie jest wartość dorobku
w fachowym środowisku i jego znaczenie. Wartością samą w sobie jest również
jednorodność dorobku P. Ladewiga. Spotkania z historią i filologią germańską
miały u niego charakter incydentalny. Poza wspomnianą wcześniej książką
o Goethem, wydał wraz z Theodorem Müllerem regesta biskupów z Konstan-
cji²⁵. Prawdziwą pasją i głównym przedmiotem, któremu oddał się bez reszty,
było bibliotekarstwo i to w bardzo różnych wymiarach. Ladewig, bibliotekarz-
praktyk interesował się oprawami²⁶, katalogami²⁷, magazynami bibliotecznymi²⁸,
bibliofilstwem²⁹. Gdyby jednak oceniać jego dorobek piśmienniczy z perspek-
tywy wydanych przezeń podręczników bibliotekarskich³⁰, to śmiało możemy po-
wiedzieć, że interesowało go wszystko, co mieści się w pojęciu biblioteka:
technika biblioteczna, wyposażenie biblioteki, zawód bibliotekarza, kształcenie
bibliotekarzy, organizacja i zarządzanie bibliotekami. Ladewig w swoim długim
i bogatym życiu zdążył być archiwistą, księgarzem, bibliotekarzem w bibliotece

²³ Zob. P. Ladewig, *Politik der Bücherei*, 3 neugest. und erw. Aufl., Leipzig 1934.

²⁴ Zob. P. Ladewig, *Dantes vita nuova bei Goethe*, Leipzig 1934.

²⁵ [Regesta episcoporum Constantiensium] Regesten zur Geschichte der Bischöfe von Konstanz von Bubulcus bis Thomas Berlower 517–1496, Bearb. von P. Ladewig, T. Müller, Bd. 1. 517–1293, Innsbruck 1895.

²⁶ P. Ladewig, Über Tarifierung von Bucheinbänden, „Centralblatt für Bibliothekswesen”, 1891, Jg. 8, H. 12, s. 529–550.

²⁷ P. Ladewig, Über Kataloge für den Publikum, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”, 1914, Jg. 31, H. 7, s. 285–297.

²⁸ P. Ladewig, *Das Büchermagazin*. 1926, W: Eiserne Archivanlagen und Bibliotheksbauten (System Lipman). [Katalog], Berlin 1926, s. 3–8. P. Ladewig, *Das Büchermagazin*. Eiserne Archivanlagen und Bibliotheksbauten, Berlin 1931, s. 3–8.

²⁹ P. Ladewig, Vom Katalogapparat bibliophiler Sammlungen, „Die Heftlade”, 1902, Jg. 1, H. 2, s. 21–24, H. 3, s. 40–44.

³⁰ Oprócz już wspomnianych P. Ladewig wydał szereg publikacji dotyczących pojedynczych problemów bibliotecznych – zob. P. Ladewig, *Die öffentliche Bücherei*, Berlin 1917; P. Ladewig, *Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle*, Essen 1905; P. Ladewig, *Die Bibliothek der Gegenwart. Eine Grundlegung und Einführung*, Leipzig 1923; P. Ladewig, *Zur Systematik der Ausleihe*, W: *Büchereifragen. Aufsätze zur Bildungsaufgabe und Organisation der modernen Bücherei*. *Büchereifragen*, Hrsg. von E. Ackerknecht, G. Fritz, Berlin 1914, s. 71–116.

naukowej, bibliotekarzem w bibliotece ludowej i zakładowej (publicznej), nauczycielem w szkole bibliotekarskiej, bibliotekarzem w bibliotece fachowej, organizatorem bibliotek. Idée fixe działalności bibliotekarskiej Ladewiga była bezwzględnie biblioteka publiczna, czy to w Essen, czy w Berlinie, organizowana według wzorców amerykańskiej Public Library. Poświęcił jej swoje najważniejsze publikacje, w tym *Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Politik der Bücherei, Katechismus der Bücherei*³¹.

Warto dwóm z nich, pierwszej i ostatniej poświęcić słów kilka z dwóch co najmniej powodów. Zarówno *Politik der Bücherei*, jak *Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle* poprzedziły bezpośrednio wydanie *Katechismus der Bücherei*, stając się inspiracją i podstawą związanych przemyśleń Ladewiga.

Politik der Bücherei

Politik der Bücherei jest niewątpliwie najważniejszym dziełem Ladewiga. Dzieło to przyniosło mu rozgłos i sławę w Niemczech i poza jego granicami. Po przez nie objawił się światu bibliotekarskiemu ktoś nietuzinkowy, osoba mająca wiele do powiedzenia na temat biblioteki i umiejąca swoją wiedzę zebrać i przedstawić w formie drukowanej. Dzieło Ladewiga nie poddaje się łatwym klasyfikacjom. Z punktu widzenia formy i organizacji treści należy je uznać za systematyczny, zwięzły wykład wiedzy na temat ówczesnego bibliotekarstwa. W 17 rozdziałach przedstawił Ladewig, przechodząc od kwestii ogólnych do szczegółowych, kwestie terminologiczne (książka, biblioteka i jej typy), podstawowe funkcje biblioteki (gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów). Nie pominął również zagadnień administracyjnych, kierowania biblioteką, w tym kwalifikacji wyższego personelu niezbędnych do pracy w bibliotece. Książka Ladewiga liczy 427 stron i jest w istocie rzeczy syntezą bibliotekarstwa. Równie jednak dobrze, jak na miano podręcznika, zasługuje na określenie rozprawy lub traktatu, czyli pisemnego naukowego przedstawienia przedmiotu lub procesu, zazwyczaj obszernego, podejmującego podstawową tematykę dla danej dziedziny wiedzy, grupując i rozważając jej najważniejsze problemy. Tak jest w istocie z dziełem Ladewiga, tylko w niewielkim stopniu przypominającego współczesne podręczniki bibliotekarskie pod względem kompozycji. Ladewig większą uwagę niż do ujęcia funkcjonalnego (procesualnego) przywiązuje do miejsca, do czasu, do narzędzi wykorzystywanych w bibliotece. Dzięki temu ujęciu dowiemy się, jak należy ustawiać zbiory, organizować wypożyczalnię, czytelnię, magazyn, konserwować książki, oprawiać je, katalogować książki, rejestrować wy-

³¹ P. Ladewig, *Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle*, Essen 1910; P. Ladewig, *Die öffentliche Bücherei*, Berlin 1917.

pożyczenia, tworzyć regulamin biblioteczny itd. W tym kontekście łatwiej zrozumieć nieco zagadkowy, przynajmniej dla współczesnego czytelnika, tytuł książki *Polityka biblioteczna*. Pobrzmiewa w nim echo zapoczątkowanego w końcu XIX wieku przez austriackiego bibliotekoznawcę Ferdinanda Eichlera³², kierunku rozważań naukowych, określonych tym mianem. Ladewig patrzy na bibliotekę jako na podmiot i jednocześnie przedmiot. Biblioteka realizuje politykę regionu, państwa, którego zawsze jest częścią. Biblioteka sama współtworzy politykę względem stanowiących ją zasobów (zbiorów, ludzi, środków).

***Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle* (1905, 1910)**

Książki Ladewiga dotyczące Kruppsche Bücherhalle można od strony formalnej określić równocześnie mianem raportu o utworzonej przez siebie i wiele lat kierowanej bibliotece oraz rodzajem poradnika bibliotecznego. Na 61 stronach, nie licząc indeksu przedmiotowego, określa Ladewig stan i realizację zadań bibliotecznych. W sposób szczegółowy przedstawia kwestie ustawienia i udostępniania książek. Drobiazgowo, wchodząc w szczegóły techniczne, zapoznaje czytelników z wyposażeniem magazynów, czytelni, wypożyczalni, ze stosowanymi wówczas narzędziami techniki udostępniania (formularzami, kartami książek i czytelnika). Bardzo wiele miejsca w poradniku zajmuje materiał ilustracyjny, pokazujący ówczesnie stosowane karty katalogowe, rejestry wypożyczeń, wzory księgi nabytków i inwentarzy, regulamin wypożyczeń. Zwięzły, podręcznikowy styl prezentacji wywodów sprawia, że poradnik ów mógł być również wykorzystywany przez inne biblioteki i innych bibliotekarzy w pracy bibliotecznej.

Paul Ladewig, historyk z wykształcenia, potrafił zapewne docenić przeszłość chronioną przez biblioteki, umiał, a właściwie starał się w swoich publikacjach myśleć o terażniejszości, o rozwiązywaniu bieżących spraw bibliotekarskich, starał się też spoglądać w przyszłość, zgadując co czeka biblioteki w nadchodzącym czasie³³. Nie ograniczał się tylko do swego środowiska. Jak się wydaje, bardzo mu na sercu leżała popularyzacja bibliotekarstwa. Dowodem tego jest około 30 artykułów w *Deutsche Allgemeine Zeitung* (1923–1934) oraz kilkanaście pogadanek radiowych, poświęconych książkom, które wygłosił w latach 1925–1930 na falach *Deutsche Welle*³⁴.

³² F. Eichler, *Bibliothekspolitik am Ausgang des 19. Jahrhunderts*, Leipzig 1897; F. Eichler, *Bibliothekswissenschaft als Wertwissenschaft, Bibliothekspolitik als Weltpolitik*, Graz 1923.

³³ P. Ladewig, *Eine Bibliothek der Gegenwart*, „Börsenblatt für den deutschen Buchhandel”, 34, 1927, s. 893–896.

³⁴ Zob. Paul Ladewig. *Fragebogen für Mitglieder*. Bundesarchiv Berlin. Reichsschrifttumskammer. BArch, R 9361 V/7505, k. 1.

2. *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga – geneza, zawartość, indeks, forma, język

2.1. Geneza

Katechismus der Bücherei ukazał się drukiem w Lipsku u Ernsta Wiegandta w 1914 roku. Dokładnie nie wiemy, czy stało się to przed, czy już po wybuchu wojny światowej. Wiemy natomiast, dlaczego Ladewig napisał to dzieło, znamy też bezpośrednią inspirację. Zdradził to sam autor w krótkim wstępie, tłumacząc, że zawarte w katechizmie spostrzeżenia są wyborem uwag i refleksji poczynionych w ciągu jego wieloletniej działalności w roli archiwisty i bibliotekarza. Chciał poprzez nie oświetlić podstawowe sprawy dotyczące bibliotek oraz dać asumpt do samodzielnych przemyśleń³⁵. Kto chciałby zgłębić je bardziej, ten powinien sięgnąć, zgodnie z sugestią P. Ladewiga, do wydanej 3 lata wcześniej książki pt. *Politik der Bücherei*, gdzie są przedstawione w sposób bardziej systematyczny³⁶. Jak się wydaje, cel ten został osiągnięty, skoro Katechizm doczekał się wznowienia w niezmienionej postaci 8 lat później u tego samego wydawcy³⁷.

2.2. Zawartość

Katechizm biblioteki przedstawia wypowiedzi, myśli i refleksje Ladewiga na temat podstawowych zagadnień funkcjonowania biblioteki. Ladewig ujął je w formie 300 haseł, zgrupowanych w sześciu rozdziałach. Osią konstrukcji formalnej Katechizmu Ladewiga jest układ tematyczno-alfabetyczny. Zaczyna Ladewig od spraw najogólniejszych, w sześciu rozdziałach, pierwszym, poświęconym książce (6 haseł) i drugim – poświęconym bibliotece (38 haseł), aby przejść następnie do kwestii szczegółowych. W kolejnych rozdziałach zajmuje się już tylko biblioteką. W rozdziale trzecim (64 hasła) omawia problemy organizacji i zarządzania bibliotekami. Wypowiada się w nim Ladewig na temat dokumentów organizacyjnych biblioteki [65–74]³⁸, obowiązków władzy zwierz-

³⁵ Zob. P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914, s. 3.

³⁶ Zob. P. Ladewig, *Politik der Bücherei*, Leipzig 1912.

³⁷ Zob. P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1922.

³⁸ W nawiasach kwadratowych podajemy numer hasła zgodnie z numeracją w pierwodruku Katechizmu, odtworzoną również ściśle w edycji polskiej.

chniej wobec biblioteki [75–83], kwalifikacji, wiedzy i cech osobowych bibliotekarza [89–101], ale pisze również o zadaniach bibliotek [33, 40, 45] oraz o finansowaniu biblioteki [51–64]. Tu też porusza kwestię powinności biblioteki wobec publiczności oraz oczekiwania publiczności wobec biblioteki [102–108]. Rozdział czwarty (44 hasła) został nazwany przez Ladewiga „Budynek biblioteki” [109–152]. Nie dotyczy on jednak kwestii związanych wyłącznie z budową i urządzeniem biblioteki. W istocie architektura i budownictwo biblioteczne zajmują tylko kilka haseł [117–123]. Faktycznie Ladewig koncentruje się na problemach udostępniania zbiorów. Można tu znaleźć wskazówki dotyczące urządzenia wypożyczalni [129–152] i czytelnicy [133–149] oraz magazynu [140–146] i innych pomieszczeń bibliotecznych [147–151]. Rozdział piąty pt. „Funkcjonowanie biblioteki”, liczący 64 hasła [152–215], ma bardziej synkretyczny charakter od poprzedniego. Pomieścił w nim Ladewig takie kwestie, jak: kwalifikacje bibliotekarza [152–158], budowa księgozbioru [154–174], praca bibliotekarza [185–200], ustawienie zbiorów [211–215]. Najbardziej jednolity pod względem treściowym, a zarazem najbardziej rozbudowany (85 haseł), jest ostatni, szósty rozdział pt. „Kierowanie biblioteką” [216–300]. Zajmuje się w nim Ladewig problemami form i metod kierowania [216–238], relacjami pomiędzy personelem a władzą z jednej strony [239–251] oraz personelem i publicznością z drugiej strony [266–290] – zob. fot. 5.

III AUSFÜHRUNG

a) Vorfragen

Bestimmung	Die Bestimmung der Bücherei soll durch die Beziehung auf andere Büchereien am Orte geregelt werden — zwecks Steigerung der Leistung durch Arbeitsteilung und Zusammenarbeit. 45
Grundlegung	Die Grundlegung muß der beste Mann ausführen — weiterführen kann es mancher andere auch. 46
Modernität	Das neue Buch ist etwas anderes als das alte — aus einem gelehrten Handwerkzeug ist ein Verkehrsmittel geworden. Darum läßt sich eine neue große Sache nicht auf eine alte große pflöpfen — es würde wiederum die alte Sache. 47
Ruhe	Sicherheit und Ruhe gründen die Bücherei. Je größer vorher das Geschrei, desto unsicherer scheinen die klare Absicht und die Kenntnisse von den Problemen. 48
Voreiligkeit	Was tastende und unreife Erfahrung oder Vielköpfigkeit im Anfang sündigt, kann die ganze Zukunft einer Bücherei nicht wieder gut machen. 49
Zentralisation	Die Bücherei eines Landes, Ortes usw. muß Zentren haben, aber möglichst dezentralisiert arbeiten. Zwang der Wege zur Bücherei ist ein stärkstes Hindernis der Benützung. Zusammenströmen vieler an einer Stelle nicht weniger; sofern es vermeidbar ist, soll es vermieden werden. 50

Fot. 5. Reprodukacja jednej ze stron książki Paula Ladewiga pt. *Katechismus der Bücherei*

Źródło: P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914

Katechizm Ladewiga może służyć również jako przewodnik biblioteczny. Tworzą go hasła będące częstokroć terminami fachowymi. Znajdują się wśród nich terminy ogólne, jak: książka [16], biblioteka [7–9, 12–13], bibliotekarz [89, 91, 93, 98–100], czytelnik [281–285], bibliofil [10]. Odnaleźć można jednak również pojęcia bardziej szczegółowe związane z realizacją funkcji bibliotecznych. Między innymi są to: pomieszczenia biblioteczne [149–150], wypożyczalnia [129–132], magazyn [140–146], szatnia [148]. Sporo uwagi poświęcił Ladewig wyposażeniu biblioteki, w tym regałom [140, 145], oświetleniu [113, 131, 142], katalogom [185–201] i organizacji przestrzennej biblioteki [117–128, 146]. Ważną część poradnika Ladewiga zajmują kwestie organizacji pracy biblioteki i bibliotekarza: struktura organizacyjna [72], wolny dostęp do półek [143], ustawienie zbiorów [137, 205–215]. Przez wszystkie rozdziały przewija się problematyka zawodu bibliotekarza, w szczególności powinności organizatora biblioteki [75–78], kwalifikacje bibliotekarza [90, 93–100], metody i formy kierowania biblioteką [216–217, 220–238], stosunki personelu z kierownictwem [76–78, 80–82, 239–248] i z czytelnikami [266–270, 276–284, 286–290]. Wiele miejsca poświęcił Ladewig sprawom udostępniania zbiorów, a tam – relacjom między bibliotekarzem a czytelnikiem [266–290]. Nie mogło też zabraknąć w dziele Ladewiga sfery gromadzenia zbiorów. Tu zwrócił on uwagę na kryteria doboru książek [164, 168], na politykę gromadzenia [55, 101, 174], na formy gromadzenia [165] oraz na niektóre partie księgozbioru: literaturę młodzieżową [164], literaturę ludową [171], wydawnictwa informacyjne [169]).

2.3. Indeks

Pewną trudność w dotarciu do odpowiednich haseł czy zagadnień sprawia ich rozrzucenie po całym poradniku – jego konstrukcja miejscami może wydawać się przez to niespójna. Zamieszczony na końcu indeks wcale nie ułatwia korzystania z *Katechizmu*, gdyż u Ladewiga ponad zwięzłością i jednoznacznością zwyciężyło ujęcie problemowe haseł. Ladewig postawił na oryginalność, niestety kosztem funkcjonalności. Już sama kwalifikacja indeksu nastrocza sporo problemów. Niewątpliwie jest to indeks rzeczowy – zawiera wyłącznie hasła rzeczowe. Nie jest to jednak ani typowy indeks przedmiotowy, choć występują w nim hasła przedmiotowe. Nie jest to również indeks systematyczny ani działowy, gdyż nie spełnia podstawowego warunku dla tego typu indeksu, nie wykazuje zapisów indeksowych w hierarchicznym układzie działów i poddziałów przyjętej klasyfikacji. Rejestr haseł, jak go nazwał sam Ladewig przypomina indeks przedmiotowy z uwagi na przyjęty alfabetyczny porządek szeregowania haseł. W szeregu alfabetycznym zestawiał Ladewig hasła przedmiotowe i rzeczowe. Od strony semantycznej występują w indeksie *Katechizmu* wyłącznie

nazwy pospolite (tematy ogólne), np. biblioteka, książka, kara, co zresztą odpowiada zawartości książki, w której głównej części tylko takie pojęcia występują. W indeksie nie ma tematów jednostkowych. Od strony składniowej możemy wyróżnić w nim tematy jednowyrazowe (skromność) i wielowyrazowe, w tym połączenia rzeczowników z przymiotnikiem (regały biblioteczne) oraz połączenia kilku rzeczowników ze sobą (zadania biblioteki, kął spojrzenia na bibliotekę, psychologia udostępniania zbiorów). Drugą grupę haseł stanowią hasła rzeczowe prezentujące zawartość katechizmu w postaci ujęciowej i problemowej. Ujęciowy typ haseł to tematy przedstawiające dany temat z jakiegoś punktu widzenia, np. pomieszczenia czytelnia, charakter wypożyczalni, pamięć bibliotekarza, użyteczność katalogu. Hasła problemowe są pod względem struktury niejednorodne. Spotykamy tu zagadnienia o różnej wadze, zakresie, stopniu złożoności, np. niedobory w bibliotece, opracowanie na nowo katalogów, starzenie się biblioteki. Dodajmy do tego, że Ladewig jest niekonsekwentny i raz dany temat występuje samodzielnie, np. katalog drukowany, a innym razem przedmiot jest przedstawiony w określonym ujęciu, np. forma katalogu, odsyłacze w katalogu. Wobec tego indeks *Katechizmu* wcale nie ułatwia czytelnikowi komunikowania się z częścią główną. Wręcz przeciwnie, niejednokrotnie trzeba się zastanawiać, co w istocie oznacza dane hasło i czego dotyczy, np. początek, kary, rozkazy – zob. fot. 6.

REGISTER DER ORDNUNGSWORTE

Abminderlichkeit des Bücherregalsizes 65	Begrenzung der Bücherei 168	Desinfektion 275
Abchluß der Arbeit 175	Benützungsgestaltung 270	Dienstleistung 254
Aktualität der Bücherei 159	Bequemlichkeit des Publikums 102	Dienstzeit der Bücherei 219
Am des Bibliothekars 89	Beruf des Bibliothekars 91	Differenzierung der Ausleihe 276
Amtsinbrauch 239	Berufsgrade des Bibliothekars 92	— der Kataloge 187
Amtsverschwiegenheit 266	Berufung zum Bibliothekar 93	Doppelstücke 163
Anerkennung 267	Beschädigung v. Büchern 271	Druckkatalog 188
Anfang der Bücherei 160	Beschaffung v. Geldmitteln 51	Druckzeit für Kataloge 189
Anforderung an den Bibliothekar 90	Bescheidenheit 94	Eigenschaft der Beamten 153
Anwendung von Bücherregalsizes 66	Bestimmung der Bücherei 145	Erlös im Dienst 255
Arbeit in der Ausleihe 268	Betrieb der Bücherei 216	Einband 15
Arbeitsraum des Lesesaals 133	Betriebsmanko 272	Eintritt des Publikums 103
Archivbücherei s. Quellenbücherei	Bibliophilie 10	Eintritt in die Bücherei 148
Ästhetik der Bücherei 109	Bibliothekswissenschaft 11	Eintragstellung 140
Aufgabe der Bücherei 7	Bilanz der Bücherei 217	Entscheidungen der Aufsichtsbehörde 76
— des Bücherbaues 110	Bildungsmittel 1	— im Betrieb 220
— der Kataloge 185	Bücheranlieferung der Ausleihe 218	Entwicklung zur Quellenbücherei 16
Ansicht über das Publikum 269	Bücherbettel 52	Erfahrung d. Bibliothekars 95
Ausgangspunkt der Bücherei 8	Bücherbestener 53	Erfolg der Bücherei 256
— der Statistik 291	Bücherchristen 12	Erlidigung der Arbeit 176
Anschaltung der Partikularphrase 84	Bücherschonung 273	Erparnis an Arbeit 177
Auswahl der Bücher 161	Bücherstapeln 13	Erziehung durch Bücherei 17
Auszüge der Kataloge 186	Buchführung 253	Fachgenossenschaft des Bibliothekars 243
Beamtenräume 147	Buchhöferrabatt 54	Fehler der Ausleiheform 277
Bedritts der Statistik 292	Buchung der Ausleihe 274	— der Bücheranwahl 164
Befehle 252	Bürokratieentwicklung 14	— des Bücherbaues 111
Befruchtung durch Bücherei 9	Bürokräfte im Dienst 240	Feuergefahr 112
	C siehe auch K, Z	Form der Kataloge 190
	Charakter der Ausleihe 129	Formen der Verwaltung 221
	— der Bücherbehörde 75	Frauenfrage i. d. Bücherei 154
	— des Personals 247	
	Chef der Bücherei 242	

Fot. 6. Reprodukcja indeksu z książki Paula Ladewiga pt. *Katechismus der Bücherei*

Źródło: P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914

2.4. Forma, język i styl „*Katechismus der Bücherei*”

2.4.1. Forma

Forma publikacji Ladewiga, czyli katechizm, jest nieprzypadkowa. *Katechizm biblioteki* jego autorstwa nie jest jednak typowym katechizmem, przypominającym katechizmy znane katolikom (Katechizm Kościoła katolickiego)³⁹, czy ewangelikom (Katechizm Lutra)⁴⁰, przyuczającym do poznania prawd wiary w formie pytań i odpowiedzi. Nawiązuje do tej formy piśmiennictwa religijnego poprzez zwięzłe przedstawienie (dwu- i/lub trzyzdaniowe) zagadnień oraz poprzez przyjętą konwencję wyjaśniania pojęć czy problemów – momentami kategoriowym, zgoła apodyktycznym tonem. Jak się wydaje, na tym urywa się podobieństwo pomiędzy *Katechizmem* Ladewiga a katechizmami religijnymi. Wypowiedzi Ladewiga nie mają charakteru prawd objawionych. Stoi za nimi bibliotekarz, wsparty swoim doświadczeniem i swoją mądrością. O wyborze tej formy, jak się wydaje, zdecydowała chęć dotarcia pod „biblioteczne strzechy”, czemu niewątpliwie służy nieznaczną objętość całej książeczki [46 stron], ostrość spojrzenia i zdecydowanie autora sądów i sformułowań. O wyborze katechizmu zdecydowała, wolno to nam przypuszczać, popularność tej formy prezentacji popularnonaukowej wiedzy. W okresie od 1851 do 1906 roku w Lipsku wychodziła seria wydawnicza *Webers illustrierte Katechismen*, w ramach której ukazało się 258 tomów⁴¹. W tej serii wyszedł między innymi w 1856 roku pierwszy katechizm biblioteczny Juliusa Petzholdta pt. *Katechismus der Bibliothekenlehre*⁴².

2.4.2. Język i styl

Równie ciekawy co forma, jest język i styl dzieła Ladewiga. Biblioteczne uwagi i przemyślenia Ladewiga mają miejscami postać zwykłych rad i wyjaśnień. Podajmy na to kilka przykładów. *Biblioteka współczesna ma prawo do współczesnej systematyki* [208]; *Im więcej bibliotekarz rozumie, tym jest skromniejszy i bardziej pomocny* [94]; *Wypożyczalnia musi mieć właściwe oświetlenie tak dla urzędników, jak i dla odwiedzających* [131]. Za duszą praktyka, nauczyciela,

³⁹ Katechizm Kościoła katolickiego, Wyd. 2 popr., Poznań 2009.

⁴⁰ Mały i Duży Katechizm doktora Marcina Lutra, Przekład A. Wantuła, Warszawa 1962.

⁴¹ Seria Webers Illustrierte Katechismen była wydawana w wydawnictwie Johanna Jakuba Webera. Łącznie ukazało się w niej 258 tomów. Po 1906 roku pojedyncze tomy katechizmów ukazywały się jeszcze w latach 20. XX wieku. Są one niewyczerpanym źródłem wiedzy na temat swoich czasów. Jako pierwszy katechizm został wydany katechizm astronomiczny – zob. *Katechismus der Astronomie. Belehrungen über den gestirnten Himmel, die Erde und den Kalender*, Leipzig, Weber 1851 – zob. Weber, Johann Jakob. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.zeno.org/Schmidt-1902/A/Weber,+Johann+Jakob>

⁴² Zob. J. Petzholdt, *Katechismus der Bibliothekenlehre*, Leipzig 1856.

chcącego przyuczyć i zachęcić do bibliotekarskiego fachu, podąża równolegle dusza Ladewiga – myśliciela, próbującego poprzez formę aforyzmów, złotych myśli, maksym, a także błyskotliwość treści zaintrygować czytelnika, np. *najlepszą wentylacją jest odstawienie na bok technicznych eksperymentów* [125]; *praca bibliotekarska nie znosi słowa koniec* [175]; *Książka, która w wyniku przepisowego użytku zużywa się, spełniła swój cel* [3]. Ladewig lubi w swych komentarzach operować paradoksem: *Nie istnieje słowo niemożliwe* [228], *Problem jest w połowie rozwiązany, jeżeli jest sformułowany* [228], czy gdzie indziej – *punktualność jest sztuką dla kierownictwa biblioteki – należy ją połączyć z pobłażliwością* [229]. Ladewig sięga również po inne figury retoryczne, jak antyteza. Przykładem zastosowania antytezy są przykładowo myśli: *Stara biblioteka patrzy wstecz – nowa twarzą skierowaną do przodu* [19], *Siejemy, czego nie zbieramy, zbieramy, czego nie zasialiśmy* [44].

Odrębną kwestią jest składniowa budowa aforyzmów, sentencji i myśli zawartych w *Katechizmie* Ladewiga. Tu należy rozważyć dwie sprawy: trudność przekładu oraz aktualność myśli. *Katechizm*, pamiętajmy, został napisany ponad 100 lat temu w literackim języku niemieckim, niewiele różniącym się od współczesnej niemczyzny. Jeżeli pojawiają się problemy ze zrozumieniem niektórych zdań, to wynikają z dwóch podstawowych względów. Po pierwsze z użycia przez Ladewiga terminów już dziś niestosowanych bądź rozumianych inaczej, np. Quellenbücherei⁴³ [29], Büchereipflegeschäft⁴⁴ [81], Tafelkatalog⁴⁵ [200], Urkundenkatalog⁴⁶ [202], Publikum [102]⁴⁷, Beamte [147, 245]⁴⁸, Behörde [75–77]⁴⁹, Chef [241–242]⁵⁰. Po drugie problemy wynikają ze składni, którą posłu-

⁴³ W dosłownym tłumaczeniu biblioteka źródłowa. Faktycznie chodzi o zbiory archiwalne, przechowywane w każdej bibliotece, również dzisiaj, jednak traktowane przez bibliotekę jako zbiory archiwalne, nieudostępniane czytelnikom, przechowywane dla potomności – w tym sensie biblioteka źródłowa jest zbiorem egzemplarzy źródłowych.

⁴⁴ Kuratela nad biblioteką – forma nadzoru nad biblioteką, dziś już nieobowiązująca.

⁴⁵ Katalog tablicowy – katalog zapisany na tablicach, przytwierdzonych do ściany w bibliotece. Do pierwszych tego typu katalogów należały słynne Pinakes w Bibliotece Aleksandryjskiej – zob. Lexikon des gesamten Buchwesens. LGB, 2 voll. neu bearb. Aufl., Hrsg. von S. Corsten, S. Füssel, G. Pflug und F.A. Schmidt-Künsemüller, Bd. 7, Stuttgart 2007, s. 338.

⁴⁶ Wykaz znajdujących się w bibliotece dokumentów. Według Lexikon des gesamten Buchwesens – księgi urzędowe, które zawierają odpisy dokumentów – zob. Lexikon des gesamten Buchwesens, LGB. 2 voll. neu bearb. Aufl., Hrsg. von S. Corsten, S. Füssel, G. Pflug und F.A. Schmidt-Künsemüller, Bd. 4, Stuttgart 1995, s. 641.

⁴⁷ Publiczność – w rozumieniu: czytelnicy i użytkownicy. Ladewig nie używa żadnego z zamiennych terminów.

⁴⁸ Urzędnik, inaczej bibliotekarz pracujący w bibliotece posiadający status urzędnika.

⁴⁹ Władza zwierzchnia – organ sprawujący nadzór nad biblioteką, np. urząd miasta, uniwersytet itd.

⁵⁰ Kierownik, dyrektor biblioteki.

guje się Ladewig. Jest ona bardzo różnorodna. Na wypowiedzi składają się najczęściej zdania pojedyncze lub zdania złożone. Przykładem zdania pojedynczego niech będzie: *Konkurencja jest eliksirem życia każdej biblioteki* [22] lub *Ograniczanie zawartości biblioteki jest pierwszym obowiązkiem* [162]. Zapewne, aby uwydatnić myśl wyrażoną poprzez zdanie pojedyncze, niedające tyle możliwości co bardziej złożone struktury zdaniowe, Ladewig czasami sięga po dwa zdania pojedyncze, jak w tym przykładzie: *Czytelnie specjalne są pożądane dla gazet i czasopism, książek. W przypadku dużych bibliotek – także dla celów fachowych* [136] lub zdania pojedyncze dopełnieniowe: *Z wysokości opłat za pracę biblioteka powinna być dumna* [59], czy zdanie pojedyncze podmiotowe: *Światło i powietrze są niezbędnymi wymogami budynku bibliotecznego* [113]. Najczęstszą strukturą syntaktyczną występującą w *Katechizmie* są zdania złożone, co jest zgodne z ogólną regułą tworzenia aforyzmów, mówiącą, że ten typ zdań daje większe możliwości przekazania informacji niż zdanie pojedyncze, pozwalając przy tym wyrazić wszelkie możliwe uwarunkowania, jakie zachodzą w opisywanym świecie, nie tylko za pomocą leksemów⁵¹. Trzeba przyznać, że Ladewig skwapliwie z tej możliwości korzysta, a jego aforyzmy przedstawiają całe spektrum wariacji syntaktycznych, od jednego zdania złożonego dwuelementowego poczynając: *Im więcej różnorodnych katalogów, tym użyteczniejsza biblioteka* [187]; *Każdy szef ma z czasem taki personel na jaki sobie zastużył* [242], poprzez jedno zdanie złożone dwuelementowe i jedno zdanie pojedyncze: *Nie istnieje niemożliwe. Problem jest w połowie rozwiązany, jeżeli jest sformułowany* [228], a na zdaniu złożonym trzelementowym kończąc: *Chodzi o to, aby rzecz rozstrzygnąć; a jak, to już inna sprawa* [220]. Zwykle myśl Ladewiga tworzą dwa, co najwyżej trzy zdania, wtedy też pojawia się pomiędzy nimi również zdanie współrzędnie złożone: *Wypożyczalnia nie jest zwykłym punktem ekspedycyjnym, lecz pulsującym sercem biblioteki – trzeba je mocno rozwijać w tym kierunku* [129]. Największym problemem translatorskim są zdania wielokrotnie złożone z uwagi na rolę znaczeniową interpunkcji: *Przestarzała systematyka może być dalej ważna tam, gdzie istnieje, lecz jako norma dla innych bibliotek albo podstawa do porównań jest bezwartościowa* [214]. Innym problemem wymagającym skupienia ze strony tłumacza *Katechizmu* Ladewiga jest trafne uchwycenie sensu sentencji, zwłaszcza w lapidarnych zdaniach, w których Ladewig wykorzystuje figury retoryczne, znaki interpunkcyjne (wykrzykniki): *Dary podtrzymują przyjaźń – w bibliotekach ofiarodawców!* czy też stara się uwydatnić siłę myśli poprzez użycie paradoksu lub antytezy⁵². Kwestią wymagającą od

⁵¹ Zob. M. Balowski, *Struktura języka aforyzmów* (na przykładzie polskim i czeskim), Opole 1992, s. 73.

⁵² Przykłady paradoksów i antytez wyżej. Zob. M. Balowski, *Struktura języka aforyzmów...*

rębnego, szczegółowego przeanalizowania byłaby również leksyka *Katechizmu* Ladewiga. *Katechizm* pod tym względem spełnia wszelkie wymogi twórczości aforystycznej. Znajdziemy w nim oczywiście najwięcej słownictwa specjalistycznego [katalog, opis bibliograficzny, biblioteka, czytelnia, wypożyczalnia, księgozbiór podręczny]. Niemało jest w *Katechizmie* również nazw abstrakcyjnych relacji i pojęć ogólnych [wiedza, książka, wychowanie, sanktuarium, człowiek, spokój, bezpieczeństwo]. Jest w *Katechizmie* także miejsce dla słownictwa potocznego [przytulność, katedralne dreszcze, leciutko, partyjność, zakątek], choć, trzeba przyznać, operuje nim Ladewig bardzo oszczędnie. Podobnie ma się rzecz z metaforami: *Bibliotekarz jest jak dobra gospodyni domowa* [97]; *Stara biblioteka pełni służbę* [216]; *Oktadki przedłużają życie książek* [289].

3. Recepcja *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga w Niemczech i w Polsce

3.1. Recepcja dzieła Ladewiga w Niemczech

Porównanie recepcji książeczki Ladewiga przed 100 laty i współcześnie prowadzi do uzasadnionego wniosku, iż *Katechismus der Bücherei* wywołuje obecnie większy rezonans niż w chwili wydania. Może to trochę nawet dziwić, jeżeli się zważy, iż wydana dwa lata wcześniej, w 1912 roku, rozprawa Ladewiga pt. *Politik der Bücherei* doczekała się kilkunastu recenzji⁵³, w tym autorstwa Erwina Ackerknechta⁵⁴ i Waltera Hofmanna⁵⁵. Tymczasem *Katechizm* zrecenzowany został tylko raz, przez E. Ackerknechta⁵⁶. Szczeciński bibliotekarz potraktował wydanie *Katechizmu* między innymi jako asumpt do rozważań ogólnych nad statusem zawodu bibliotekarskiego w Niemczech – metamorfozie bibliotekarza-uczonego w bibliotekarza-przewodnika i doradcę dla czytelników. Ackerknecht słusznie spostrzegął ten proces jako rezultat otwarcia bibliotek na szerszy krąg czytelników i tworzenia bibliotek bezpłatnych i ogólnodostępnych, wzorowanych na amerykańskich Public Libraries. Ackerknecht z radością przyjął pojawienie się publikacji prezentującej podstawowe problemy nowoczesnego niemieckiego bibliotekarstwa, ale i z pewną obawą, że zwodniczy nieco dla laików tytuł oraz zwięzła forma (skrótowa) może być przeszkodą w dotarciu do nich⁵⁷. Być może, chcąc temu przeciwdziałać, przedstawił kilkanaście rad i wskazówek autorstwa Ladewiga.

3.2. Recepcja dzieła Ladewiga w Polsce

Odrębną kwestią, którą chcemy się tu zająć jest recepcja dzieła Ladewiga w Polsce. Mimo usilnych starań i poszukiwań w polskich źródłach bibliograficznych tak historycznych, jak i współczesnych, udało się nam odnaleźć jedynie

⁵³ Ogółem 8. Zob. *Politik der Bücherei...*, s. 146.

⁵⁴ E. Ackerknecht, *Büchereipolitik*, „Eckart”, 1911/12, Jg. 6, Nr. 12, s. 749–765.

⁵⁵ W. Hofmann, „Zentralblatt für Volksbildungswesen” 1912, Jg. 12, Nr. 9, s. 121–135; Nr. 11/12, s. 161–171.

⁵⁶ E. Ackerknecht, *Von Zielen und Wegen des modernen Bibliothekswesens*, „Das literarische Echo”, 1913/14, Jg. 6, Sp. 1259–1263.

⁵⁷ Tamże, Sp. 1261.

słabe echa polskiego odbioru *Katechizmu* Ladewiga. Nie wspomina o *Katechizmie* Ladewiga „Przegląd Oświatowy”, organ Towarzystwa Czytelni Ludowych, skądinąd okazujący zainteresowanie rozwojem niemieckich bibliotek ludowych i od czasu do czasu zamieszczający notatki o artykułach i książkach bibliotekarzy niemieckich, w tym Ladewiga⁵⁸. Edward Jagusiak w artykule o bibliotekach uczniowskich i czytelnictwie w Polsce międzywojennej, opublikowanym w 1935 roku, w wykazie literatury związanej z omawianym tematem wymienia również *Katechismus der Bücherei* Ladewiga⁵⁹. Inne dzieło Ladewiga *Politik der Bücherei* jest wspomniane w programie kursu bibliotekarskiego z roku 1930/1931⁶⁰. Już to przywodzi na myśl przekonanie, że Ladewig musiał być znany polskim bibliotekarzom i bibliotekoznawcom tego okresu. Tym większe zdziwienie musi budzić nieobecność książek Ladewiga wśród literatury przedmiotu w dziele Leona Bykowskiego poświęconym polityce bibliotecznej⁶¹. Jedynym w zasadzie, przynajmniej do 2010 roku, dowodem głębszego zainteresowania twórczością Ladewiga w Polsce była recenzja Zofii K. Ciechanowskiej innego dzieła P. Ladewiga pt. *Politik der Bücherei*⁶², opublikowana w 1935 roku. Jeśli wspominamy o tym, to głównie dlatego, że jak to zauważył sam Ladewig, myśli i refleksje zawarte w *Katechizmie* zostały w sposób systematyczny i szczegółowy przedstawione w *Politik der Bücherei*. Zważywszy na fakt, że to dzieło jest wcześniejsze o dwa lata od *Katechizmu*, można je traktować jako podstawę do wydania *Katechizmu*. W swojej recenzji Z.K. Ciechanowska podkreśliła praktyczny charakter rozprawy. Za najcenniejszą zaletę rozmyślań Ladewiga uważa ona „zdrowy rozsądek i umiar”, dystans wobec „bezmyślnej, nieznośnej nieodpowiedzialności”⁶³. Docenia również samodzielność poglądów Ladewiga. Banalność niektórych prawd zawartych w tej książce paradoksalnie uważa za jej wartość: „Jednak samo sformułowanie tych rzeczy banalnych, które narzucają się zdrowo myślącemu człowiekowi, a uchodzą niejednokrotnie uwagi właśnie fachowców zaślepionych w pewnym kierunku – jest rzeczą pożyteczną”. Nie dość tego, jest zdania, że rozważania Ladewiga mają wartość nieprzemijającą, docenia również

⁵⁸ Ani w roczniku z 1914, ani w roczniku z 1915 roku nie ma choćby jednej wzmianki o *Katechizmie* biblioteki Ladewiga.

⁵⁹ Zob. E. Jagusiak, *Biblioteki uczniowskie i czytelnictwo*, „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Brzeskiego”, 1935, kwiecień, s. 135.

⁶⁰ Zob. Program wykładów Jednorocznej Koedukacyjnej Szkoły Bibliotekarskiej Zarządu Miejskiego w m.st. Warszawie, s. 3.

⁶¹ L. Bykowski, *Ogólna polityka biblioteczna. Zarys popularny*, Warszawa, 1930; L. Bykowski, *Współczesna polityka biblioteczna w zakresie publicznych bibliotek oświatowych. Szkic dyskusyjny*, Warszawa 1936.

⁶² Zob. Z.K. Ciechanowska, „Przegląd Biblioteczny” 1935, z. 1, s. 27–28.

⁶³ Tamże, s. 28.

jego krytycyzm myślenia, jego sceptycyzm wobec wielu poczynań, przepojenie myślenia humanitaryzmem i życzliwością, praktyczny i zdrowy rozsądek, a przy tym „prawdziwy talent literacki”⁶⁴. Kolejne przypomnienie i odkurzenie zapomnianej postaci Paula Ladewiga przyniosła w Polsce recenzja *Katechizmu biblioteki* opublikowana przez Zdzisława Gębołysia w „Rocznikach Bibliotecznych” i w słowackiej „Knižnici”⁶⁵. Recenzent, patrząc na dzieło ze stuletniej perspektywy, licząc od daty jego pierwszego wydania, zauważył aktualność szeregu rad i objaśnień, a przy tym ich użyteczność w codziennej pracy bibliotekarza. Za atut *Katechizmu* uznał również formę przekazu oraz mentorski, nieco apodyktyczny ton. Zdaniem recenzenta sądy Ladewiga, choć nacechowane subiektywizmem, zawsze jednak skłaniają do myślenia⁶⁶. Z tych też powodów wyraził pogląd, iż warto wydać *Katechizm* w języku polskim⁶⁷. Zamiar ten udało się zrealizować w 2014 roku poprzez wydanie przekładu polskiego w „Bibliotekarzu Zachodniopomorskim”. Do takiego przekonania doszli kilka lat wcześniej bibliotekarze niemieccy, wydając *Katechizm* w wydawnictwie Simon Verlag für Bibliothekswissen w 2011 roku. Zamiar opublikowania *Katechizmu* zgłosili, a następnie zrealizowali również bibliotekarze słowaccy⁶⁸. Wszystkim zainteresowanym, którzy już teraz chcieliby się zapoznać z oryginalną wersją *Katechizmu* w języku niemieckim, polecamy sięgnięcie do zdigitalizowanego wydania dostępnego na stronie internetowej <http://openlibrary.org/>⁶⁹. Tekst jest również dostępny na stronie internetowej American Libraries⁷⁰, jednak tylko w wersji do odczytu.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ „Roczniki Biblioteczne” R. 56, 2012, s. 245–251. Zob. też recenzja autorstwa Z. Gębołysia w słowackim periodyku „Knižnica” – „Knižnica” 2013, č. 2, s. 33–36.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ P. Ladewig, *Knižničný katechizmus*, Preložil Z. Gębołýs a upravil T. Trancygier, „Knižnica” 11–12/2013, s. 49–63.

⁶⁹ P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.archive.org/details/katechismusderb00ladegoog>

⁷⁰ P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: http://openlibrary.org/books/OL23441387M/Katechismus_der_Buecheri

4. *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga – wczoraj i dzisiaj

4.1. „*Katechismus der Bücherei*” Paula Ladewiga – wczoraj

Katechizm biblioteki Ladewiga trudno zidentyfikować jednoznacznie pod względem formalnym. Nie jest ani podręcznikiem, ani przewodnikiem, ani też encyklopedycznym słownikiem terminów fachowych, aczkolwiek można w nim odnaleźć elementy każdego z nich. Treść *Katechizmu* nie pozostawia wątpliwości, że ma służyć bibliotekarzowi i że to właśnie bibliotekarz jest głównym adresatem tego dzieła. Decyduje o tym z jednej strony zawartość, z drugiej strony ujęcie. Ladewig radzi bibliotekom, jak gromadzić zbiory, jak je udostępniać, przechowywać, a nawet jak informować o nich. Kierownikom bibliotek radzi, po jakie formy i metody zarządzania sięgnąć oraz na jakie kwalifikacje bibliotekarza zwracać uwagę. Władzy zwierzchniej podsuwa Ladewig pod rozagę jej stosunek do biblioteki i bibliotekarzy [75–83].

Z *Katechizmu* Ladewiga bibliotekarz nie mógł się dowiedzieć wielu konkretnych składających się na warsztat bibliotekarza, np. jak katalogować (tworzyć kartę katalogową), czy jak prowadzić statystykę biblioteczną. Jednocześnie znajdował odpowiedź (podpowiedź) na różne wątpliwości występujące w pracy, na przykład: jak tworzyć organizację przestrzenną biblioteki [117–128], jak urządzić czytelnię [133–139], wypożyczalnię [129–132] i jakiej wielkości, i z jakiego materiału stosować regały [140]. W przypadku księgozbioru Ladewig z namysłem i na miarę potrzeb przestrzegał przed przesadnym dążeniem do osiągnięcia kompletności [172]. W przypadku opracowania zbiorów zawarł szereg rad dotyczących katalogów, formy i typów stosowanych schematów klasyfikacyjnych i opisu bibliograficznego [185–204]. Udzielił również rad na temat ustawienia zbiorów [205–215]. Sporo miejsca w swym *Katechizmie* poświęcił Ladewig kwestiom organizacji i zarządzania w bibliotekach. Obok relacji z władzą zwierzchnią [75–83] wypowiedział się Ladewig na temat środków na funkcjonowanie bibliotek [55–65], ujęcia zasad działania biblioteki w przepisy – statut [65–74]. Niemało miejsca poświęcił również kwalifikacjom i wymaganiom stawianym bibliotekarzom [90–101] i samemu kierownictwu biblioteki [222–223, 226, 229, 231–232, 239–242, 244–246, 250–251]. Opowiadając się za samodzielnością zawodu bibliotekarskiego, położył Ladewig nacisk na odpowiednie cechy

i kwalifikacje bibliotekarza, w szczególności na doświadczenie, dobrą pamięć, skromność, gotowość do ofiarności, korzystania z dorobku poprzedników, zdrowy rozsądek, punktualność [90–102]. *Katechizm* Ladewiga można nazwać, nawet jeżeli to zabrzmie patetycznie, bibliotecznym *credo* autora. Wyznanie wiary bibliotecznej ma wymiar tak praktyczny, jak i teoretyczny. Teoretyczne poglądy na bibliotekę zawarł Ladewig w hasłach rozdziałów pierwszego i drugiego, poświęconych książce i bibliotece. W rozdziale „Książka” określił jej rozmaite funkcje: narzędzie oświaty, przedmiot muzealny, przedmiot użytkowy, towar, obiekt wartościowy, źródło wiedzy [1–6]. Bibliotekę pojmował Ladewig jako instytucję uczącą się, ale nie wychowującą, służącą zdobywaniu wiedzy, uczącą używać całości życia, dającą rozrywkę [7–25].

Katechizm biblioteki Ladewiga jest świadectwem czasów autora i bibliotek wówczas istniejących. Wprawdzie Ladewig nie mówi o tym wprost, ale jest to widoczne w zasadzie na każdej stronie dzieła, a zwłaszcza w tych fragmentach, gdy Ladewig wypowiada się na temat roli biblioteki w społeczeństwie, czy też na temat techniki bibliotecznej. Nie mogło być jednak inaczej. Paul Ladewig to wszak jeden z twórców ruchu hal bibliotecznych (Bücherhallenbewegung), ruchu zakładającego reformę bibliotek publicznych, wzorowanego na amerykańskich Public Libraries⁷¹. W największym skrócie mówiąc, ruch ten zmierzał do połączenia w jedność naukowych bibliotek publicznych miasta i bibliotek ludowych, otwarcia tych placówek dla wszystkich warstw społecznych (także poprzez księgozbiór), zatrudnienia w bibliotece bibliotekarzy na pełnym etacie, a w stosunku do czytelników, zaprowadzenie szeregu przyjaznych rozwiązań: rozszerzenie godzin otwarcia, wypożyczanie książek do domu, rozbudowanie katalogów. W tym duchu zostały zorganizowane między innymi biblioteki w Hamburgu, Essen i Görlitz⁷². Dążenia te stały w opozycji do drugiego kierunku rozwoju bibliotek, który personifikował lipski bibliotekarz Walter Hofmann. Osią sporu była rola wychowawcza bibliotekarza i biblioteki. Zwolennicy Bücherhallenbewegung odrzucali ją. W. Hofmann i jego stronnicy stawiali ją na pierwszym miejscu, uważając że biblioteka nie jest tylko od wydawania książek, ale powinna również wpływać na wychowanie estetyczne czytelnika⁷³.

Naturalną rzeczą jest też pytanie o związek pomiędzy teorią a praktyką. Ladewig był przecież bibliotekarzem, praktykiem z wieloletnim doświadczeniem zawodowym. Spostrzeżenia zawarte w *Katechizmie* muszą być zatem efektem

⁷¹ Politik der Bücherei. Paul Ladewig und die jüngere Bücherhallenbewegung, Zsgst. von W. Thauer, Wiesbaden 1963, s. 8–11.

⁷² W. Thauer, P. Vodosek, Geschichte der öffentlichen Bücherei in Deutschland, 2 erw. Aufl., Wiesbaden 1990, s. 77–91.

⁷³ Politik der Bücherei..., s. 16–18.

obserwacji, a zgłaszane postulaty wyrazem krytyki dotychczasowego stanu rzeczy. Bliżej nieznan, przynajmniej w literaturze fachowej, jest etap pracy bibliotekarskiej Ladewiga w Karlsruhe. Jeżeli nawet jednak przyjmujemy, że część refleksji zawartych w *Katechizmie* ma swoje źródło właśnie tam, to musimy stwierdzić, że jako „szeregowy” bibliotekarz nie miał Ladewig możliwości ich spełnienia. Inaczej było w Essen, gdzie sprawował funkcje kierownicze. Podczas kierowania biblioteką w zakładach Kruppa starał się Ladewig wcielić w życie przynajmniej część ze swoich idei. Kruppsche Bücherhalle, co było ewenementem pod koniec XIX wieku, ale nawet na początku XX wieku pozostawała otwarta dla publiczności codziennie w godzinach od 12 do 15 i od 17 do 19. Wypożyczenia w niej były nieodpłatne. Czas wypożyczenia książki wynosił 3 tygodnie⁷⁴. Nie była zatem dziełem przypadku opinia Ernsta Schultze, kierownika Hamburger Öffentliche Bücherhallen, który w 1900 roku pisał o placówce w Essen: „Kruppsche Bücherhalle, posiadająca teraz 16 000 tomów, jest dziś najbardziej wolną biblioteką publiczną w całych Niemczech”⁷⁵.

4.2. „Katechismus der Bücherei” Paula Ladewiga – dzisiaj

Paul Ladewig wykracza swoim dziełem poza czas i miejsce swojego doświadczenia zawodowego. Patrzy w przeszłość, spogląda na teraźniejszość, wygląda w przyszłość bibliotek. Widać to zwłaszcza w tych częściach *Katechizmu*, gdy analizuje zadania i rolę biblioteki, tej starej, odchodzącej w przeszłość oraz tej nowej biblioteki, następującej po niej. Bynajmniej Ladewig nie przekreśla dawnej biblioteki, wyraża się o niej nawet z pewną atencją, wyraźnie jednak odgranicza obie – starą i nową. *Stara biblioteka patrzy wstecz – nowa do przodu* [19], czy też określając jej miejsce: *święty gaj dla starej biblioteki – falujący ruch dla nowej biblioteki* [121] lub gdzie indziej, gdy mówi, że *stara biblioteka jest na służbie, a nowa wykonuje techniczne świadczenia* [216] albo że *stara biblioteka jest biblioteką prywatną i uczonych* [36]. Nowa lub nowoczesna biblioteka, według Ladewiga, ma wiele twarzy [256, 19]. W zakresie ustawienia zbiorów – jest to prawo do własnej systematyki [208]. Nowoczesność w zarządzaniu biblioteką polega na tworzeniu mechanizmów służby [224], a w odniesieniu do środków finansowych na pozyskiwaniu środków z różnych źródeł [51]. Nowoczesna biblioteka nie czeka, aż czytelnik zapyta ją o książkę, ona sama zgaduje jego ży-

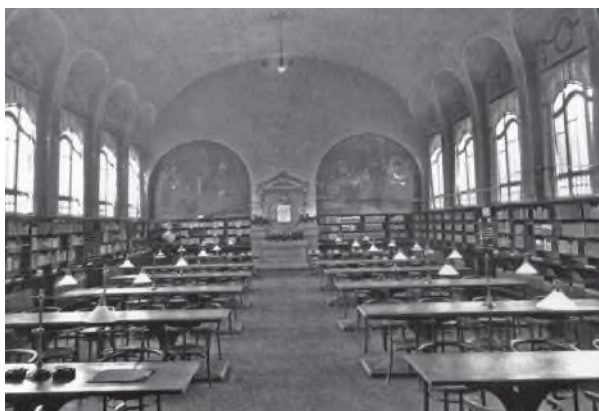
⁷⁴ Zob. N. Kamp, *Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle...*, s. 372 – zob. też E. Beitz, „Das wird gewaltig ziehen und Früchte tragen!”, *Industriepädagogik in den Großbetrieben des 19. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg dargestellt am Beispiel der Firma Friedl. Krupp, Essen 1994*, s. 137–160.

⁷⁵ E. Schultze, *Freie Öffentliche Bibliotheken, Volksbibliotheken und Lesehallen, Stettin 1900*, s. 171.

czenia [32]. Wypowiadając się o estetyce biblioteki, stwierdza Ladewig, że biblioteka otacza pomieszczeniami zarządcę i czytelnika – nowa jest otoczona przez nich [110]. *Cel katalogów nowoczesnej biblioteki jest czysto praktyczny – wyszukiwanie książek* [185]. *Nowoczesna biblioteka musi być utrzymywana przez państwo* [51], *nowoczesna biblioteka wyprzedza czytelnika w pytaniu o książkę* [32]. Ladewig bynajmniej nie bagatelizuje starej biblioteki [29]. *Stara biblioteka spoczywa na barkach biblioteki prywatnej i naukowej, także w danym państwie. Nowa biblioteka jest częścią świadomie zorganizowanego aparatu państwowego* [36]. *Problemem każdej biblioteki, a więc tak starej, jak i nowej, jest znalezienie najkrótszej drogi do wszystkich* [27] – zob. fot. 7–10.

Fot. 7.
Fotografia starej biblioteki –
Schaffgotsche Bibliothek
zu Warmbrunn
Źródło: Muzeum Przyrodnicze
w Jeleniej Górze

Fot. 8. Fotografia starej biblioteki –
Volksbücherei
i Lesehalle, Görlitz
Źródło: Historyczna czytelnia
Stadtbibliothek Görlitz

Fot. 9.
Fotografia nowej biblioteki –
Stadtbibliothek Essen, 2007
Źródło: Stadtbibliothek Essen

Fot. 10. Fotografia nowej biblioteki – Stadtbibliothek Essen – Wejście do nowego gmachu, 2007

Źródło: Stadtbibliothek Essen

Ladewig przekraczał swoimi myślami dotychczasowe tory bibliotekarskiego myślenia, w wielu miejscach wykraczając daleko poza „widzialne granice”. Świadomość tego mieli już współcześni Ladewigowi bibliotekarze. Karl Auras we wspomnieniu pośmiertnym zaznaczył, że wiele z tego, co pisał Ladewig, dotyczyło dnia powszedniego i zostało zatarte kurzem⁷⁶. Zaznaczył jednak, że żywotnym świadectwem myślenia i woli Ladewiga są dwa jego główne dzieła *Politik der Bücherei* oraz *Katechismus der Bücherei*⁷⁷. W podobnym tonie o aktualności dzieła Ladewiga wyrażał się Fritz Heiligenstaedt w tekście kreślącym sylwetkę zmarłego: „Jego dwa główne dzieła [...], oba ponownie wydane, dają plastyczny obraz jego bibliotekarskiej służby i jego woli, dzięki czemu wpisały się oba w rozwój niemieckiego bibliotekarstwa”⁷⁸. Bardzo pozytywny wizerunek Ladewiga jako praktyka i teoretyka bibliotekarstwa wystawił mu jego podwładny, Martin Bollert, który w latach 1903–1904 pracował w Kruppsche Bücherhalle w Essen za czasów kierownia nią przez Ladewiga. Na temat samego *Katechizmu*

⁷⁶ K. Auras, Paul Ladewig..., s. 23.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ H., Abschied von Paul Ladewig..., s. 141.

biblioteki Bollert się nie wypowiadał. Wspominał tylko o nim, koncentrując swoje uwagi na dziele, dla którego *Katechizm* był inspiracją, tj. *Politik der Bücherei*⁷⁹. Już z pewnej, trzydziestoletniej perspektywy w podobnym duchu na temat poglądów Ladewiga wyrażał się Wolfgang Thauer, omawiając wkład Paula Ladewiga do nauki o bibliotece, twierdząc że swoimi ocenami o możliwościach bibliotekarza wybiegał Ladewig daleko wprzód⁸⁰. Następnym trzydzieści lat później, w 2011 roku, w reedycji *Katechizmu* możemy spotkać jeszcze bardziej wyraźne oceny myśli Ladewiga. Wydawca reedycji książki, Elisabeth Simon, we wstępie nie tylko że wyraziła przekonanie, że idee i wiedza Ladewiga nie przeżyły się, ale że wiele jego myśli jest nadal aktualnych⁸¹. W przedmowie do tego samego wydania Heinz Buchmüller, austriacki bibliotekarz, idzie w swoich ocenach nawet krok dalej. Uważa, że większość wypowiedzi Ladewiga ma dalej swoją wartość i nie straciła na oryginalności i aktualności mimo upływu 100 lat. Przy innych zaś można zauważyć, jak się zmieniły poglądy i wiedza bibliotekarska⁸². Jego zdaniem, wydając dzieło Ladewiga przychodzi z jednej strony do głowy łacińska maksyma: *nil novi sub sole*, z drugiej zaś strony refleksja, że wiele z idei Ladewiga tylko częściowo się urzeczywistniło – wiele natomiast czeka na urzeczywistnienie⁸³. Trudno nie zgodzić się również z wieloma z komentarzy Ronalda Kaisera dołączonych na końcu większości podrozdziałów. R. Kaiser uważa, że prawie każda z refleksji Ladewiga ma aktualny wymiar, a prawie każda z nich mogłaby służyć jako motto dyskusji i rozważań⁸⁴. Dotyczy to zarówno myśli Ladewiga o charakterze ponadczasowym (spokój w bibliotece), jak też wynikających z dotychczasowych uwarunkowań, gdzie Ladewig podaje nowe rozwiązania lub propozycje naprawy już istniejących. W podobnym duchu na temat *Katechizmu* Ladewiga wypowiedział się w swojej recenzji austriacki bibliotekarz Christian Jahl. Wychodząc od zasadniczego pytania: jaki wpływ na praktyczną pracę biblioteki mogą mieć dziś uwagi Ladewiga i czy są nadal interesujące, czy też są już tylko dokumentem historycznym, Ch. Jahl odpowiada jednoznacznie: „w przeważającej części myśli Ladewiga dają się przenieść do dzisiejszej biblioteki, są „ujmująco aktualne”, a straciły na aktualności tylko te, które dotyczą spraw technicznych”⁸⁵.

⁷⁹ Zob. M. Bollert, *Paul Ladewig...*, s. 165–169.

⁸⁰ Zob. *Politik der Bücherei...*, s. 9.

⁸¹ Zob. P. Ladewig, *Katechismus der Bücherei*, Berlin 2011, s. 9–11.

⁸² Tamże, s. 13–14.

⁸³ Tamże, s. 12.

⁸⁴ Tamże, s. 25–26, 31, 33.

⁸⁵ Ch. Jahl, „Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare”, 2011, Nr. 3–4, s. 561–563.

Czytając Ladewiga po blisko 100 latach, widać dopiero wyraźnie i ostro, co zostało pokryte patyną czasu, a co przetrwało. Zapewne straciły na znaczeniu rady Ladewiga dotyczące organizacji wypożyczalni [129–132] czy czytelni [133–139] oraz statystyki [291–300]. Wielokrotnie jednak częściej zdziwieni jesteśmy (zaskoczeni) profetyczną wręcz umiejętnością przewidywania kierunków rozwoju biblioteki [16], utrzymywania biblioteki ze środków pozabudżetowych [51], uwaga, że biblioteki powinny być otwarte nawet w niedzielę [219]. Wartość dnia dzisiejszego mają również uwagi praktyczne Ladewiga. Czyż nie ma on racji, twierdząc, że w bibliotece powinny być dostępne zarówno dobre, jak i złe książki [30], albo że statut biblioteczny powinien być zwięzły, elastyczny i nie podlegać zmianie [159]. Podobnie ma się rzecz z uwagami dotyczącymi kierowania biblioteką: *Kompletność nie jest bezwzględnym celem lub zasadą kierowania biblioteką – także biblioteką naukową* [172] albo *że bezpieczeństwo w bibliotece jest tym większe, im mniej zauważalne* [234]. Być może jednak największe szanse na przetrwanie mają te myśli Ladewiga, poprzez które stara się on powiedzieć, czym jest książka i biblioteka, po co są, czemu służą, jaki jest sens ich istnienia, innymi słowy wkracza on w granice wytyczone przez filozofię biblioteki. Dotyczy to zarówno złotych myśli, w rodzaju: *biblioteka nie znosi zwłoki* [164]; *praca w bibliotece nie zna słowa koniec* [176], ale również tam, gdzie Ladewig ociera się o frazes: *nie mniej ważny od prawa bibliotecznego jest zdrowy rozsądek* [226]; *personel biblioteki nie powinien być ani za duży, ani za mały* [248]; *wypożyczanie to niesienie pomocy* [281].

5. Kruppsche Bücherhalle – Biblioteka w koncernie Kruppa pod kierownictwem Ladewiga – między teorią a praktyką

Między teorią a praktyką. Między rzeczywistością a wizją. Tak w największym skrócie można by określić przemyślenia P. Ladewiga wyrażone w zwięzłej, lekkiej formie w *Katechizmie biblioteki*. Uwagi Ladewiga mają wymiar teoretyczny wyłącznie w odniesieniu do natury książki i biblioteki. W każdym innym miejscu Ladewig porusza się „twardo po ziemi”, opisując bibliotekę jako taką, jej mechanizmy, procesy w niej zachodzące, urządzenia znajdujące się w niej. Ladewig przedstawia z jednej strony bibliotekę w jej codzienności i wtedy mówi o swojej bibliotece, Bibliotece Kruppa (Kruppsche Bücherhalle), którą stworzył, kierował i której model upowszechnił w Niemczech. Ladewig przedstawia zarazem bibliotekę publiczną taką jaką by chciał, aby była, a jaka w Niemczech przełomu XIX i XX wieku była jeszcze rzadkością. Biblioteka Ladewiga była biblioteką szeroko otwartą dla publiczności, w sensie dosłownym i przenośnym, otwartą codziennie przez kilka godzin, dostępną dla ogółu, bez tworzenia sztucznych barier politycznych i społecznych. Biblioteka Ladewiga była biblioteką o księgozbiorze służącym rozrywce, ale i popularyzacji wiedzy. Antytezą tej biblioteki były przeważające w ówczesnych Niemczech biblioteki ludowe (Volksbibliotheken) – rzadko otwarte, słabo zaopatrzone i niedofinansowane, prowadzone przez nieetatowych i niewykwalifikowanych bibliotekarzy, przeznaczone dla ludu, preferujące literaturę „lekką, łatwą i przyjemną”. Iskierką budzącą nadzieję na zmianę oblicza ówczesnego bibliotekarstwa niemieckiego był ruch bibliotek publicznych (Bücherhallenbewegung). Ladewig był jego gorącym zwolennikiem i propagatorem, a za jego sprawą biblioteki w Essen. Poniższy szkic kreśliśmy głównie z myślą o Kruppsche Bücherhalle, nie zapominamy jednak również o Bibliotece Miejskiej w Essen, która powstała kilka lat później, przy znacznym udziale Ladewiga.

5.1. Kruppsche Bücherhalle

Początki biblioteki w koncernie Kruppa w Essen sięgają 1873 roku. Pierwotnie utworzona została biblioteka fachowa z księgozbiorem około 1000 tomów, służąca, jak to określał regulamin biblioteki z 1894 roku, do wspierania i zacho-

wania zainteresowań zawodowych osób zatrudnionych w fabryce⁸⁶. Faktycznie biblioteka brakowało wiele do miana prawdziwej biblioteki. Książki były rozproszone po pomieszczeniach biurowych i generalnie trudno dostępne. Biblioteka nie była w stanie realizować w żaden sposób postawionych przed nią celów, nie mówiąc już o zaspokajaniu innych, niezawodowych potrzeb czytelniczych, co było pilną potrzebą w Essen, szybko rozwijającym się mieście, liczącym pod koniec XIX wieku około 180 tysięcy mieszkańców, ważnym ośrodkiem przemysłowym i administracyjnym Zagłębia Ruhry. W Essen znajdowały się m.in. siedziby dyrekcji kolei, telegrafu, poczty, kasy chorych, kilkunastu szkół i innych instytucji użyteczności publicznej⁸⁷. W Essen działały: teatr miejski, miejskie muzeum i miejska orkiestra, natomiast właściwie nie istniała w mieście biblioteka publiczna z prawdziwego zdarzenia. Sytuacji tej postanowił przeciwdziałać właściciel koncernu, Friedrich Alfred Krupp, człowiek nie tylko majątny, ale przy tym i oświecony. W piśmie do dyrekcji firmy z 24 grudnia 1897 roku wyraził życzenie natychmiastowego utworzenia biblioteki z księgozbiorem służącym nauczaniu, ale i rozrywce, z którego mogliby korzystać zarówno urzędnicy, jak i robotnicy⁸⁸. Do tego celu wyznaczył Krupp wybitną osobowość, Paula Ladewiga, bibliotekarza Hof- und Landesbibliothek w Karlsruhe, osobą dobrze zaznajomioną z nowoczesnym bibliotekarstwem.

Kruppsche Bücherhalle została otwarta dla publiczności 1 marca 1899 roku na parterze budynku bractwa górniczego, gdzie umieszczono wypożyczalnię, pomieszczenia biurowe, magazyn i introligatornię.

Fot 11.
Kruppsche Bücherhalle
w Essen

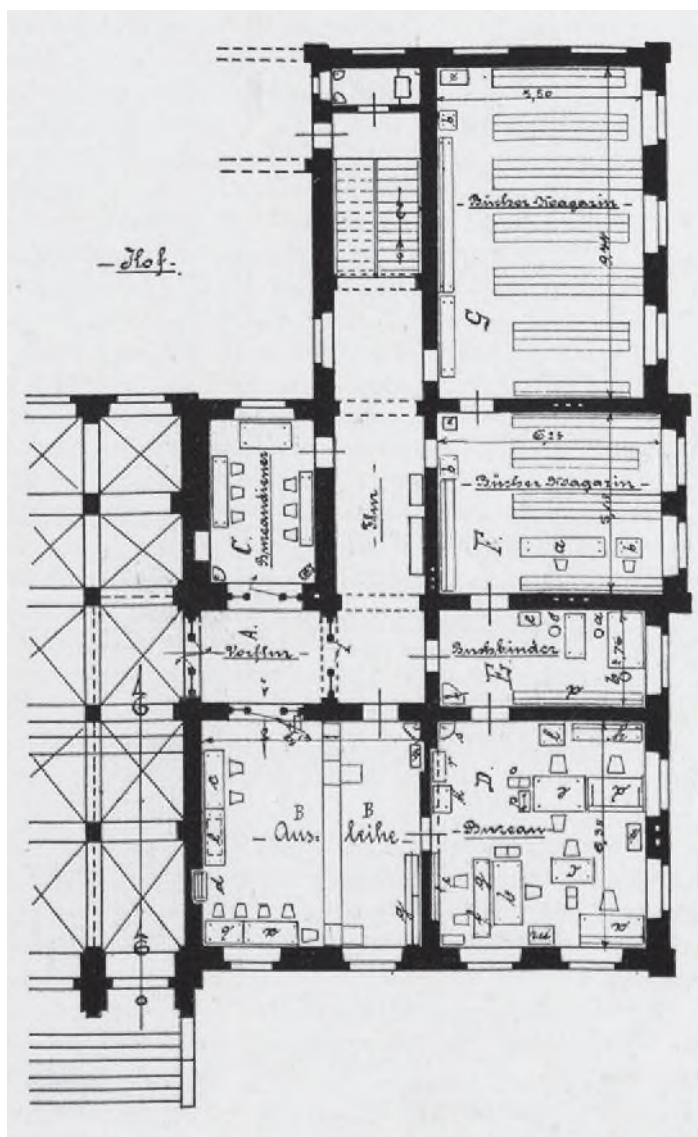
Źródło: T. Kellen, Essen
im Wort und Bild,
Essen 1902

⁸⁶ Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek Essen, Hrsg. R. Brenner, K. Wisotzky, Essen 2002, s. 13–14.

⁸⁷ T. Kellen, Essen im Wort und Bild, Essen 1902, s. IX–XIX, 2–4, 38.

⁸⁸ E. Schröder, Aus Paul Ladewigs Papieren, „Das Münster am Hellweg”, 1958, Jg. 11, 1958, Nr. 10, s. 147–156.

Dodatkowo na pierwszym piętrze oddano do dyspozycji biblioteki dwa pomieszczenia, jedno dla zarządu, a drugie – na czytelnię czasopism. Wybór gmachu nie był przypadkowy. Biblioteka została zlokalizowana na północnej granicy fabryki, przy Limburgstrasse, ulicy najchętniej uczęszczanej przez pracowników zdążających do biura. Kruppsche Bücherhalle w punkcie wyjścia liczyła około 7800 tomów.

Fot. 12. Rzut poziomy parteru Kruppsche Bücherhalle
Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Bücherhalle, Essen 1900

Z biblioteki mogli korzystać tylko pracownicy Kruppa. Wypożyczalnia była dostępna dla nich codziennie od godziny 12 do 15 i od 17 do 19. Wolno im było wypożyczyć nieodpłatnie 3 książki na okres 3 tygodni⁸⁹. Biblioteka Kruppa w zamyśle jej inicjatora, Friedricha Kruppa, była pomyślana jako placówka służąca rozrywce i nauce. W memoriale z 24 maja 1898 roku fabrykant określił również wytyczne gromadzenia książek w przyszłej bibliotece. Do rzędu naczelnych zasad w trakcie wyboru książek zaliczył on neutralność i bezstronność. Nie życzył sobie, aby biblioteka kupowała literaturę trywialną lub agitacyjną⁹⁰. Koncepcja doboru książek była swego rodzaju kompromisem pomiędzy często odmiennymi gustami czytelnickimi, przejawianymi przez pracowników koncernu Kruppa. W liczącej w końcu XIX wieku blisko 24 000 osób załodze zdecydowaną większość stanowili robotnicy, mniejszość – urzędnicy średniego i wyższego szczebla. Pewnie dlatego Krupp odrzucał gromadzenie ściśle naukowej literatury – poza wydawnictwami informacyjnymi – kładąc nacisk na literaturę popularnonaukową „o solidnej i duchowej wewnętrznej treści”⁹¹. Do podanych tu założeń trzeba dodać solidne podstawy finansowe.

Księgozbiór

Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle ze stanu wyjściowego 7785 tomów w momencie otwarcia biblioteki uległ powiększeniu cztery i pół raza, by w 1907 roku osiągnąć poziom 54 774 tomy. Było to możliwe z całą pewnością dzięki stałym subwencjom. Największy przyrost księgozbioru, 2-krotny, nastąpił w pierwszym roku istnienia biblioteki. W następnych latach liczba nowych nabytków, mierzona wskaźnikami względnymi, stopniowo zmniejszała się od 28% do 6% (1907). Przyrost księgozbioru mierzony w liczbach bezwzględnych wyniósł łącznie w przeciągu 8 lat – 46 989 tomów, co daje średnią roczną 6712 nowych nabytków i mógł imponować, a na pewno był obiektem zazdrości ze strony innych bibliotek niemieckich⁹² – zob. tab. 1.

Tab. 1. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907

Rok	Wielkość	Wzrost w liczbach bezwzględnych	Wzrost w liczbach względnych %
1899	7785	–	–
1900	15 785	8000	202,7

⁸⁹ Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Jahr 1899/1900 mit Anlage: Die Verwaltung und Einrichtung der Bücherhalle, Essen 1900, s. 29.

⁹⁰ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen, „Bibliothek, Forschung, Praxis”, 1991, Vol. 15, s. 368–369.

⁹¹ Tamże.

⁹² Bericht der Kruppschen Bücherhalle über die Betriebsjahre 1904/1907, Essen 1907, s. 20.

cd. tab. 1

1901	20 255	4470	121,8
1902	28 241	7986	139,4
1903	34 422	6181	121,8
1904	41 537	7115	120,6
1905	47 599	6062	114,5
1906	51 738	4139	108,6
1907	54 774	3036	105,8

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1899–1907

Nakreślone tu wytyczne zostały przyjęte i wdrożone w życie przez Paula Ladewiga, tym chętniej, iż były, jeśli nie zbieżne to bliskie jego bibliotekarskim poglądom. Przyjmując dychotomiczny podział księgozbioru, zaproponowany przez Kruppa, na literaturę rozrywkową (literatura piękna plus literatura młodzieżowa) i popularnonaukową, możemy dostrzec, że ta pierwsza stanowiła trzon księgozbioru, tak na początku, jak i na końcu urzędowania Ladewiga, aczkolwiek pod koniec jego urzędowania zaznaczył się wzrost literatury popularnonaukowej w księgozbiornie. W 1900 roku stosunek literatury rozrywkowej do popularnonaukowej wynosił 47,2–52,8%. Siedem lat później, w 1907 roku uległ tylko nieznacznej zmianie na korzyść tej pierwszej, osiągając stan: 49,4–50,6% – zob. tab. 2.

Tab. 2. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907 – według typów literatury

Rok	Dział wiedzy			Razem
	Literatura piękna	Literatura młodzieżowa	Literatura popularnonaukowa	
1899	–	–	–	8000
1900	6038 (38,2%)	1414 (9,0%)	8333 (52,8%)	15 785
1901	7236 (35,7%)	1993 (9,8%)	11 026 (54,5%)	20 255
1902	11 925 (42,2%)	2336 (8,3%)	13 980 (49,5%)	28 241
1903	13 566 (39,4%)	2519 (7,3%)	18 337 (53,3%)	34 422
1904	17 209 (41,4%)	3690 (8,9%)	20 638 (49,7%)	41 537
1905	18 627 (39,1%)	5559 (11,7%)	23 404 (49,2%)	47 590
1906	19 831 (38,3%)	6223 (12,0%)	25 684 (49,7%)	51 738
1907	20 712 (37,8%)	6363 (11,6%)	27 699 (50,6%)	54 774

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1899–1907

Analiza statystyczna księgozbioru według głównych działów wiedzy wskazuje, że na niezmienionym lub prawie niezmienionym poziomie utrzymywała się większość działów stanowiących podstawę księgozbioru. Wyjątek in plus stanowiły: Literatura młodzieżowa z 2-krotnym i Handel – z 3-krotnym przyrostem. Wyjątek in minus – to działy: Dział ogólny, Historia, Geografia – zob. tab. 3.

Tab. 3. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1900 i 1907 – według działów wiedzy

Dział wiedzy	Rok	
	1900	1907
Dział ogólny	1963 (12,4%)	5452 (10,0%)
Literatura piękna	6038 (38,2%)	20 712 (37,8%)
Historia literatury	308 (2,0%)	767 (1,4%)
Historia	1268 (8,0%)	3402 (6,2%)
Biografie	572 (3,6%)	1839 (3,3%)
Geografia	792 (5,0%)	2066 (3,8%)
Przyroda	688 (4,4%)	2005 (3,7%)
Sztuka	505 (3,2%)	2330 (4,2%)
Historia kultury	468 (3,0%)	1131 (2,1%)
Polityka	163 (1,0%)	711 (1,3%)
Filozofia, Teologia	343 (2,2%)	1169 (2,1%)
Handel	358 (2,3%)	3764 (6,9%)
Literatura „ojczysta”	162 (1,0%)	729 (1,3%)
Języki obce	743 (4,7%)	2334 (4,3%)
Literatura młodzieżowa	1414 (9,0%)	6363 (11,6%)
Razem	15 785 (100,0%)	54 774 (100,0%)

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1900 i 1907

Użytkownicy

Jak już zaznaczono, Kruppsche Bücherhalle była przeznaczona wyłącznie dla pracowników koncernu. Stosownie do deklaracji zawartej w sprawozdaniu z pierwszego roku działalności (1899/1900) miała za zadanie zaspokajać interesy

różnych grup zawodowych⁹³. I tak też było w istocie. Wprawdzie dane statystyczne o liczbie użytkowników, zwłaszcza o strukturze są fragmentaryczne, ale i tak z tej skąpej podstawy wyłania się obraz zainteresowania biblioteką ze strony publiczności. Największą grupą użytkowników Kruppsche Bücherhalle byli robotnicy, na drugim miejscu znajdowali się urzędnicy średniego szczebla, a dopiero na trzecim miejscu młodzież. Ten wynik odpowiadał poniekąd strukturze zatrudnienia w koncernie. W roku sprawozdawczym 1900/1901 z biblioteki korzystało około 30% wszystkich zatrudnionych, z tego 79% byli to robotnicy, a 21% urzędnicy⁹⁴. Struktura czytelnictwa nie uległa zmianie również w następnych latach pomimo znaczącego wzrostu zatrudnienia. W ciągu omawianych 7 lat działalności biblioteki nastąpił blisko 3-krotny wzrost liczby czytelników w stosunku do roku 1900. Średnio rocznie liczba czytelników biblioteki powiększała się o 1200 nowych osób, na co wpływ, oprócz wzrostu liczby pracowników koncernu Kruppa, miało niewątpliwie założenie nowych filii Kruppsche Bücherhalle – zob. tab. 4.

Tab. 4. Czytelnicy Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907

Rok	Liczba	Wzrost w liczbach bezwzględnych	Wzrost w liczbach względnych %
1899	?	–	–
1900	5552	–	–
1901	7388	1836	30
1902	8270	882	11
1903	?	?	?
1904	9864	1594	20
1905	?	?	?
1906	?	?	?
1907	13 936	4072	41

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1899–1907

Równoległe do rozwoju organizacyjnego biblioteki postępował w Kruppsche Bücherhalle dynamiczny rozwój czytelnictwa, wyrażający się wzrostem liczby wypożyczanych książek. W przeciągu 8 lat funkcjonowania biblioteki (1899–1907) liczba wypożyczanych książek wzrosła ponad 4-krotnie – zob. tab. 5. Średni roczny wzrost wypożyczeń wyniósł zatem około 44 000 tomów. Naj-

⁹³ Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Jahr 1899/1900 mit Anlage: Die Verwaltung und Einrichtung der Bücherhalle, Essen 1900, s. 3–7.

⁹⁴ Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Betriebsjahr 1900/1901, Essen 1901, s. 1–2.

większy bezwzględny przyrost został odnotowany w 1905 roku, co należy łączyć z utworzeniem nowej filii we Friedrichshof, najmniejszy, około 5% w roku sprawozdawczym 1906/1907. Największy przyrost wypożyczeń wyrażony we wskaźnikach względnych, liczony z roku na rok, nastąpił w roku sprawozdawczym 1900/1901 – 49,4%. Jak wynika ze szczegółowych sprawozdań Ladewiga, rosnącą systematycznie tendencję można zaobserwować zarówno w perspektywie miesięcznej, jak i dziennej – zob. tab. 5.

Tab. 5. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907

Rok	Liczba	Wzrost w liczbach bezwzględnych	Wzrost w liczbach względnych %
1899	?	–	–
1900	94 305	–	–
1901	140 938	46 633	49,4
1902	208 793	67 855	48,1
1903	243 796	35 003	16,8
1904	282 391	38 595	15,8
1905	388 001	105 610	37,3
1906	406 602	18 601	4,7
1907	407 000	398	1,0

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1899–1907

Dziennie odwiedzało bibliotekę od 310 do 930 czytelników, miesięcznie – od 7800 do 34 000, przy czym największe zainteresowanie przypadało, co zrozumiale, na miesiące zimowe – zob. tab. 6.

Tab. 6. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907
(średnia dzienna i miesięczna wypożyczeń)

Rok	Średnia dzienna	Średnia miesięczna
1899/1900	310,8	7858
1900/1901	467,7	?
1901/1902	691,7	11 745
1902/1903	809,9	20 316
1903/1904	937,2	23 532
1904/1905	1058,9	26 889
1905/1906	1292,1	32 333
1906/1907	155,9	33 883

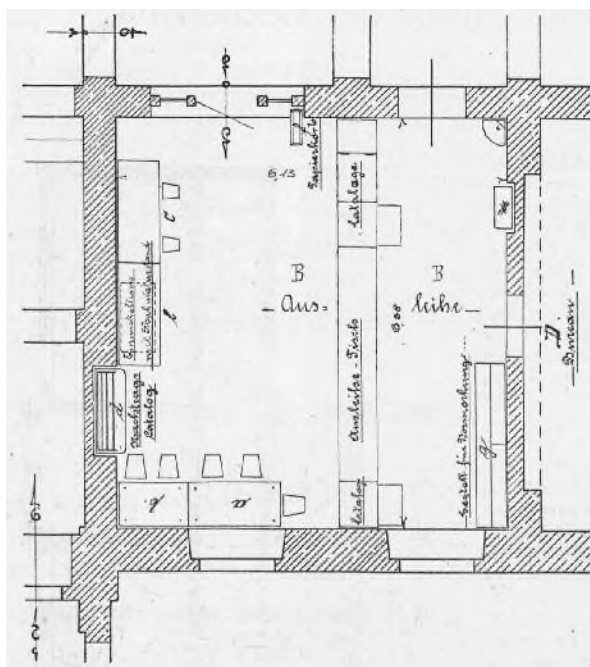
Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1899–1907

Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle dają również wgląd w strukturę treściową wypożyczeń. W zasadzie odzwierciedla ona strukturę księgozbioru, aczkolwiek, jak to widzimy w tab. 7, na przestrzeni 7 lat działalności zaobserwować można dwie główne zmiany, tj. wzrost wypożyczeń literatury młodzieżowej oraz dzieł o treści ogólnej. Bezwzględnie pierwsze miejsce pod względem liczby wypożyczanych książek zajmowała literatura piękna. Literatura popularnonaukowa, choć w bilansie sumarycznym obejmowała ponad 40% ogółu wszystkich wypożyczeń, w rozkładzie statystycznym na poszczególne działy pokazuje umiarkowane zainteresowanie ze strony czytelników, nieprzekraczające kilku procent – zob. tab. 7.

Tab. 7. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1900 i 1907
– według działów wiedzy

Dział wiedzy	Rok	
	1900	1907
Dział ogólny	13 928 (14,7%)	29 863 (7,3%)
Literatura piękna	51 498 (54,6%)	217 573 (53,5%)
Historia literatury	444 (0,5%)	1835 (0,5%)
Historia	4693 (5,0%)	12 293 (3,0%)
Biografie	1320 (1,4%)	4294 (1,0%)
Geografia	4700 (5,0%)	10 039 (2,5%)
Przyroda	2121 (2,2%)	7342 (1,8%)
Sztuka	1213 (1,3 %)	5592 (1,4%)
Historia kultury	2291 (2,4%)	6353 (1,6%)
Polityka	199 (0,2%)	1272 (0,3%)
Filozofia, Teologia	622 (0,7%)	3168 (0,8%)
Handel	1275 (1,4%)	11 875 (2,9%)
Literatura „ojczysta”	925 (1,0%)	2292 (0,6%)
Języki obce	1115 (1,2%)	3413 (0,8%)
Literatura młodzieżowa	7961 (8,4%)	89 398 (22,0%)
Razem	94 305 (100,0%)	406 602 (100,0%)

Źródło: Sprawozdania Kruppsche Bücherhalle z lat 1900 i 1907

Fot. 13. Rzut poziomy wypożyczalni Kruppsche Bücherhalle

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

W ocenie efektów działalności biblioteki należy uwzględnić, oprócz już wymienionych czynników, szereg innych elementów. Paul Ladewig opracował cały „system” mechanizmów regulujących udostępnianie zbiorów, ułatwiających dostęp do nich, a jednocześnie sprawiających, że korzystanie z biblioteki mogło przebiegać maksymalnie prosto, bez zbędnych utrudnień i komplikacji. Czytelnik Kruppsche Bücherhalle mógł dotrzeć do poszukiwanych książek poprzez katalog alfabetyczny, alfabetyczny katalog rzeczowy (przedmiotowy) oraz poprzez drukowane wykazy książek. Dodatkowo informacje o nowościach wydawniczych były zamieszczane w tygodniku koncernu *Kruppsche Mitteilungen*. Każdy czytelnik był rejestrowany i otrzymywał kartę biblioteczną. Dano mu też możliwość rezerwacji książek. Za niewielką opłatą, wynoszącą rocznie 4 marki, książki mógł otrzymywać do domu. Regulamin udostępniania był traktowany dość elastycznie. Za przyzwoleniem bibliotekarza, w uzasadnionych przypadkach, czytelnik mógł przekroczyć regulaminową liczbę wypożyczanych książek. Biblioteka postępowała dość liberalnie wobec jej dłużników, spóźnialskich i zapominalskich. Najpierw otrzymywali oni przypomnienie, a dopiero w razie braku reakcji, upomnienie. Wszystkie książki były rejestrowane na specjalnych formularzach. Każda książka posiadała kartę książki. Dane statystyczne były skrzętnie notowane, a następnie stanowiły podstawę do analitycznych sprawozdań. Para-

doksalnie stosunkowo najmniej wiemy o bibliotekarzach Kruppsche Bücherhalle, poza samym Ladewigiem oczywiście. Nie wspomina o nich autor w żadnym ze sprawozdań. Wyjątek czyni jedynie w tekście zamieszczonym w pracy zbiorowej poświęconej bibliotekarstwu ludowemu. Dowiadujemy się z niego, że personel biblioteki tworzyli: 3 asystenci, sekretarz i pisarz⁹⁵.

5.2. Biblioteka Miejska w Essen (1902–1918)

Początki bibliotekarstwa publicznego w Essen sięgają początków XIX wieku. W chronologicznym porządku pierwszymi ogólnie dostępnymi dla publiczności bibliotekami były w mieście wypożyczalnie dochodowe (1830)⁹⁶. Dopiero jednak w drugiej połowie XIX wieku nastąpił faktyczny boom czytelniczy za sprawą zakładanych i otwieranych dla publiczności bibliotek stowarzyszeniowych. Pierwszeństwo w tym względzie należy się Stowarzyszeniu św. Karola Boromeusza (Borromäusverein), które w przeciągu 30 lat (1844–1873) utworzyło w Essen sieć bibliotek⁹⁷. Biblioteki były tworzone także przez wiele innych stowarzyszeń, z których największe znaczenie uzyskał Gewerbeverein⁹⁸. Podobnie jak powstała w 1888 roku Volksbibliothek w Altenessen⁹⁹, stały się one podwalinami późniejszej biblioteki miejskiej w Essen. Miał w tym swój wybitny udział Paul Ladewig, organizator w 1899 roku pierwszej z prawdziwego zdarzenia, nie tylko z nazwy, ale i z praktyki biblioteki publicznej w Essen, wzorowanej na angloamerykańskich doświadczeniach, znanej pod nazwą Kruppsche Bücherhalle. Była to biblioteka otwarta dla wszystkich warstw społecznych, biblioteka kierowana przez fachowca, biblioteka udostępniająca swe zbiory bezpłatnie, możliwie długo, w stałych godzinach, posiadająca wystarczające środki finansowe na zakup nowości¹⁰⁰. Do tego ideału Biblioteka Miejska w Essen musiała dochodzić przez wiele lat. Tymczasem wkrótce Kruppsche Bücherhalle stała się główną instytucją kulturalną miasta, a pod jej wpływem, z pomocą jej kierownika P. Ladewiga, rada miejska w Essen uchwaliła otwarcie pierwszej miejskiej Bücherhalle w domu przy Kettwiger Straße 8 (3 marca 1902). Od początku było

⁹⁵ P. Ladewig, Die Krupp'sche Büchereihalle in Essen Ruhr, W: E. Reyer, Die Fortschritte der volkstümlichen Bibliotheken, Leipzig 1903, s. 43.

⁹⁶ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen, „Bibliothek, Forschung, Praxis”, 1991, Vol. 15, s. 365; Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek Essen, Essen 2002, s. 15.

⁹⁷ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen..., s. 368; Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Österreich und Europa. [online] [dostęp: 14.02.2016] [http://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Stadtbibliothek_\(Essen\)](http://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Stadtbibliothek_(Essen)).

⁹⁸ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen..., s. 368.

⁹⁹ Tamże, s. 372–373.

¹⁰⁰ Tamże, s. 374; Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek..., s. 15–16.

wiadomo, że jest to jej tymczasowa siedziba. Nowa znalazła się po 2 latach (1904) w gmachu przy Chaussestraße 12–14¹⁰¹. W nowej, nowoczesnej jak na tamte czasy siedzibie, składającej się z magazynu, dużej czytelni (70 m²) i biblioteki podręcznej, w dodatku powiększonej w 1911 roku przez przyległy budynek (Keramikhaus), biblioteka egzystowała do połowy 1930 roku.

Fot. 14. Budynek Stadtbibliothek Essen, 1906
Źródło: Ruhr Museum Essen

Fot. 15. Gmach Stadtbibliothek Essen, 2007
Źródło: Stadtbibliothek Essen

¹⁰¹ N. Kamp, Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen..., s. 369; Der Schlüssel zur Welt 100 Jahre Stadtbibliothek..., s. 164.

Podstawę biblioteki stanowiło 4000 książek. W ciągu 16 lat, do 1918 roku, księgozbiór BM Essen wzrósł do około 80 000 tomów¹⁰². W pierwszych latach funkcjonowania księgozbiór biblioteki powiększał się przede wszystkim poprzez dary. Przykładowo w 1905 roku został włączony do biblioteki księgozbiór Historischer Verein, a 10 lat później, w 1915 roku, biblioteka wzbogaciła się o liczący 12 000 tomów księgozbiór Gewerbeverein z Essen. Trend ten utrzymał się zresztą jeszcze w latach 20. XX wieku. Niezależnie od tego kupowane były też nowe książki. Starano się o systematyczny i możliwie szeroki wybór literatury popularnej, informacyjnej i naukowej, która odpowiadałaby zainteresowaniom możliwie wszystkim „myślącym” czytelnikom. Nie do końca w parze z tą tendencją szły dość restrykcyjne warunki udostępniania, zwłaszcza w bibliotece naukowej otwartej w tym czasie tylko dla posiadaczy ziemskich i urzędników. Wypożyczalnię i czytelnię mogli odwiedzać i korzystać z niej wszyscy. Faktycznie najchętniej i najczęściej korzystali z niej robotnicy. Świadczą o tym między innymi liczby. W 1904 roku wypożyczono z biblioteki 64 062 tomy, a 10 lat później – 4 razy więcej – 241 822 tomy¹⁰³. Do wzrostu i upowszechnienia czytelnictwa przyczyniło się także otwarcie pierwszych filii w Altenessen (1915) i Rüttenscheid (1917). Pierwszym dyrektorem biblioteki był dr Constantin Hilger, uprzednio bibliotekarz w Hof- und Landesbibliothek w Karlsruhe¹⁰⁴. W 1925 roku zastąpił go na tym stanowisku dr Eugen Sulz. Od zarania swojej działalności trzon personelu BM Essen stanowiły kobiety, na czele z pierwszym bibliotekarzem, Margarete Stahl z Poczdamu¹⁰⁵. Wybuch I wojny światowej nie okazał się jakimś przełomem w dziejach biblioteki, nie wpłynął na nią jakoś zdecydowanie negatywnie; oddalona od frontów, funkcjonowała w miarę normalnie. Biblioteka była nadal odwiedzana przez liczne rzesze czytelników. Dopiero w 1917 roku musiano ograniczyć wypożyczanie książek z 3 dzieł do 1 dzieła na jedną kartę biblioteczną. Jak się jednak wydaje, wpływ na spadek liczby wypożyczonych dzieł do 75 000 tomów (1918) miało również zmniejszenie wielkości księgozbioru w konsekwencji tworzenia ze zbiorów bibliotecznych żołnierskich bibliotek wędrownych. Tym sposobem powstało 17 bibliotek liczących 1200–1500 tomów¹⁰⁶.

¹⁰² N. Kamp, *Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen...*, s. 381–382; *Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek...*, s. 22–26.

¹⁰³ N. Kamp, *Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen...*, s. 381–382; *Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek...*, s. 22–26.

¹⁰⁴ K. Bader, *Lexikon Deutscher Bibliothekare im Haupt- und Nebenamt bei Fürsten, Staaten und Städten*, Leipzig 1925, s. 108.

¹⁰⁵ *Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek...*, s. 20–21.

¹⁰⁶ Tamże, s. 30–31.

KATECHISMUS DER BÜCHEREI

von

DR. PAUL LADEWIG

ERNST WIEGANDT · VERLAGSBUCHHANDLUNG

LEIPZIG · 1914

Die nachstehenden Leitsätze sind die Wahl aus einer sehr großen. Summe von Bemerkungen, welche ich im Laufe einer vielseitigen Tätigkeit als Archivar und Bibliothekar zu machen Gelegenheit hatte. Sie sollen durch scharfe Beleuchtung hauptsächlicher Fragen, welche die Bücherei betreffen, Anlaß zum selbständigen Durchdenken dieser Fragen geben.

Als systematisches Gebilde sind sie in meiner *Politik der Bücherei* dargestellt.

Groß-Lichterfelde bei Berlin

Dr. PAUL LADEWIG

Inhalt

I. Das Buch

II. Die Bücherei

III. Ausführung der Bücherei

- a) Vorfragen
- b) Geldmittel
- c) Verfassung
- d) Behörden
- e) Parteien
- f) Bibliothekar
- g) Publikum

IV. Büchereibau

- a) Allgemeines
- b) Planung
- c) Ausleihe
- d) Lesesaal
- e) Magazin
- f) Übrige Räume

V. Betrieb der Bücherei

- a) Vorbildung
- b) Bücherbestand
- c) Arbeit
- d) Kataloge
- e) Systematik

VI. Verwaltung der Bücherei

- a) Allgemeines
- b) Personal
- c) Innere Taktik
- d) Leihverkehr
- e) Statistik

I. DAS BUCH

Bildungsmittel

Das Buch von heute ist in weiterer Bedeutung als je zuvor ein Bildungsmittel. Es ist Grundlage des wirtschaftlichen Fortschrittes überhaupt, der durch Wissen und Kultur herbeigeführt wird. 1

Museumsgegenstand

Das Buch als gewerblicher Erzeugnis kann Museumsgegenstand sein. Das Buch als solches ist Gegenstand freien Verkehrs. 2

Verbrauchsgegenstand

Ein Buch, das durch ordnungsmäßigen Gebrauch zugrunde geht, hat seinen Zweck erfüllt. 3

Ware

Das Buch ist – auch in der Bücherei – eine Ware und die Bücherei die Maklerstelle für diese Ware. 4

Wertstück

Das Buch als Wertstück ist Gegenstand musealen oder archivalischen Interesses, nicht der Gegenstand der modernen Bücherei. 5

Wissensquelle

Das Buch als Wissensquelle für den Gebrauch der Gegenwart ist stets das moderne. Dem alten Buch gehört das historische oder das bibliophile Sammlerinteresse. 6

II. DIE BÜCHEREI

Aufgabe

Die durchschnittliche Hebung der Nation ist die erste Gegenwartsaufgabe der Bücherei. 7

Ausgangspunkt

Der Ausgangspunkt für die Bücherei kann nur der Standpunkt des Publikums sein. 8

Befruchtung

Die Bücherei als Organismus des Staates nimmt keiner bestehenden Bücherei oder Erziehungsstelle Aufgaben fort. Sie befruchtet vielmehr alle und schafft Aufgaben. 9

Bibliophilie

Bibliophilie gehört in das Museum oder als Ressort in die Archiv- und Quellenbücherei, ist aber nicht Aufgabe der Bücherei als solcher. 10

Bibliothekswissenschaft

Bibliothekswissenschaft ist eine Wissenschaft der Praxis auch in ihren wissenschaftlichen Teilen. Antiquarische Bibliothekswissenschaft gehört zur Philologie, und ist darum eine Hilfswissenschaft innerhalb der Bibliothekswissenschaft als solcher. 11

Büchereitypen

Allgemeiner, der Bücherei überhaupt zugrunde liegender Typus ist nur die allgemeine öffentliche Bücherei ohne Sondervoraussetzung. Um diesen Mittelpunkt gruppieren, aus ihm sondern sich alle andern Büchereizwecke, von der strengsten Archiv- und Gelehrtenbücherei bis zur einfachsten Volksbücherei. 12

Bücherstapeln

Bücherstapeln ist noch keine Bücherei. Bücher durch den Gebrauch lebendig machen ist „Bücherei“. 13

Bureaukratie

Bücherei entwickelt sich entgegengesetzt der Stärke ihrer Bureaukratie. 14

Einband

Der bibliophile Einband ist im Grunde eine Maßregel, welche den Gebrauch des Buches verhindert. 15

Entwicklung

Mit einem Teil ihres Bestandes ist und wird jede Bücherei Quellenbücherei. Über die Belastungsgrenze für diese Entwicklung muß jede sich klar sein.

16

Erziehung

Erziehung ist nicht Aufgabe, sondern Folge des Bestehens der Bücherei. Die Bücherei dient dem Erwerb von Kenntnissen.

17

Gelehrtenaufgabe

Die Gelehrtenaufgabe der Bücherei erreicht, auch mittelbar genommen, nur den kleinsten Teil der Nation.

18

Gesicht

Die alte Bücherei hat ein rückwärts, die neue ein vorwärts gewandtes Gesicht.

19

Heiligtum

Bücherei ist ein Heiligtum – nicht nur für die Wenigwissenden. So soll sie geführt werden.

20

Jugendbücherei

Die Jugend bringt die Bücherei des Volkes hoch. Und Kinderlesesäle sind jedenfalls überall da Erfordernis, wo es sich darum handelt, Kinder der Gasse zu entziehen.

21

Konkurrenz

„Konkurrenz“ ist ein das Lebenselixier jeder Bücherei.

22

Kulanz

„Kulante Bücherei“ ist ein Tadel, denn restlose Hilfe ist Voraussetzung der Bücherei.

23

Lösungen

Büchereiaufgaben verschiedener Zeit sind verschieden, also auch die Lösungen.

24

Nutzen

Gründe und Ethica überzeugen heute niemand mehr von dem Nutzen der Bücherei. Nur die Leistung.

25

Präsenzbücherei

Die Archiv- und Quellenbücherei ist grundsätzlich Präsenzbücherei, hält ihre Bücher im Hause. **26**

Problem

Das Problem aller Bücherei ist, die nächsten Wege zu allen zu finden. **27**

Propaganda

Kleine Mittel und Hilfen sind die stärkste Propaganda der Bücherei. Man muß wissen, daß man ihr seine Not klagen darf! **28**

Quellenbücherei

Quellenbücherei, welche Bücher der Nachwelt übergeben soll, steht à la suite der Archive wie ehemals. **29**

Richtlinie

Gute Bücher müssen so zugänglich gemacht werden, wie es die schlechten sind. **30**

Sammeln

Sammeln kann man alles. Erfolgreich nur unter Beschränkung und für erreichbare Zwecke – so auch Bücher. **31**

Schnelligkeit

Die Beobachtung des Flusses in der literarischen Erscheinung, so daß die Leistung der Bücherei der Nachfrage nach dem Buch in der Regel vorausseilt, ist Voraussetzung moderner Bücherei. **32**

Schulaufgabe

Bücherei gehört wohl in die Schule, aber nicht die Schule in die Bücherei. **33**

Schundliteratur

Schundliteratur ist alles, was aus niedrigem Sinne zur Ausbeutung niedriger Sinne des Volkes auf den Markt gebracht wird. So kann auch aus nicht eigentlich Unsittlichem oder einer Auswahl aus Gutem Schundliteratur werden. **34**

Spezialbücherei

Das Wesen der Bücherei ist eines. Nur die Ausführung unendlich. Im feinsten Sinne gibt es nur Spezialbüchereien. **35**

Staatssache

Die alte Bücherei steht auf den Schultern der Privat- und Gelehrtenbücherei, auch innerhalb des Staates. Die neue wird bewußt organisierter Teil des Staatsmechanismus. **36**

Stellung

Bücherei steht vor allem – auch vor der Kunst, weil sie die Gesamtheit des Lebens zu gebrauchen lehrt. **37**

Theorie

Wir stehen am Anfang einer Theorie der Bücherei. Dieser Theorie ist durch Bewährung veränderter Verkehrspraxis, wie sie das moderne Buch fordert, erst vorzuarbeiten. **38**

Universalbücherei

Universalbücherei gibt es nicht. Entweder ist der Sachverhalt durch starke Einzelteilung innerhalb einer Bücherei künstlich gedeckt – oder sie wird Public Library, ungeachtet ihrer Archiv- und Quellenteile – oder sie wird zum Wasserkopf. **39**

Unterhaltung

Das Vorkehren des Unterhaltungszweckes ist ein Grund des Tiefstandes der Volksbücherei, ihren Stagnation und des mangelnden Interesses für sie. **40**

Vertiefung

Möglich, daß öffentliche freie Bücherei flache Bildungsergebnisse bringt – aber bei unendlich vielen, denen auch diese flache Bildung fehlt. Aus dem allgemeinen höheren Niveau wird das Wissen der vielen aber auch mehr Forscher in die Tiefe führen als heute. Weniger gewiß nicht. **41**

Wartestellung

Bücherei hat ihrem Publikum gegenüber eine Wartestellung einzunehmen. Nur innerhalb der kleinsten Volksbücherei und beschränkten Leserkreises darf die Bücherei aus der Passivstellung offen heraustreten. **42**

Ziel

Ausbildung der Bücherei in Höhe und parallel der Schule ist das ferne Ziel. **43**

Zukunftserfolg

Wir säen, was wir nicht ernten werden und ernten, was wir nicht gesät haben – soll über jeder Bücherei stehen. **44**

III. AUSFÜHRUNG DER BÜCHEREI

a) Vorfragen

Bestimmung

Die Bestimmung der Bücherei soll durch die Beziehung auf andere Büchereien am Orte geregelt werden – zwecks Steigerung der Leistung durch Arbeitsteilung und Zusammenarbeit. **45**

Grundlegung

Die Grundlegung muß der beste Mann ausführen – weiterführen kann es mancher andere auch. **46**

Modernität

Das neue Buch ist etwas anderes als das alte – aus einem gelehrten Handwerkzeug ist ein Verkehrsmittel geworden. Darum läßt sich eine neue große Sache nicht auf eine alte große pfeifen – es würde wiederum die alte Sache **47**

Ruhe

Sicherheit und Ruhe gründen die Bücherei. Je größer vorher das Geschrei, desto unsicherer scheinen die klare Absicht und die Kenntnisse von den Problemen. **48**

Voreiligkeit

Was tastende und unreife Erfahrung oder Vielköpfigkeit im Anfang sündigt, kann die ganze Zukunft einer Bücherei nicht wieder gut machen. **49**

Zentralisation

Die Bücherei eines Landes, Ortes usw. muß Zentren haben, aber möglichst dezentralisiert arbeiten. Zwang der Wege zur Bücherei ist ein stärkstes Hindernis der Benützung. Zusammenströmen vieler an einer Stelle nicht weniger; sofern es vermeidbar ist, soll es vermieden werden. **50**

b) Geldmittel

Beschaffung

Die moderne Bücherei kann zunächst nicht durch den Staat gewährt werden, sondern nur durch private, provinzielle oder kommunale Mittel. **51**

Bücherbettel

Bücherbettel ist kein gutes Aktivum in der Büchereibilanz und eine Kalkulation daraufhin nicht sicher, abgesehen von der Unziemlichkeit gegenüber der heiligen Sache. **52**

Büchereisteuer

Büchereisteuer ist ein billiger und gangbarer Weg zur Schaffung der Bücherei öffentlichen Interesses. Sie ist eine edle Steuer und produktive Anlage. **53**

Buchhändlerrabatt

Buchhändlerrabatt ist in der Bücherei nicht des Streites wert. Auf die weniger gekauften Bücher kommt es der geordneten Verwaltung nicht an, wenn das Gewerbe sich anders für geschädigt hält. Leben und leben lassen. **54**

Kaufpolitik

Man kauft – vom sofortigen Bedarf abgesehen, was man gut kaufen kann, so baut sich zusammen, was die Bücherei haben muss. **55**

Laufende Mittel

Wichtiger als Mittel der Gründung sind Mittel der Fortführung. Ungenügend fundierte Bücherei hat keine Existenzberechtigung. **56**

Leihheller

Der Leihheller ist eine Tugend aus Not. Aber an Staats- und Gemeindeinstituten eine Untugend. Ehrliche Arbeit soll nicht besteuert, sondern belohnt werden. **57**

Mangel

Weniger der Mangel an Mitteln als das Festhalten an Praktik der Vergangenheit ist an der Not unserer Bücherei schuld. **58**

Porto

Auf die Höhe des Betriebsportos soll eine Bücherei stolz sein. **59**

Rationelles

Rationelle Arbeit und rationelle Personalverwaltung bedeuten mehr als der gewonnene Buchhändlerabatt. **60**

Verwendung

Dem, der bescheidene Mittel bescheiden verwendet, fehlt viel, dem unbescheidenen fehlt alles. **61**

Werbung

Mittel für Bücherei folgen der als wirklich empfundenen, nicht der behaupteten Leistung, der Einsicht, nicht der Mode. **62**

Zeitnöte

Zeitweilige Nöte der Bücherei bedeuten nichts innerhalb eines Jahrhunderts ihrer Entwicklung. **63**

Zersplitterung.

Zersplitterung großer Mittel zu kleinen Einzelzwecken wirkt der Propaganda der Bücherei geradezu entgegen. Sie zersplittert den Erfolg und gründet weder tief noch wirksam. **64**

*c) Verfassung***Abänderlichkeit**

Das Grundgesetz der Bücherei soll Kürze und Elastizität einer guten Verfassung haben und unabänderlich sein. Daneben steht abänderlich die Bestimmung über den Verkehr mit Büchern und für den inneren Dienst die Instruktion. **65**

Anwendung

Gesetze zweckmäßig machen ist eine Aufgabe. Die andere: sie zweckmäßig anwenden! Um so mehr als Büchereigesetze die Benutzer nicht hinreichend sichern. **66**

Instruktion

Die Kodifikation des inneren Büchereigesetzes, der „Instruktion“, ist nur auf Grund längerer Erfahrung erfolgreich – bis dahin gelten Einzelverordnungen. **67**

Läßlichkeit

Über dem Gesetz darf in wohlwogenen Grenzen Läßlichkeit walten. **68**

Mitteilungen

Je weniger dem Publikum zu beobachten zugemutet wird, je einfacher alles gesagt wird – desto eher befolgt es die Bestimmungen. **69**

Reglementieren

Reglementieren bedeutet die törichteste aller Verwaltungsmaßnahmen – sie beunruhigt die Beamten und macht den Dienst unsicher. **70**

Schriftlichkeit

Für jede normal wiederkehrende Verwaltungshandlung muß die Ausführungsnorm schriftlich vorliegen. **71**

Selbständigkeit

Jede Bücherei muß – auf allgemein gültigen Grundlagen – ihre Verfassung eigentümlich entwickeln. **72**

Strafe

Der Begriff „Strafe“ ist aus dem Büchereigesetz zu entfernen. **73**

Wortfassung

Kürze und Klarheit und milde Form sind des Gesetzes Seele. **74**

*d) Behörden***Charakter**

Praktischer und klarer Blick bedeutet innerhalb der Aufsichtsbehörde mehr als literarischer Geschmack. **75**

Entscheidungen

Die Entscheidungen der Aufsichtsbehörde folgen auf die Dauer dem tüchtigen Bibliothekar **76**

Lebendig bleiben

Ist die Aufsichtsbehörde lebendig, so ist es die Verwaltung. Schläft sie ein, so droht das gleiche der Bücherei. **77**

Notwendigkeit

Die Aufsichtsstelle deckt unmittelbar den im Sinne der Öffentlichkeit tüchtigen Bibliothekar, ist ihm also nützlich. Dem Untüchtigen ist sie notwendig. **78**

Personenwahl

Aufsichtsmitglied kann jeder sonst geeignete sein – der Buchhändler für die Regel ausgenommen. Der soll sich nicht in Verdacht bevorzugter Konkurrenz oder des Beobachtens begeben. **79**

Problemstellungen

Wünsche der Aufsichtsbehörden sind Befehl für den Bibliothekar. Probleme, die gegen seine fachmännische Ansicht stehen, sind um so mehr beachtenswert.

Vermittlerstellung

Büchereipflegschaften und Aufsichtsstelle vermitteln und decken die Bücherei gegenüber der Öffentlichkeit. **81**

Vollmachten

Je mehr Vollmachten die Aufsichtsstelle auf die Dauer geltend macht, desto sicherer ist der Schluß, daß die Bücherei kein Vertrauen in der Öffentlichkeit besitzt. **82**

Zusammensetzung

Die Aufsichtsbehörde soll so einfach wie möglich sein und die Aufsichtsressorts unter sich verteilen. **83**

*e) Parteien***Ausschaltung**

Die Parteiphrase schweigt, sobald der Mittelpunkt der Bücherei von der Unterhaltung auf die Unterrichtung gelegt wird. **84**

Geisteskampf

In den unteren Volksschichten werden geistige Kämpfe nicht entschieden. Sie haben keine brauchbaren Waffen. Darum gehört der Parteikampf nicht in die allgemeinste Bücherei. **85**

Paritätsforderung

Aufstellung der Paritätsforderung ist Grundlage für öffentliche Streitigkeiten über die Bücherei. Parität ist selbstverständlich. Der Versuch, die andere Meinung zu majorisieren, ist frevelhaft. **86**

Parteibüchereien

Parteibüchereien – je mehr, je lieber. Jede ist eine Bücherei mehr im dunkelsten Deutschland. **87**

Soziale Arbeit

Parteibücherei – sie soll nicht zugunsten der Partei das Recht des Individuums an sich selbst und das individualistische Erziehungsprinzip der Gegenwart zerstören. **88**

*f) Bibliothekar***Amt**

Der Bibliothekar hat ein Hauptamt, wo ein voller Betrieb vorliegt – der Bibliothekar im Nebenamt hat im intimen und kleinen Betrieb seinen Platz. **89**

Anforderung

Wer die höchste Anforderung an sich stellt, kann sowohl Anforderung an andere stellen, als nicht erfüllte Anforderung milde beurteilen. **90**

Beruf

Bücherei ist der dankbarste Beruf für den Berufenen – der Bibliothekar ist jedermanns Gläubiger und niemandes Schuldner. **91**

Berufsgrade

Es kann nicht jeder ein Künstler sein. Den ehrlichen Berufsmenschen, dem die Kunst immer die Göttin bleibt, braucht man überall. **92**

Berufung

Gelehrte und Bücherliebhaber sind unter Bibliothekaren nicht grundsätzlich, das heißt, nur für Sonderaufgaben der wissenschaftlichen Bücherei, Bedürfnis. Leute, die etwas Rechtes gelernt haben und stark im Leben stehen, sind notwendig. **93**

Bescheidenheit

Je mehr der Bibliothekar versteht, desto bescheidener ist er und – desto hilfreicher. **94**

Erfahrung

Bibliothekarische Erfahrung darf Lehrgeld kosten – aber man soll nicht alle schon gemachte Erfahrung neu und selbst machen wollen. **95**

Gedächtnis

Das Gedächtnis ist ein wesentliches Erfordernis des Bibliothekars – aber wehe dem, der sich darauf verläßt. **96**

Hausfrauentugend

Ein Bibliothekar ist wie eine gute Hausfrau. Man spürt seine Arbeit nicht, sondern nur den Erfolg der Ordnung und der Tat. **97**

Lehrer

Der Bibliothekar muß mehr können als ein Lehrer: belehren können ohne zu lehren. **98**

Opferwilligkeit

Ohne volles Opfer der eigenen Interessen für die anderer Leute kein Bibliothekar. Sein Lohn ist der höchste: er vervielfacht sich selbst im Erfolge anderer. **99**

Praktik

Der gute Bibliothekar nutzt die Arbeit seiner Vorgänger. Der schlechte vernichtet sie, um die eigene an die Stelle zu setzen. **100**

Sicherheit

Der Bibliothekar muß sicher arbeiten, obwohl sein Beruf „Gestört werden“ ist. **101**

*g) Publikum***Bequemlichkeit**

Bequemlichkeit heischt das Publikum: sie soll ihm werden. **102**

Einsicht

Das Publikum hat keine Einsicht in die Grenzen der Verwaltung. Sie müssen großherzig sein und milde gezeigt werden. **103**

Haltung

Ordnung und Haltung des Publikums ist das erste. Dahinter setzt die Erziehung zum Lesen und Lernen ein. Das gilt in jeder Bücherei ohne Ausnahme! **104**

Hilflosigkeit

Das wirklich bedürftige Publikum – nicht der Einzelne! – ist immer und überall hilflos; es dankt die Hilfe durch Benutzung der Bücher. **105**

Interessen

Die Interessen der Gebildeten an der Bücherei sind gering, weil deren Bücherinteressen weniger beobachtet und unterstützt werden, als die der Gelehrten und die der Mindergebildeten **106**

Qualität

Auf die Dauer entspricht die Qualität des Publikums der Qualität der Verwaltung der Bücherei. **107**

Vertrauen

Dem Vertrauen, weniger in die Leistung als in die Hilfsbereitschaft, folgt zögernd die dem Bedürfnis entsprechende Benutzung der Bücher. **108**

IV. BÜCHEREIBAU

a) Allgemeines

Ästhetik

Die Bücherei ist ein Heiligtum und bedarf auch äußerlich der ernstesten schönen Ausbildung. 109

Aufgabe

Die alte Bücherei umschloß räumlich ihre Verwalter und Benutzer – die neue wird umgekehrt von beiden umschlossen. 110

Fehler

Fehler des Büchereibaues verschuldet der Bibliothekar, nicht der Architekt. 111

Feuersgefahr

Nicht die Holzteile des Baues, sondern ungenügende Vorsicht in der Anlage und späteren Verwaltung bedeuten Feuersgefahr. 112

Licht und Luft

Licht und Luft sind die nicht einschränkbarsten Grundforderungen des Büchereibaues. 113

Ökonomie

Ökonomie – auch für spätere Entwicklung – ist Voraussetzung des Büchereibaues. 114

Staublager

Vermeiden von Architekturformen, die Staublager bilden, ist Grundforderung jedes Büchereibaues. 115

Zweckbau

Baue die Bücherei von innen heraus, aus der Verwaltungsaufgabe, dann wird die Architektur ein Kunstwerk, das den Zweck schon von außen anzeigt. 116

b) Planung

Grundfläche [der Bücherei]

Der Büchereibau braucht das Vielfache seiner Magazingrundflächen für Verkehr und Verwaltung. 117

Isolierung

Isolierung der Magazine von Verkehrs- oder Verwaltungsräumen ist eine Grundfrage des Baues. **118**

Kleine Bücherei

Magazin in Verbindung mit Ausleihe, geflügelt von Lesesaal und Verwaltungsräumen, ist die Norm des kleinen Büchereibaues. **119**

Musterpläne

Es gibt keinen Musterplan, sondern nur sinngemäß und ortsgemäß zu entwickelnde Anregungen; das Erste und Beste ist jeden Falles eigenes Denken unter Benutzung der guten Erfahrungen anderer. **120**

Platz

Die alte Bücherei weltverloren im stillen Hain, die neue in Nähe des wogenden Verkehrs; das zeigt den Gegensatz der Probleme der Zeiten. **121**

Raumausnützung

Der Büchereibau soll dauernde Unkosten für Räume, die lange Zeit leer bleiben, vermeiden – ohne daß künftige Erweiterung die Schönheit des Baues stört. **122**

Raumverteilung

Die kürzesten Wege des Buches zu Verwaltung und Benützern bestimmen die Raumverteilung. **123**

Technische Hilfen

Der Reichtum mechanischer und technischer Hilfsmittel macht es nicht, sondern ihre zureichende, der Energetik menschlicher Arbeit angepaßte Ausführung. **124**

Ventilation

Die vollkommenste Ventilation unter Beiseitelassung technischer Experimente ist die beste. **125**

Vorbilder

Jeder wirkliche Gebrauchsbau und jedes Massenverkehrsmittel gibt Vorbilder, um das Einfache, Zweckmäßige, Gesunde, Solide zu erreichen. **126**

Vorsorge

Die moderne Bücherei steht und fällt mit der Lösung der Vorsorge für die Zukunft. **127**

Zentralbau

Das Zentrum der modernen Bücherei ist nicht der Lesesaal, sondern das Magazin. Daraufhin ist die Lösung jeweils zu suchen. **128**

*c) Ausleihe***Charakter**

Die Ausleihe ist keine bloße Expeditionsstelle, sondern das pulsierende Herz der Bücherei – also stark auszubilden. **129**

Größe

Der Raum für das Publikum ist der wichtigere, also größere Teil der Ausleihe. **130**

Licht

Die Ausleihe muß richtiges Licht für Beamte wie Besucher entwickeln. **131**

Norm

Die Ausleihe darf kein Durchgangszimmer sein und muß zugfrei als angenehmer Aufenthalt ausgebildet werden. **132**

*d) Lesesaal***Arbeitsraum**

Der Lesesaal soll häusliches Behagen, nicht die Schauer des Domes erwecken. **133**

Größe

Der übergroße, überhohe Lesesaal ist keine gute Lösung für das ernsthafte Studium und nicht mehr Voraussetzung des modernen Baues. **134**

Saalbücherei

In der Saalbücherei sind die Büchergestelle architektonisch in den Raum einzugliedern. **135**

Sonderlesesäle

Sonderlesesäle sind schon für Zeitungen, Zeitschriften und Bücher erwünscht. Mit der Größe der Bücherei auch für Fachzwecke. **136**

Standbüchereiaufstellung

Die Standbücherei des Lesesaales bedarf kurzer Wege; sonst würde sie besser in Nebenräumen als Magazin ausgebildet. **137**

Standbüchereiinhalt

Die Lesesaalbücherei muß nicht nur in dem, was aufsteht, vollständig, sondern höchst modern in Inhalt und Auflagen gehalten werden. Eine tote Verwaltung läßt sie veralten und durch Veraltetes dem Leben den Platz rauben. **138**

Zugänglichkeit

Der Lesesaal der öffentlichen und Volksbücherei muß kurz und rasch zugänglich sein; der der wissenschaftlichen Bücherei wenigstens bequem erreichbar. **139**

*e) Magazin***Eisengestelle**

Eisengestelle gehören ins Magazin, nicht in die Saalbücherei oder die repräsentative Bücherei. **140**

Geschosse

Die Magazingeschoßhöhe, als Norm aller Bauhöhenabmessung in der Bücherei, ist nicht über 2,20–2,50 m zu erstrecken. **141**

Licht

Denkbare Lichtfülle bedingt das Magazin. Lichtlose Magazine sind eine Verlegenheitslösung, niemals ein Erfolg. **142**

Open shelves

Die amerikanische Bücherei mit Zutritt für jedermann bedeutet eine praktische Erweiterung der Lesesaalaufgabe. **143**

Turmbau

Der Turmbau ist die Lösung für jede an Größe stark zunehmende Bücherei – er löst das Orts-, Raum-, Weg- und Lichtproblem am günstigsten. **144**

Verstellbare Gestelle

Verstellbarkeit der Bücherbretter ist gut, aber das technische System ist keine Lebensfrage. Bei durchkonstruiertem Eisenmagazin ist ein möglichst lichtlassendes System zu wählen. **145**

Wege

Wegelängen und Wegebreiten sind nie über Notwendigkeit und Bedarf zu erstrecken – auch nicht; wo man Raum zu haben glaubt. **146**

*f) Übrige Räume***Beamte**

Die Räume für Beamte seien bequem, häuslich, ausreichend, mit scharfer Ressorttrennung aber guter Vermittlung für den Dienst. **147**

Eintritt

Der Eintritt in die Bücherei soll repräsentativ heiter einladen. **148**

Garderobe

Garderoben sollen die Verkehrsräume von Überflüssigem entlasten und durch angenehmen Charakter locken. **149**

Nebenräume

Nebenräume bis zu Dachboden und Keller können nicht reichlich und vielseitig genug vorgesehen werden. **150**

Toiletten

Es ist produktive Anlage, die Toiletten in Raum, Ausstattung und Betrieb so luxuriös, wie es der Bücherei möglich ist, auszubilden und zu erhalten. **151**

Wohnungen

Wohnräume gehören in keine Büchereibau und sind, wenn unvermeidlich, zu isolieren. **152**

V. BETRIEB DER BÜCHEREI

a) Vorbildung

Eigenschaft

Die Eigenschaft macht den Bibliotheksbeamten, kein irgendwie erworbener „Anspruch“ auf Stellen in der Bücherei. **153**

Frauenfrage

Die Frauenfrage ist in der Bücherei überflüssig. Wer es leistet, soll es leisten dürfen, ohne Vorrecht. **154**

Gesichtswinkel

„Kopf oben und auf den Zweck geschaut“, das macht den halben Bibliothekar aus. **155**

Lehrbücher

Lehrbücher sind nützlich, wenn Lehren daraus gezogen werden. **156**

Praktischer Dienst

Praktischer Dienst von der Pike auf gibt in einer lebendigen Bücherei das beste untere und mittlere Personal. **157**

Schulen

Wenn Bibliotheksschule nicht sehen lehrt, lehrt sie gar nichts. Examenwissen ist nur als solches wenig wert. **158**

b) Bücherbestand

Aktualität

Das, was die Gegenwart bewegt, muß moderne Bücherei bieten, auch wenn es nicht immer das Beste ist. **159**

Anfang

Klein anfangen führt sicher auf das wirklich vorhandene Bedürfnis und ebnet den Weg, der gegangen werden muß. **160**

Auswahl

Nur die kleine Volksbücherei kann versuchen, innerhalb ihrer Begrenzung als gut beurteilte Literatur aufzustellen. Aber auch da bleibt es beim Versuch. **161**

Begrenzung

Die Begrenzung des Inhaltes der Bücherei ist eine erste Pflicht. **162**

Doppelstücke

Die Dublette gehört zur Ausbildung auch der modernen wissenschaftlichen Bücherei, als produktive Anlage – zwecks Nutzbarmachung wie Schonung der Bücher. **163**

Fehler

Man muß bei der Buchauswahl den Mut des Fehlens haben – Bücherei verträgt kein Zögern. **164**

Geschenke

Geschenke erhalten die Freundschaft – bei Büchereien die des Schenkenden! **165**

Intensität

Große Büchereien hinstellen und ausleihen kann jeder! Kleine Büchereien intensiv verwalten – das ist die Kunst. **166**

Jugendliteratur

Jugendliteratur ist die, welche die Jugend freut, nicht nur den erwachsenen Erzieher. **167**

Kritik

Gäbe es ausreichende Kritik der Gegenwart, so gäbe es keinen Sturz anerkannter Größen des Tages und keine Rettungen lange Verkannter. **168**

Nachweisung

Das Handwerkszeug jeder Bücherei ist bibliographisches Material. Bücher kann man entbehren, Nachweisung von Büchern auch nicht in der kleinsten Bücherei. **169**

Veralten

Der Bestand einer Bücherei ist nach einem Menschenalter im Wesentlichen bereits historisch. **170**

Volksliteratur

Jugend- und Volksliteratur im besten Sinne ist dasselbe. Machen läßt sie sich nicht. Sie ist echte Dichtung, muß aber einfachem Verstehen zugänglich sein. **171**

Vollständigkeit

Vollständigkeit ist kein bedingungsloses Ziel oder Verwaltungsprinzip der Bücherei – nicht einmal der wissenschaftlichen. **172**

Zeitspiegel

Jede Bücherei soll in ihrem Bestande auch ein Spiegel ihrer Zeiten sein. **173**

Zuwachs

Der Zuwachs, nicht der Grundstock bildet das Leben der Bücherei: der wird schon zum Grundstock. **174**

*c) Arbeit***Abschluß**

Es gibt kein „Fertig“ der Büchereiarbeit. Die Kunst ist allenfalls: Probleme zu stellen. **175**

Erledigung

Jede Arbeit wird endgültig bis in die letzte Konsequenz erledigt; an keine Arbeit aber mehr gewandt, als sie wert ist. **176**

Ersparnis

Arbeitsersparnis ist auch Problem der Bücherei; Ersparnis an falscher Stelle aber ist Ursache vieler Verwaltungsschwierigkeiten und „selbstgeschaffner Pein“. **177**

Fülle

Die Sorge ist: Daß jeder Beamte stets in zuströmender Arbeit steckt, und daß eine fortlaufende Kette der Anforderung des Dienstes besteht. **178**

Gewährleistung

Mechanische Arbeit ist die einzige, deren Erfolg man gewährleisten kann. **179**

Kalkulation

Arbeitszeit und Arbeitsleistung in der Bücherei sind kalkulierbar und sollen kalkuliert werden, bevor man etwas unternimmt. **180**

Materialien

Materialien sollen reichlich, „überkomplett“ vorhanden sein. Das ist und beweist weise Ökonomie einer hochgeordneten Verwaltung. **181**

Plätze

Die Arbeitsplätze gruppieren sich an die Ressorts. Der Chef gehört in die Mitte des Betriebes. Er soll sehen, nicht nur hören. **182**

Tisch

Der Arbeitstisch des besten Beamten trägt das geringste Material: die just laufende Arbeit. **183**

Zeitverlust

Verlorene Zeit oder Arbeit gibt es nicht, wenn man nur daraus die Lehre zieht. **184**

*d) Kataloge***Aufgabe**

Der Zweck der Kataloge moderner Bücherei ist rein praktisch der des Bücherfindens. Ist dieser Zweck voll erledigt, so greifen wissenschaftliche bibliographische Aufgaben ein. **185**

Auszüge

Auszüge der Kataloge für bestimmte Zwecke ist einer der besten Wege, Bücher unter die Leute zu bringen. **186**

Differenzierung

Je mehr und je verschiedenartigere Kataloge, desto nutzbarer wird die Bücherei. **187**

Druckkatalog

Besser schnell und fehlerhaft als spät und – doch nicht fehlerlos. **188**

Druckzettel

Die allgemeine Verwendung und Übernahme gedruckter Katalogzettel würde die technische und individuelle Ausbildung sowie Fähigkeit der Beamten mindern. **189**

Form

Der Normalkartenkatalog (gelocht, nicht geschlitzt) ist durchweg anzuwenden. Nur der Standortskatalog empfiehlt sich in Bandform. Alle Kataloge aber sollen heute endgültig sein. **190**

Gebrauchsfähigkeit

Mit gutem Willen sind auch mangelhafte Kataloge benutzbar. **191**

Gesamtkatalog

Die Normalbücherei kann bei ausreichenden Katalogen eines gedruckten Gesamtkataloges entraten. Es gibt Grenzen des Nutzens gegenüber den Kosten und der Weiterführung. **192**

Inhalt

Kataloge sollen nur das für den jedesmaligen Nachweiszweck Erforderliche enthalten. Geschäftsbuchungen gehören in die Geschäftsbücher. **193**

Instruktion

Die beste Kataloginstruktion hat Einseitigkeiten, Lücken, Unklarheiten, läßt Auslegungen zu, welche erst im Laufe der Jahre und bei verschiedenen Bearbeiten in Katalogen augenfällig werden. **194**

Klassifikation

Klassifizierte Kataloge sind Erfordernis, aber systematische Klassifikation der Bücherkataloge und Aufstellung im Magazin sind zwei verschiedene Aufgaben. **195**

Kombination

Kombinationen verschiedener Katalogzwecke, wie systematischer und Standortskatalog, sind nicht rätlich. **196**

Musterkataloge

Musterkataloge sind eine nützliche Hilfe für verständige Leute, niemals ein Dogma der literarischen Kritik. **197**

Neubearbeitung

Besser als Neubearbeiten ist, das Vorhandene gebrauchen und von Stund an alles modern und weitblickend zu bearbeiten. **198**

Notwendiges

Verfasser- und Sach- und Standortskatalog sind das Mindestfordernis für jede Bücherei. **199**

Tafelkataloge

Der bequemste Katalog für das Publikum sind hintereinander geordnete Katalogtafeln, welche an Kontergewicht herabgezogen werden können. Auch für öffentliche Plätze brauchbar. **200**

Titelfassung

Die Titelfassung der Urkundenkataloge moderner Bücherei ist zweckmäßig Titelschrift. **201**

Urkunden

Die Urkundenkataloge der Bücherei sollten dem Publikum nicht freigegeben werden; wohl aber Kopien derselben **202**

Verweisungen

Verweisungen sind die Seele der Kataloge. Je mehr, je lieber, je inhaltsreicher, desto besser, am besten Titelkopie mit wechselnden Stichworten. **203**

Wissenschaftliche

Wissenschaftliche Kataloge sind gelehrte Aufgaben, und an sich keine der Bücherei, wenn auch Bibliothekare sie zuerst lösen werden. **204**

*e) Systematik***Gebrauchsfähigkeit**

Jede Systematik ist zur Aufstellung von Büchereien gebrauchsfähig. Der Gebrauch veralteter, ja sachlich unmöglicher Systeme in unsern großen Büchereien beweist, daß die Wahl der Systematik für Aufstellung der Bücherei gleichgültig ist. **205**

Grenze

Je größer die Bücherei, desto unrationeller wird breite systematische Aufstellung. **206**

Lösung

Büchereisystematik läßt absolute Lösung weder für eine bestimmte Zeit noch für die Folge von Zeiten zu – alles fließt! **207**

Modernität

Die Bücherei von heute hat ein Recht auf eine Systematik der Gegenwart. **208**

Normalität

Normalsystematik (zum Beispiel nach Dewey und Cutter) größten Stils soll die moderne Bücherei nach Notwendigkeit annehmen, aber selbständig für jeden Fall entwickeln. **209**

Numerus currens

Der Numerus currens löst die Frage der Aufstellung für große Büchereien, ohne daß auf Katalogsystematik verzichtet zu werden braucht oder soll. **210**

Sicherheit

Keine Systematik kann die Einreihung von Büchern absolut sichern. Je ausgearbeiteter eine Systematik, desto unmöglicher ist es, daß verschiedene Köpfe, die daran arbeiteten, auf die Dauer zuverlässig aus identischem Gesichtspunkt einreihen. **211**

Spezialsystematik

Büchereien mit besonderer oder Fachaufgabe entwickeln ihre Systematik nach ihren Hauptaufgaben. **212**

Übersichtlichkeit

Übersichtlichkeit ist der Grund, weswegen systematische Aufstellung gewählt worden ist. Warum soll man an diesem Grund sterben, sobald Unübersichtlichkeit die Folge einer Systematik ist. **213**

Veraltete Systematik

Veraltete Systematik kann weiter gelten, wo sie besteht – als Norm für andere Büchereien oder auch nur Vergleichsgrundlage ist sie wertlos. **214**

Zweckmäßigkeit

Zweckmäßig ist systematische Aufstellung in der begrenzten Bücherei und derjenigen, welche raschesten Umschlag für allgemeine Zwecke voraussetzen muß. **215**

VI. VERWALTUNG DER BÜCHEREI

a) Allgemeines

Betrieb

Die alte Bücherei hat einen „Dienst“, die neue einen „Betrieb“: sie ist also eine technische Leistung. 216

Bilanz

Jede Bücherei sollte ihre Vermögensverwaltung unabhängig von amtlicher Buchführung selbst übersehen. Solche Einsicht macht kritisch bei Anforderungen – und lehrt wirtschaften. 217

Bücherauslieferung

Bestellte Bücher müssen und können in jeder Bücherei bei richtiger Organisation und ausreichenden Katalogen binnen 5 bis 15 Minuten nach Aufgabe angeliefert werden. 218

Dienstzeit

Die Bücherei hat zur Verfügung zu stehen, wenn es ihrem Publikum bequem ist. Den freien Sonntag soll man ihr – vom Lesesaalbetrieb abgesehen – auch gönnen. 219

Entscheidungen

Es kommt darauf an, daß ein Ding entschieden wird, das wie ist die zweite Frage. 220

Formen

Bücherei ist durch Reichtum und Wechsel des Kleinen kompliziert, so daß ihre Verwaltungsformen denkbar einfach sein müssen. 221

Funktion

Die Verwaltung muß fest und stark gegründet sein, aber federleicht funktionieren. 222

Klagen

Klagen über die Verwaltung beweisen immer etwas, in der Regel nichts Gutes. Resignation des Publikums beweist das Schlimmste. Es heißt das Recht des Publikums suchen, nicht dessen Unrecht. 223

Mechanismus

Die neue Bücherei hat wohl Mechanismen des Dienstes, aber keinen mechanischen Dienst: weil sie ein lebendiger Organismus ist. 224

Mißstände

Was das Publikum als Mißstand empfindet und nennt, weist die Verwaltung zu neuem Leben. 225

Normalität

Der gesunde Menschenverstand ist die prima und ultima ratio der Verwaltung, nicht die fossile Gepflogenheit. Das Normale soll aus dem jeweiligen Zweck geboren werden. 226

Organismus

Systematisieren und Organisieren ist ein Unterschied – beides kann auch gegensätzlich stehen. Die alte Bücherei systematisiert, die neue organisiert. 227

Problemstellung

„Unmöglich“ gibt es nicht. Ein Problem ist halb gelöst, wenn es formuliert ist. 228

Pünktlichkeit

„Pünktlichkeit“ heißt die Büchereiverwaltung – die Kunst ist, sie mit elastischer Läßlichkeit zu vereinigen. 229

Rechenschaftsbericht

Rechenschaftsberichte müssen kurz sein und nicht zu täuschen versuchen, weder sich selbst noch andere. 230

Regel

Die Verwaltung soll sich auf die Regel, nicht auf die Ausnahme besinnen. 231

Revolution

Der Revolutionär in der Bücherei – der alles umwerfen muß und alles besser weiß, als andere, die vor ihm auch gedacht haben, ist in der Regel Nichtskenner und Nichtsköner. 232

Selbstbetrug

Sich nicht selbst betrügen zählt zu den schwersten Aufgaben des Bibliothekars. 233

Sicherung

Die Sicherung des Dienstes wirkt desto stärker, je unmerkbarer sie im Betrieb ist. 234

Versteinerung

Starre Festlegung der Verwaltungsform bahnt ihre Versteinerung an. Man muß immer bereit sein, zu entwickeln. 235

Wichtiges

Kleine Dinge soll man nicht groß machen. Man verliert am Wege. Aber klein und groß wollen unterschieden sein. 236

Zeitgewinn

Handeln bringt Zeitgewinn. Schwätzen über Probleme und Pläne kostet Zeit. 237

Ziel

Der Weg zum Ziel ist nicht immer der Weg, den man gehen möchte 238

*b) Personal***Amtsmißbrauch**

Die Liebe zur Sache und Liebe zum Menschen schließt für Vorgesetzte und Beamte Mißbrauch der Gewalt aus. 239

Bureaukratie

Verwaltungshierarchie braucht keinen Tadel einzuschließen. Verwaltungsbureaukratie ist ein Tadel. 240

Charakter

Jeder Chef hat mit der Zeit das Personal, das er zu haben verdient. 241

Chef

Der Chef muß nicht nur das meiste unter seinen Leuten verstehen, sondern auch das meiste leisten. Verwaltungsfähigkeit ist das Erfordernis für die Leitung der Bücherei. 242

Facheigenschaft

Das untere und mittlere Personal kann nicht jung und unverbraucht und fix genug sein und soll von der Pike auf dienen: Das Herz für das Fach soll es haben, nicht für die „Versorgung“. 243

Freudigkeit

Der Bibliothekar soll freudig arbeiten. Der Chef trägt die Verantwortung für Frieden im Hause und Freudigkeit seiner Beamten. 244

Hierarchie

Der Chef muß Herr im Hause und über hierarchisch gegliederter Beamtenschaft sein. Wie könnte er sonst „leiten“ und seine Leute „decken“? Einer soll Herr sein, meint schon der alte Homer. 245

Kollegiale Verfassung

Kollegiale „Verfassung“ lähmt auf die Dauer die Funktion der Bücherei. Wo die Funktion der Bücherei Nebensache ist, mag das Beamtenparlament bestimmen. Viele Köche verderben den Brei. 246

Menschenverbrauch

Eine Verwaltung, die Menschen verbraucht, ist zweifellos schlecht. 247

Personalbedarf

Das Personal kann nicht klein genug gehalten werden – aber zureichend muß es sein. Die größte Bücherei mit dem größten Personal braucht nicht zugleich die beste zu sein. 248

Qualität

Die Bücherei verträgt manchen Schwächling – wenn nur der Chef kein solcher ist. 249

Tadel

Der Tadel ist das gefährlichste Machtmittel des Chefs – er soll das äußerste sein. 250

Willigkeit

Erfolgreich arbeiten nur willige Leute, darum soll der Chef Verantwortlichkeiten schaffen, Selbständigkeiten entwickeln – nicht Persönlichkeiten unterdrücken. Er muß Menschen wachsen sehen können. 251

*c) Innere Taktik***Befehle**

Wo alles befohlen wird, wird nicht alles vollzogen. Man soll nicht befehlen, was man nicht auch erzwingen kann. 252

Buchführung

Die noch embryonische Buchführung der Bücherei ist auf kaufmännischer Grundlage, unter Benützung geeigneter amerikanischer Formen sorgfältig durchzubilden – ihre Abschlußziffern müssen ohne weiteres, auch statistisch, jederzeit abschließend Auskunft geben. 253

Dienstleistung

Die einfachste Dienstleistung in der Bücherei ist des ersten Beamten nicht unwürdig. 254

Eiliges

Jeder Dienst ist eilig, wenn auch nie mehr geschieht, als geschehen kann. Beim Stichwort „eilig“ heißt es Dampf aufmachen! 255

Erfolg

Die Bücherei zeigt das Gesicht ihres Chefs, und je nach ihrem Chef Erfolg oder Mißerfolg. 256

Handschrift

In keiner Buch- oder Katalogführung ist die Kurrentschrift zuzulassen. 257

Mißbrauch

Hinter der Besorgnis vor Mißbrauch der Bücherei lauert die Bequemlichkeit. 258

Ökonomie

Instandhalten heißt das ökonomische Prinzip der Büchereiverwaltung. Verlumpete Einbände – verlumpete Bücherei. 259

Ordnung

Herumliegende Bücherhaufen in den Zimmern beweisen vielleicht nicht Faulheit, sicherlich aber Verwaltungsunfähigkeit. 260

Pflichterfüllung

Sich nichts verdrießen lassen führt zu erfüllter Pflicht und ist die Seele der Verwaltung. 261

Reste

Restanten gibt es nicht und braucht es nicht zu geben. Der Dienst und die Forderung des Tages sind zu zwingen und lassen sich leisten. 262

Ruhe

Je stärker der Betrieb, desto ruhiger der Dienst – sonst wird es schlecht. 263

Sauberkeit

Die Sauberkeit der Verwaltung ist der Spiegel ihres Interesses an ihren Schätzen. Wo Staub vom Fußboden auffliegt, die Toiletten nicht peinlich gehalten sind, die Bücher unsauber in Verkehr gehen, im Einband beschädigte Bücher verliehen werden, ist das Urteil gesprochen. 264

Zeit haben

Leute, die keine Zeit haben, sind bedenklich. Der Bibliothekar muß immer Zeit haben, auch wenn er erdrückt von Geschäften ist. 265

*d) Leihverkehr***Amtsverschwiegenheit**

Die Bücherei hat nach dem Zweck der Bücherbenutzung niemand, der ordnungsmäßig zugelassen ist, zu fragen. Noch weniger über Benützer Auskunft zu geben. Vertrauensmißbrauch soll an der Stätte des Vertrauens niemand fürchten. 266

Anerkennung

Gebrauch und Verbrauch von Büchern durch Ausleihe anerkennt die Bücherei und belohnt ihre Leistung – nicht deren eigene zufriedene Beurteilung. 267

Arbeit

In der Ausleihe soll der Bibliothekar nicht sich Arbeit sparen, sondern sich Arbeit schaffen. 268

Aufsicht

Aufsicht über das Publikum wirkt nur, wo sie ebenso unmerklich wie sorgfältig geübt wird. 269

Benützungssteigerung

Richtig geführte Bücherei muß regelmäßige, ruhige Steigerung der Benützung liefern. Sprunghafte Steigerung läßt auf Verwaltungsfehler schließen. 270

Beschädigung

Dem Beschädiger eines Buches soll man womöglich goldene Brücken bauen, um ihn für immer zu bessern und zum dankbaren Schuldner zu machen. 271

Betriebsmanko

Die Ausleihe muß ein Betriebsmanko gleichmütig tragen. Bücher der Ausleihe sind keine Wertstücke. 272

Bücherschonung

Das Publikum liebt die Bücher in dem Maße wie ihre Hüter sie lieben. Wie soll es von der Verwaltung selbst mißhandelte Bücher schonen? 273

Buchung

Sowohl der Entleiher wie das entliehene Buch, als auch der Zeitpunkt der Entleiherung müssen unmittelbar festzustellen sein. 274

Desinfektion

Es gibt keine wirksame, nicht schädigende Desinfektion für Bücher. Die beste ist: Das gefährliche Buch vernichten! Für die Norm des Verkehrs ist die Gefahr übrigens gering. 275

Differenzierung

Von der Absicht der Hilfe ausgehend differenziert der Bibliothekar die Ausleihe von der wirklichen erziehenden Schulform bis zu wissenschaftlichen Unterrichtung. Sie ist – was nicht stark genug zu betonen ist – keine „Abfertigungsstelle“. 276

Fehler

Fehler der Ausleiheform werden in der Regel erst bei gewissem Betriebsumfang empfindlich. Fehlerlose Systeme aber kann es nicht geben. 277

Freiheit

Keine Ausleihe ist frei, welche sich direkte Einflüsse auf das Publikum sichern will. Diskretion heißt die Formel der guten Ausleihe. 278

Fristverlängerung

Nicht anderweit bestellte Bücher müssen auf Wunsch Fristverlängerung erhalten: Im Interesse bereits ihrer Schonung, wenn der Arbeitszweck nicht als hinreichender Grund angesehen sein möchte. 279

Geben

Geben ist auch in der Ausleihe seliger denn Nehmen – von Benutzerfreiheiten nämlich. 280

Hilfe

Das Wesen der Ausleihe ist Hilfe, nicht Machtgewinnen über Menschen. Anmaßung, auch nur Beamtenton in der Ausleihe richtet die Verwaltung. 281

Höflichkeit

Das einzige Mittel, die Haltung des Publikums zu sichern, ist Höflichkeit der Beamten, am meisten gegenüber von Unhöflichkeit. 282

Individualismus

Individualistische Behandlung des Publikums in der Ausleihe ist ein schöner Traum; je mehr die Allgemeinbildung vorschreitet, desto weiter ist seine Erfüllung von der Wirklichkeit entfernt. Aber man soll es doch immer versuchen. 283

Leihbeschränkung

Besser als Beschränkung der Zahl mitzunehmender Bände befriedigt möglichste Freiheit. Das Gefühl völliger Freiheit verringert Mißbräuche am erfolgreichsten. 284

Mitteilungen

Was die Bücherei für ihre Probleme nicht durch Mitteilungen der Ausleihe erfährt, bleibt ihr verborgen und ohne Nutzen für die Verwaltung. 285

Psychologie

Die Psychologie der Ausleihe ist spekulative Theorie. Sie kann den Praktiker anregen, aber sie baut keine Wege, noch gewährt sie neue wirkliche Formeln für Verkehr. 286

Recht

Empfindung, daß ein Recht an der Bücherei bestehe, soll ihre Verwaltung das Publikum lehren. 287

System

Die Güte des Ausleihsystems hängt nicht vom System, sondern von dessen Anwendung ab. Auf das Wesen der Ausleihe kommt es an. 288

Umschläge

Buchumschläge verlängern die Dauer des Buches und ermöglichen ehestens hygienische Behandlung. 289

Technik

Die beste Ausleihe ist die, welche das geringste an Technik und Zeit vom Entleiher fordert und doch sicher bleibt. 290

*e) Statistik***Ausgangspunkt**

Statistik der Bücherei hat von Normen der öffentlichen Bücherei auszugehen. Vorbehaltlich der Entwicklungsfähigkeit für Eigentümlichkeiten jeder Bücherei. 291

Bedürfnis

Statistik ist immer nur aus dem Bedürfnis des Tages ausführbar. Daher der Wechsel der Anforderung an sie im Laufe der Zeit. Daher ist der Fehler von gestern heute kein Verbrechen. 292

Führung

Die laufende Statistik ist durch die Geschäftsbücher und Formulare täglich abschlußfähig erhältlich. 293

Graphische Darstellung

Graphische Darstellungen der Büchereistatistik sind überall und täglich auf dem Laufenden zu erhalten. 294

Normen

Statistische Normen für Büchereibetrieb lassen sich weder aus Gepflogenheiten wissenschaftlicher noch der Volksbücherei ziehen, sondern sind aus anerkannten Methoden der statistischen Wissenschaft abzuleiten. 295

Schlußfolgerung

Statistik erlaubt wohl Erkennen von Richtungen, Absichten und Gesichtspunkten – selten und dann nur über weitem Material, erlaubt sie den Schluß: „das ist so!“ 296

Trugschlüsse

Die vorliegenden Büchereistatistiken treffen nicht immer das wirklich wesentliche, geben zu reichen Trugschlüssen Anlaß und müssen vor allem nach Ziel und Inhalt revidiert werden. 297

Vergleichsfähigkeit

Vergleichsfähige, einheitlich gefundene Daten müssen Grundlage der Statistik bilden. **298**

Weltnormen

Die Forderung nach vergleichender Statistik macht Aufstellung einfacher Normen durch Kompromiß notwendig. **299**

Zwecke

Statistik für den inneren Gebrauch des Betriebes kann für viele Zwecke aufgemacht werden. Statistik für den öffentlichen Gebrauch ist auf allgemeinst und allgemein geltungsfähige Betriebsdaten zu beschränken. **300**

Register der Ordnungsworte

Abänderlichkeit der Bücherei	65	Bibliophilie	10
Abschluß der Arbeit	175	Bibliothekswissenschaft	11
Aktualität der Bücherei	159	Bilanz der Bücherei	217
Amt des Bibliothekars	89	Bildungsmittel	1
Amtsmißbrauch	239	Bücherauslieferung der Ausleihe	218
Amtsverschwiegenheit	266	Bücherbettel	52
Anerkennung	267	Büchereisteuer	53
Anfang der Bücherei	160	Büchereitypen	12
Anforderung an den Bibliothekar	90	Bücherschonung	273
Anwendung von Büchereigesetzen	66	Bücherstapeln	13
Arbeit in der Ausleihe	268	Buchführung	253
Arbeitsraum des Lesesaals	133	Buchhändlerrabatt	54
Archivbücherei s. Quellenbücherei		Buchung der Ausleihe	274
Ästhetik der Bücherei	109	Bureaukratieentwicklung	14
Aufgabe der Bücherei	7	Bureaukratie im Dienst	240
– des Büchereibaues	110		
– der Kataloge	185	C siehe auch K, Z	
Aufsicht über das Publikum	269	Charakter der Ausleihe	129
Ausgangspunkt der Bücherei	8	– der Büchereibehörde	75
– der Statistik	291	– des Personals	241
Ausschaltung der Parteiphrase	84	Chef der Bücherei	242
Auswahl der Bücher	161		
Auszüge der Kataloge	186	Desinfektion	275
		Dienstleistung	254
Beamtenräume	147	Dienstzeit der Bücherei	219
Bedürfnis der Statistik	292	Differenzierung der Ausleihe	276
Befehle	252	– der Kataloge	187
Befruchtung durch Bücherei	9	Doppelstücke	163
Begrenzung der Bücherei	162	Druckkatalog	188
Benützungssteigerung	270	Druckzettel für Kataloge	189
Bequemlichkeit des Publikums	102		
Beruf des Bibliothekars	91	Eigenschaft der Beamten	153
Berufsgrade des Bibliothekars	92	Eiliges im Dienst	255
Berufung zum Bibliothekar	93	Einband	15
Beschädigung v. Büchern	271	Einsicht des Publikums	103
Beschaffung v. Geldmitteln	51	Eintritt in die Bücherei	148
Bescheidenheit	94	Eisengestelle	140
Bestimmung der Bücherei	45	Entscheidungen der Aufsichtsbehörde	76
Betrieb der Bücherei	216	– im Betrieb	220
Betriebsmanko	272	Entwicklung zur Quellenbücherei	16

Erfahrung d. Bibliothekars	95	Hierarchie in der Bücherei	245
Erfolg der Bücherei	176	Hilfe in der Ausleihe	281
Ersparnis an Arbeit	177	Hilfslosigkeit des Publikums	105
Erziehung durch Bücherei	17	Höflichkeit im Verkehr	22
Facheigenschaft des Bibliothekars	243	Individualismus in der Ausleihe	283
Fehler der Ausleiheform	277	Inhalt der Kataloge	193
– der Bücherauswahl	164	Instruktion der Bücherei	67
– des Büchereibaues	111	– für Kataloge	194
Feuergefahr	112	Intensität der Verwaltung	166
Form der Kataloge	190	Interessen des Publikums	106
Formen der Verwaltung	231	Isolierung des Büchereibaues	118
Frauenfrage i.d. Bücherei	154	Jugendbücherei	21
Freiheit der Ausleihe	278	Jugendliteratur	167
Freudigkeit des Personals	244	K siehe auch C	
Fristverlängerung	279	Kalkulation der Arbeit	180
Führung der Statistik	293	Kaufpolitik	55
Fülle der Arbeit	176	Klagen über die Verwaltung	223
Funktion der Verwaltung	222	Klassifikation	195
Garderobe	149	Kleine Bücherei	119
Geben in der Ausleihe	280	Kollegiale Verfassung der Bücherei	246
Gebrauchsfähigkeit der Kataloge	191	Kombination von Katalogen	196
– von Katalogsystemen	205	Konkurrenz v. Büchereien	22
Gedächtnis des Bibliothekars	96	Kritik bei Bücherauswahl	168
Geisteskampf gegen Parteikampf	85	Kulanz der Bücherei	23
Gelehrtenaufgabe der Bücherei	18	Läßlichkeit im Büchereigesetz	68
Gesamtkatalog	192	Laufende Mittel	56
Geschenke	165	Lebendigbleiben de Aufsichtsbehörde	77
Geschosse in Büchermagazin	141	Lehrbücher der Bücherei	156
Gesicht der Bücherei	19	Lehrer und Bibliothekar	98
Gesichtswinkel für Büchereibetrieb	155	Leihbeschränkung	284
Gewährleistung d. Arbeit	179	Leihheller	57
Graphische Darstellung der Statistik	294	Licht in der Ausleihe	131
Grenze der Büchersystematik	206	– im Büchereibau	113
Größe der Ausleihe	130	– im Magazin	142
– des Lesesaals	134	Lösung der Büchereisystematik	207
Grundfläche des Büchereibaues	117	Lösungen der Büchereiaufgabe	24
Grundlegung der Bücherei	46	Mangel an Mitteln	58
Haltung des Publikums	104	Materialien	181
Handschrift im Dienst	27	Mechanismus der Verwaltung	224
Hausfrauentugend des Bibliothekars	97		
Heiligtum, die Bücherei ein	20		

Menschenverbrauch	247	– in der Verwaltung	228
Mißbrauch der Bücherei	258	Propaganda der Bücherei	28
Mißstände der Verwaltung	225	Psychologie der Ausleihe	286
Mitteilungen der Bücherei	69	Pünktlichkeit der Verwaltung	229
Mitteilungen des Publikums	285		
Modernität der Bücherei	47	Qualität des Personals	249
– der Büchersystematik	208	– des Publikums	107
Museums-Gegenstand (das Buch)	2	Quellenbücherei	29
Musterkataloge	197		
Musterpläne für Büchereibau	120	Rationelle Arbeit	60
		Raumausnutzung	122
Nachweisung von Büchern	169	Raumverteilung	123
Nebenräume	150	Rechenschaftsbericht	230
Neubearbeitung von Katalogen	198	Recht der Ausleihe	287
Norm der Ausleihe	132	Regel in der Verwaltung	231
Normalität der Büchersystematik	209	Reglementieren	70
– der Verwaltung	226	Reste der Arbeit	262
Normen der Statistik	295	Revolution der Verwaltung	232
Notwendiges an Katalogen	199	Richtlinie der Bücherei	213
Notwendigkeit die Aufsichtsbehörde	78	Ruhe der Vorbereitung	48
Numerrus currens	210	– im Betrieb	263
Nutzen der Bücherei	25		
		Saalebücherei	135
Ökonomie des Büchereibaues	114	Sammeln von Büchern	31
Ökonomie durch Instandhaltung	259	Sauberkeit im Betrieb	264
Open shelves	143	Schlußfolgerung der Statistik	296
Opferwilligkeit des Bibliothekars	99	Schnelligkeit der Büchereileistung	32
Ordnung m Dienst	20	Schriftlichkeit des Betriebs	71
Organismus der Verwaltung	227	Schulungsaufgabe der Bücherei	33
		Schulen der Bücherei	158
Paritätsforderung	86	Schundliteratur	34
Parteibüchereien	87	Selbständigkeit	
Personalbedarf	248	der Büchereiverfassung	72
Personenwahl der Aufsichtsbehörde	79	Selbstbetrug	233
Pflichterfüllung	261	Sicherheit der Arbeit	101
Platz des Büchereibaues	121	– der Systematik	211
Plätze für Büchereiarbeit	182	Sicherung des Dienstes	234
Porto in der Bücherei	59	Sonderlesesäle	136
Praktik der Bücherei	100	Soziale Arbeit d. Bücherei	88
Praktischer Dienst	157	Spezialbücherei	35
Präsenzbücherei	26	– Systematik	212
Problem der Bücherei	27	Staatssache, die Bücherei	36
Problemstellungen		Standbüchereiaufstellung	137
der Aufsichtsbehörde	80	Standbüchereinhalt	138

Staublager	115	Vollständigkeit der Bücherei	172
Stellung der Bücherei	37	Vorbilder des Büchereibaues	126
Strafe	73	Voreiligkeit bei Büchereiplanung	49
System der Ausleihe	288	Vorsorge für die Zukunft	127
Tadel als Machtmittel	250	Ware , das Buch	4
Tafelkataloge	200	Wartestellung der Bücherei	42
Technik der Ausleihe	290	Wege im Magazin	146
Technische Hilfen	124	Weltnormen der Statistik	299
Theorie der Bücherei	38	Werbung für Bücherei	62
Titelfassung der Kataloge	201	Wertstück, das Buch	5
Toiletten	151	Wichtiges im Dienste	236
Trugschlüsse der Statistik	297	Willigkeit des Personals	231
Turmbau des Magazins	144	Wissensquelle, das Buch	6
Übersichtlichkeit der Systematik	213	Wissenschaftliche Kataloge	204
Umschläge für Bücher	289	Wohnungen in der Bücherei	152
Universalbücherei	39	Wortfassung des Büchereigesetzes	74
Unterhaltung in der Bücherei	40	Zeitgewinn im Dienst	237
Urkundenkataloge	201	Zeit haben	265
Ventilation im Büchereibau	125	Zeitnöte	63
Veralten der Bücherei	170	Zeitspiegel, der Büchereibestand	173
Veraltete Systematik	214	Zeitverlust	184
Verbrauchsgegenstand, das Buch	3	Zentralbau	128
Vergleichsfähigkeit der Statistik	298	Zentralisation d. Bücherei	50
Vermittlerstellung		Zersplitterung d. Mittel	64
der Aufsichtsbehörden	81	Ziel der Bücherei	43
Versteinerung der Verwaltung	235	Ziel des Dienstes	238
Verstellbare Gestelle	145	Zugänglichkeit des Lesesaals	139
Vertiefung der Bildung	41	Zukunftserfolg der Bücherei	44
Vertrauen des Publikums	108	Zusammensetzung	
Verweisungen im Katalog	203	der Aufsichtsbehörden	83
Verwendung von Geldmitteln	61	Zuwachs	174
Volksliteratur	171	Zweckbau der Bücherei	116
Vollmachten der Aufsichtsbehörden	82	Zwecke der Statistik	300
		Zweckmäßigkeit der Systematik	21

**KATECHIZM
BIBLIOTEKI**

[napisany]

PRZEZ DR. PAULA LADEWIGA

ERNST WIEGANDT · VERLAGSBUCHHANDLUNG

LEIPZIG · 1914

Poniższe dewizy są wyborem z dużej sumy spostrzeżeń, które miałem okazję poczynić w trakcie wszechstronnej działalności jako archiwista i bibliotekarz. Poprzez ostre naświetlenie podstawowych zagadnień dotyczących biblioteki, powinny one dać impuls do samodzielnych przemyśleń nad tymi kwestiami.

W sposób syntetyczny zostały one przedstawione w mojej publikacji *Politik der Bücherei*.

Groß-Lichterfelde bei Berlin

Dr Paul Ladewig

Spis treści

L. Książka

II. Biblioteka

III. Tworzenie biblioteki

- a) Pytania wstępne
- b) Środki pieniężne
- c) Statut
- d) Władze zwierzchnie
- e) Partie polityczne
- f) Bibliotekarz
- g) Publiczność

IV. Budynek biblioteczny

- a) Ogólnie
- b) Planowanie
- c) Wypożyczalnia
- d) Czytelnia
- e) Magazyn
- f) Pozostałe pomieszczenia

V. Praca biblioteki

- a) Kwalifikacje
- b) Księgozbiór
- c) Praca
- d) Katalogi
- e) Systematyka

VI. Kierowanie biblioteką

- a) Sprawy ogólne
- b) Personel
- c) Taktyka wewnętrzna
- d) Udostępnianie zbiorów
- e) Statystyka

I. KSIĄŻKA

Narzędzie oświaty

Książka współczesna jest w szerszym znaczeniu, niż kiedykolwiek przedtem, narzędziem upowszechniania oświaty. Jest zgoła podstawą postępu ekonomicznego, powodowanego przez wiedzę i kulturę. 1

Przedmiot muzealny

Książka, jako produkt rzemieślniczy, może być obiektem muzealnym. Książka jako taka jest przedmiotem swobodnej komunikacji. 2

Przedmiot użytkowy

Książka, która ginie w wyniku regulaminowego użytkowania, spełniła swój cel. 3

Towar

Książka, także w bibliotece, jest towarem, a biblioteka jest dla tego towaru miejscem zbytu. 4

Obiekt wartościowy

Książka jako obiekt wartościowy jest przedmiotem zainteresowania muzeum lub archiwum, ale nie nowoczesnej biblioteki. 5

Źródło wiedzy

Książka jako źródło wiedzy do współczesnego użytku to zawsze książka nowoczesna. Stara książka jest przedmiotem zainteresowania historyka lub bibliofila. 6

II. BIBLIOTEKA

Zadanie

Pierwszoplanowym zadaniem współczesnej biblioteki jest podniesienie przeciętnego poziomu wykształcenia narodu. 7

Punkt wyjścia

Punktem wyjścia dla biblioteki może być jedynie punkt widzenia publiczności. 8

Inspiracja

Biblioteka, będąc organem państwowym, nie pozbawia żadnej innej biblioteki lub placówki wychowawczej ich zadań, a raczej wszystkie je inspiruje i sama stwarza. 9

Bibliofilstwo

Bibliofilstwo ma swoje miejsce w muzeum lub – jako dział – w bibliotece archiwalnej i historycznej, nie jest natomiast zadaniem biblioteki jako takiej. 10

Bibliotekoznawstwo

Bibliotekoznawstwo jest nauką praktyczną – także w jego naukowych elementach. Antykwaryczne bibliotekoznawstwo należy do filologii i dlatego jest nauką pomocniczą w obrębie bibliotekoznawstwa jako takiego. 11

Typy bibliotek

Ogólnym, u podstaw biblioteki w zasadzie leżącym typem, jest jedynie ogólna biblioteka publiczna bez specjalnych uwarunkowań. Wokół tego centralnego punktu grupują się, wychodzą z niego, wszystkie inne typy bibliotek, poczynając od – w najściślejszym znaczeniu – biblioteki archiwalnej i naukowej, a skończywszy na najprostszej bibliotece ludowej. 12

Stosy książek

Stosy książek to jeszcze nie biblioteka. Ożywianie książek poprzez korzystanie z nich tworzy „bibliotekę”. 13

Biurokracja

Biblioteka rozwija się w stosunku odwrotnie proporcjonalnym do siły swojej biurokracji. 14

Oprawa

Oprawa bibliofilska jest w gruncie rzeczy zabiegiem, który uniemożliwia użytkowanie książki. 15

Rozwój

Każda biblioteka – ze względu na część swoich zbiorów – jest biblioteką archiwalną. Dla każdego musi być jasne, gdzie są dopuszczalne granice tego rozwoju. 16

Wychowanie

Wychowanie nie jest zadaniem biblioteki, lecz następstwem jej istnienia. Biblioteka służy zdobywaniu wiedzy. 17

Misja naukowa

Naukowe zadania biblioteki docierają – także w sposób pośredni – jedynie do najmniejszej części społeczeństwa. 18

Twarz

Stara biblioteka spogląda wstecz, twarz nowej jest skierowana do przodu. 19

Fot. 16.

Stara biblioteka – wewnątrz –
Schaffgotsche Bibliothek
zu Warmbrunn

Źródło: Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej
Górze. Fragment biblioteki Schaf-
fgotschów

Fot. 17. Nowa biblioteka – wnętrze – Stadtbibliothek Essen, 2007

Źródło: Stadtbibliothek Essen

Fot. 18.
Stara biblioteka – wnętrze – Schaffgotsche Bibliothek zu Warmbrunn
Pomieszczenia pierwszego piętra
klasztoru w Cieplicach (fot. z 1 poł.
XX w.)

Źródło: Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej
Górze. Fragment biblioteki Schaffgots-
chów

Fot. 19.
Nowa biblioteka – wnętrze Stadtbib-
liothek Essen, 2007

Źródło: Stadtbibliothek Essen

Świętość

Biblioteka jest sanktuarium – nie tylko dla niewiele wiedzących. Tak właśnie powinna być kierowana. 20

Biblioteka dziecięca i młodzieżowa

Biblioteka ludowa wynosi młodzież na wyżyny. Czytelnie dziecięce są w każdym razie wszędzie tam potrzebne, gdzie chodzi o to, aby dzieci odciągnąć z ulicy. 21

Konkurencja

„Konkurencja” jest eliksirem życia każdej biblioteki. 22

Uprzejmość

„Uprzejma biblioteka” jest godna nagany, ponieważ całkowita pomoc [ze strony biblioteki – Z.G.] jest fundamentem [działania – Z.G.] każdej biblioteki. 23

Rozwiązania

Zadania bibliotek w różnych czasach są różne, a zatem rozwiązania również. 24

Pożytek

Okoliczności i poglądy etyczne nie przekonują dziś nikogo o pożytku z biblioteki. Tylko wyniki. 25

Biblioteka prezencyjna

Biblioteka archiwalna i źródłowa jest zasadniczo biblioteką prezencyjną i nie wypożycza swoich książek na zewnątrz. 26

Problem

Problemem każdej biblioteki jest znalezienie najkrótszej drogi do wszystkich. 27

Propaganda

Niewielkie środki i niewielka pomoc najmocniej propagują bibliotekę. Trzeba wiedzieć, że wolno wносить do niej swoje skargi. 28

Biblioteka „źródłowa”

Biblioteka będąca zbiorem wydawnictw źródłowych, która ma swoje książki przekazać potomnym, jest sprzymierzeńcem archiwów – tak jak dawniej. 29

Wytyczne

Dobre książki muszą być tak samo dostępne jak złe. 30

Gromadzenie

Kolekcjonować można wszystko. Z sukcesem, tylko przy ograniczeniu się do osiągalnych celów – dotyczy to także książek. 31

Szybkość

Podstawą pracy nowoczesnej biblioteki jest taka obserwacja potoku literackich nowości, że z reguły jej działanie wyprzedza zapytania czytelnika. 32

Zadanie domowe

Biblioteka z pewnością ma swoje miejsce w szkole, ale nie szkoła w bibliotece. 33

Literatura brukowa

Literatura brukowa to wszystko to, co z niskich zamiarów dla wykorzystania niskich upodobań ludu wprowadzane jest na rynek. Stąd także właściwie coś, co nie jest niemoralne lub stanowi wybór z dobrego, może stać się literaturą brukową. 34

Biblioteka specjalna

Istota biblioteki jest jedna. Tylko jej realizacja nieograniczona. W najbardziej subtelnym znaczeniu istnieją tylko biblioteki specjalne. 35

Sprawa państwowa

Stara biblioteka spoczywa na barkach biblioteki prywatnej i naukowej, także w danym państwie. Nowa biblioteka jest częścią świadomie zorganizowanego aparatu państwowego. 36

Status

Biblioteka góruje nad wszystkim, także nad sztuką, ponieważ uczy używać całości życia. 37

Teoria

Jesteśmy na początku tworzenia teorii biblioteki. Grunt do tej teorii musi zostać dopiero przygotowany, przy zachowaniu zmieniającej się praktyki, zgodnie z wymogami nowoczesnej książki. 38

Biblioteka uniwersalna

Nie istnieje biblioteka uniwersalna. Albo stan rzeczy jest sztucznie wytworzony poprzez silne podziały w obrębie biblioteki, albo stanie się ona biblioteką publiczną (public library), nie bacząc na swoje zbiory archiwalne i źródłowe, albo też dotknie ją wodogłowie. 39

Rozrywka

Stawianie celu rozrywkowego na planie pierwszym jest przyczyną słabego poziomu biblioteki ludowej, jej stagnacji i słabnącego nią zainteresowania. 40

Pogłębianie wiadomości

Możliwe, że publiczna, bezpłatna biblioteka przynosi niskie efekty oświatowe – jednak w stosunku do nieskończonego wielu, którym także tego niskiego poziomu wykształcenia brakuje. Z ogólnego wyższego poziomu wiedza wielu, także większej liczby naukowców, prowadzić będzie w głąb. „Płycej” na pewno nie! 41

Oczekiwanie

Biblioteka zajmuje wobec swojej publiczności postawę oczekiwania. Tylko w małej bibliotece ludowej i przy ograniczonym kręgu czytelników wolno bibliotece otwarcie odejść od pasywnego wyczekiwania. 42

Cel

Dalekowzrocznym celem biblioteki jest podniesienie jej do poziomu równego temu, co osiągnęły przez szkołę. 43

Sukces w przyszłości

Siejemy, czego nie zbieramy, zbieramy, czego nie zasialiśmy – uwaga ta powinna dotyczyć każdej biblioteki. 44

III. TWORZENIE BIBLIOTEKI

a) Pytania wstępne

Przeznaczenie biblioteki

Przeznaczenie biblioteki należy określić, uwzględniając jej rolę w stosunku do innych miejscowych bibliotek – w celu podniesienia ich wydajności poprzez podział pracy i współpracę. 45

Podłoże

Fundament [biblioteki – Z.G.] musi tworzyć najlepszy człowiek, kontynuatorem może być każdy inny. 46

Nowoczesność

Nowa książka jest czymś innym niż stara – z naukowego narzędzia przeobraziła się w narzędzie komunikacji. Dlatego nie da się nowej wielkiej rzeczy przeczepić na starą – to byłaby znowu stara rzecz. 47

Spokój

Bezpieczeństwo i spokój są fundamentem biblioteki. Im większa wrzawa, tym mniej pewne zdają się jasny zamiar i znajomość problemów. 48

Pochopność

Tego, czym na początku grzeszy niepewne i niedojrzałe doświadczenie lub wiele głów, nie zdoła naprawić cała przyszłość biblioteki. 49

Centralizacja

Biblioteki kraju, miejscowości itd. muszą stanowić centrum, ale pracować w sposób możliwie zdecentralizowany. Konieczność pokonania odległości jest dużą przeszkodą w korzystaniu z biblioteki. Nie mniejszą – tłumny napływ wielu w jedno miejsce. Jeśli można go uniknąć, powinno go się unikać. 50

Nabywanie (książek do biblioteki)

Nowoczesna biblioteka nie może być w pierwszej kolejności utrzymywana przez państwo, ale wyłącznie ze środków prywatnych, regionalnych i komunalnych. 51

Kram z książkami

Kram z książkami nie jest dobrym składnikiem majątku w bilansie biblioteki. Poleganie tylko na nim jest niepewne, nie mówiąc już o nieodpowiedniości (nieprzystojności) takiego stosunku do świętej rzeczy. 52

Podatek biblioteczny

Podatek biblioteczny jest tanią i praktykowaną drogą do stworzenia biblioteki publicznej. Jest podatkiem szlachetnym i twórczą inwestycją. 53

Rabat księgarski

Nie warto się spierać o rabat księgarski. Zorganizowanemu kierownictwu nie zależy na kupieniu kilku książek więcej, jeśli branża księgarska czułaby się przez to poszkodowana. Żyj i pozwól żyć. 54

*b) Środki pieniężne***Polityka zakupów**

Abstrahując od doraźnych potrzeb, kupuje się to, co można dobrze kupić, a gromadzi się to, co biblioteka musi posiadać. 55

Środki na bieżącą działalność

Ważniejsze od środków na założenie biblioteki są środki na jej dalsze funkcjonowanie. Niedostatecznie dotowana biblioteka nie ma prawa istnieć. 56

Opłaty za wypożyczenie

Grosz zapłacony za wypożyczenie książki jest cnotą zrodzoną z biedy. Nie jest nią jednak w bibliotekach państwowych i publicznych. Rzetelna praca nie powinna być opodatkowywana, lecz opłacana. 57

Brak środków

W mniejszym stopniu brak środków aniżeli utrzymywanie starych praktyk, jest winny nędzy naszych bibliotek. 58

Porto

Z wysokości opłat za pracę biblioteka powinna być dumna. 59

Racjonalność

Racjonalna praca i racjonalne kierowanie kadrami znaczą więcej aniżeli uzyskany rabat biblioteczny. 60

Wykorzystanie [środków]

Temu, kto wykorzystuje skromne środki skromnie, brakuje wiele, temu, kto czyni to nieskromnie, brakuje wszystkiego. 61

Reklama

Środki dla biblioteki powiązane są z rzeczywistością odczuwalną a nie deklarowaną wydajnością, z rozsądkiem a nie z modą. 62

Przejęciowe niedostatki

Przejęciowe niedostatki biblioteki nie znaczą nic w przeciągu stulecia jej rozwoju. 63

Rozproszenie

Rozproszenie dużych środków na małe pojedyncze cele działa wprost przeciwnie do propagandy biblioteki. Rozdrabnia sukces i nie daje ani głębokiego, ani skutecznego oparcia. 64

*c) Statut***Niezmiennalność**

Statut biblioteki powinien oznaczać się zwięzłością i elastycznością dobrej konstytucji i nie podlegać zmianom. Oprócz tego istnieje ulegające zmianie zarządzenie o obiegu książki oraz instrukcja o służbie wewnętrznej. 65

Zastosowanie [prawa]

Celowe stanowienie prawa to jedno zadanie. Drugie zadanie to celowo je stosować! Tym bardziej, że statuty bibliotek niewystarczająco chronią użytkowników. 66

Instrukcja

Kodyfikacja wewnętrznego prawa bibliotecznego, instrukcji, kończy się tylko wtedy sukcesem, jeśli jej podstawą jest dłuższe doświadczenie – do tego czasu winny obowiązywać pojedyncze zarządzenia. 67

Skłonność do wybaczenia

Ponad prawem może w przemyślanych granicach rządzić tolerancja. 68

Wiadomości

Im mniej zarządzeń publiczność będzie zmuszona przestrzegać, im prościej wszystko będzie powiedziane – tym lepiej będą przestrzegane zarządzenia. 69

Reglamentacja

Reglamentowanie to najbardziej nierozsądny środek zarządzania – powoduje niepokój wśród urzędników, a służbę czyni niepewną. 70

Forma pisemna

Dla każdego unormowanego, powtarzającego się działania administracyjnego musi istnieć pisemna norma wykonawcza. 71

Samodzielność

Każda biblioteka musi swoją konstytucję (statut) – według ogólnie przyjętych zasad – samodzielnie rozwijać. 72

Kary

Pojęcie „kara” powinno być usunięte ze statutu biblioteki. 73

Ujęcie słowne

Zwięźłość, jasność i łagodna forma są duszą statutu. 74

Fot. 20.

Statut Kruppsche Bücherhalle
Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

*d) Władze zwierzchnie***Charakter**

Praktyczne i jasne spojrzenie wewnątrz instytucji nadzorczej znaczy więcej niż smak literacki. 75

Decyzje

Decyzje instytucji nadzorczej podążają śladem solidnego bibliotekarza. 76

Pozostać żywotnym

Jeśli władza zwierzchnia jest pełna życia, to także kierownictwo biblioteki jest takie. Jeśli zasypia, grozi to także bibliotece. 77

Konieczność

Instytucja nadzorcza zabezpiecza bezpośrednio bibliotekarza solidnie wykonującego obowiązki wobec publiczności – dla niesolidnych jest niezbędna. 78

Wybór osoby

Członkiem instytucji nadzorczej może zostać każda nadająca się osoba – z wyjątkiem księgarza. Nie powinno jednak zachodzić podejrzenie uprzywilejowanej konkurencji i inwigilacji. 79

Fot. 21.
Zwierzchnik Bücherhalle Essen,
Friedrich Alfred Krupp
Źródło: Wikipedia

Problemy

Życzenia władzy są rozkazem dla bibliotekarza. Problemy stojące w sprzeczności z jego fachowym poglądem, są tym bardziej godne uwagi. **80**

Pozycja pośrednika

Kuratela biblioteki oraz placówka nadzorcza reprezentują bibliotekę wobec publiczności, chronią ją przy tym przed publicznością. **81**

Pełnomocnictwa

Im więcej pełnomocnictw dla placówki nadzorującej bibliotekę, tym mniej zaufania posiada biblioteka wśród publiczności. **82**

Struktura

Władza zwierzchnia powinna być możliwie prosta. Powinna podzielić między siebie obszary nadzoru. **83**

*e) Partie polityczne***Wyłączenie**

Kwestia partyjności (stronniczości) biblioteki traci na znaczeniu, jeżeli środek ciężkości biblioteki został przesunięty z rozrywki na nauczanie. **84**

Walka o dusze

Duchowe spory nie są rozstrzygane w niższych warstwach społecznych. Nie posiadają one ku temu użytecznej broni. Dlatego też walka partyjna nie jest sprawą biblioteki uniwersalnej. **85**

Parytet

Postawienie kwestii parytetu¹⁰⁷ jest podstawą publicznych sporów o bibliotekę. Parytet jest zrozumiały sam w sobie. Próba zmajoryzowania innych poglądów jest bluźnierstwem. **86**

Biblioteki partyjne

Biblioteki partyjne – im ich więcej, tym lepiej. Każda z nich jest dodatkową biblioteką w najciemniejszym zakątku Niemiec. **87**

¹⁰⁷ Chodzi tu Ladewigowi o równorzędną reprezentację poglądów politycznych w bibliotece, zwłaszcza w odniesieniu do zawartości księgozbioru.

Praca społeczna

Biblioteka partyjna nie powinna z korzyścią dla partii niszczyć prawa jednostki do samostanowienia oraz współczesnej indywidualistycznej zasady wychowania. 88

*f) Bibliotekarz***Urząd**

Bibliotekarz tam pełni urząd główny, gdzie jest wzmożony ruch [czytelników – Z.G.] – miejscem bibliotekarza zajmującego urząd poboczny jest intymna, mała biblioteka. 89

Wymagania

Kto stawia sobie najwyższe wymagania, ten może jednocześnie takie same stawiać innym, a wymagania niespełnione łagodnie oceniać. 90

Zawód

Biblioteka jest najwdzięczniejszym zawodem dla osób z powołaniem – bibliotekarz jest wierzyicielem dla każdego, nie będąc dłużnikiem nikogo. 91

Stopnie zawodowe

Nie każdy może być artystą. Uczciwych mężów w zawodzie, dla których boginią jest sztuka, potrzeba wszędzie. 92

Powołanie

Uczeni i bibliofile nie są wśród bibliotekarzy zasadniczo potrzebni. To znaczy, są potrzebni jedynie do wykonywania specjalnych zadań w bibliotekach naukowych. Niezbędni są ludzie, którzy nauczyli się czegoś solidnego i mocno stoją na nogach w życiu. 93

Skromność

Im więcej bibliotekarz rozumie, tym jest skromniejszy i bardziej pomocny. 94

Doświadczenie

Bibliotekarskie doświadczenie może kosztować – ale nie powinno się całego już nabytego doświadczenia zdobywać od nowa i samemu. 95

Pamięć

Pamięć jest ważnym wymogiem dla bibliotekarza – ale biada temu, kto na niej polega. 96

Cnota gospodyni domowej

Bibliotekarz jest jak dobra gospodyni domowa. Jego praca nie jest widoczna, widoczny jest jedynie sukces w zakresie porządku i działania. **97**

Nauczyciel

Bibliotekarz musi więcej potrafić niż nauczyciel: umieć uczyć, nie nauczając. **98**

Gotowość do ofiarności

Nie jest bibliotekarzem, kto własnych zainteresowań zupełnie nie poświęci na rzecz zainteresowań innych ludzi. Otrzymuje za to największą nagrodę: zwielokrotnia się sam poprzez sukcesy innych. **99**

Praktyka

Dobry bibliotekarz korzysta z efektów pracy swoich poprzedników, zły niszczy je, aby własne na to miejsce wprowadzić. **100**

Bezpieczeństwo

Bibliotekarz musi spokojnie pracować, chociaż jego zawód polega na tym, że „mu się przeszkadza”. **101**

Fot. 22. Bibliotekarze Bücherhalle Essen
Źródło: Haus der Essener Geschichte/Stadtarchiv

*g) Publiczność***Wygoda**

Publiczność domaga się wygody: niech będzie jej dana. 102

Wgląd

Publiczność nie ma wglądu w sprawy zarządzania. Ich granice muszą być wspinałomyślnie i łagodnie wskazane. 103

Postawa

Porządek [w bibliotece – Z.G.] i zachowanie publiczności to pierwszoplanowa kwestia. Na drugim planie następuje wychowanie do czytania i uczenie. Dotyczy to każdej biblioteki bez wyjątku! 104

Bezradność

Publiczność rzeczywiście potrzebująca – nie pojedynczy czytelnik! – jest zawsze i wszędzie bezradna; pomoc do niej nadchodzi poprzez czytanie książek. 105

Fot. 23. Czytelnicy Stadtbibliothek Essen, 1906

Źródło: Ruhr Museum Essen

Zainteresowania

Zainteresowanie biblioteką ze strony osób wykształconych jest niewielkie, ponieważ ich zainteresowania są w mniejszym stopniu uwzględniane i wspierane niż zainteresowania uczonych i osób z niższym wykształceniem. **106**

Jakość

W długiej perspektywie czasu jakość publiczności jest równa jakości zarządzania biblioteką. **107**

Zaufanie

Za zaufaniem – idącym mniej w wydajność niż w gotowość niesienia pomocy – postępuje powoli odpowiadające potrzebie korzystanie z książek. **108**

IV. BUDYNEK BIBLIOTECZNY

a) Ogólnie

Estetyka

Biblioteka jest świątynią i potrzebuje także na zewnątrz poważnego, pięknego kształtu. 109

Zadanie

Stara biblioteka otaczała przestrzennie zarządcę i użytkownika – nowa biblioteka odwrotnie jest przez nich otaczana. 110

Błąd

Winę za błędy przy budowie biblioteki ponosi bibliotekarz, a nie architekt. 111

Niebezpieczeństwo pożaru

Nie drewniane elementy gmachu, lecz brak wystarczającej ostrożności w koncepcji i późniejszym kierowaniu zwiastują zagrożenie pożarowe. 112

Światło i powietrze

Światło i powietrze są niezbędnymi wymogami budynku bibliotecznego. 113

Ekonomia

Ekonomia – także dla dalszego rozwoju – jest warunkiem [organizacji – Z.G.] budynku bibliotecznego. 114

Kurz

Unikanie form architektonicznych, które sprzyjają osadzaniu się kurzu jest podstawowym wymogiem każdego budynku bibliotecznego. 115

Celowa budowa

Buduj bibliotekę od wewnątrz, wychodząc od zadania administracyjnego, wówczas architektura będzie dziełem sztuki, które pokazuje ten cel na zewnątrz. 116

b) Planowanie

Powierzchnia podstawowa [biblioteki]

Biblioteka potrzebuje wielokrotności swojej powierzchni magazynowej dla transportu [komunikacji – Z.G.] i dla kierowania [biblioteką – Z.G.]. 117

Izolowanie

Izolowanie magazynów od pomieszczeń czytelniczych i administracyjnych jest podstawowym założeniem gmachu bibliotecznego. 118

Mała biblioteka

Magazyn w połączeniu z wypożyczalnią, oskrzydłony przez czytelnię i pomieszczenia administracyjne, to standard małego gmachu bibliotecznego. 119

Plany wzorcowe

Nie istnieje plan wzorcowy, a tylko wytworzenie zgodnych z sensem i miejscowymi potrzebami impulsów; w każdym wypadku pierwszoplanowe i najważniejsze jest własne myślenie przy wykorzystaniu dobrych doświadczeń innych. 120

Miejsce

Stara biblioteka – z dala od świata, w cichym gaju, nowa – w pobliżu dużego ruchu, to ukazuje rozbieżność problemów w czasie. 121

Wykorzystanie przestrzeni

Przy budowie biblioteki powinno się unikać wydatków na pomieszczenia, które przez długi czas pozostaną puste – strzegąc się, aby przyszła rozbudowa nie zniszczyła piękna budynku. 122

Podział przestrzeni

Najkrótsze drogi książki do kierownictwa i użytkowników wyznaczają podział przestrzeni. 123

Pomoc techniczna

Nie tyle ważne jest bogactwo technicznych i mechanicznych środków, co ich realizacja dopasowana do energetyki ludzkiej pracy. 124

Wentylacja

Najlepsza wentylacja to taka, która rezygnuje z technicznych eksperymentów. 125

Wzory

Każdy realny gmach użytkowy i każdy środek masowej komunikacji jest wzorcem, jak osiągnąć rzeczy proste, odpowiednie, zdrowe i solidne. 126

Zabezpieczenie

Egzystencja nowoczesnej biblioteki zależy od rozwiązania problemu jej zabezpieczenia na przyszłość. 127

Gmach centralny

Centrum nowoczesnej biblioteki nie jest czytelnia, lecz magazyn. W tym kierunku należy poszukiwać wszelkich rozwiązań. 128

*c) Wypożyczalnia***Charakter**

Wypożyczalnia nie jest zwykłym punktem ekspedycyjnym, lecz pulsującym sercem biblioteki – trzeba ją mocno rozwijać w tym kierunku. 129

Fot. 24. Wypożyczalnia Kruppsche Bücherhalle

Źródło: Ruhr Museum Essen

Wielkość

Przestrzeń dla publiczności jest ważniejszą, a więc większą częścią wypożyczalni. 130

Światło

Wypożyczalnia musi mieć właściwe oświetlenie tak dla urzędników, jak i dla odwiedzających. 131

Norma

Wypożyczalnia nie może być pokojem przejściowym i musi być urządzona jako miłe miejsce pobytu, bez przeciągów. 132

Fot. 25. Wypożyczalnia Stadtbibliothek Essen, 1906

Źródło: Ruhr Museum Essen

d) Czytelnia

Pomieszczenia robocze

Czytelnia powinna wzbudzać uczucie domowej przytulności, a nie katedralne dreszcze. 133

Wielkość

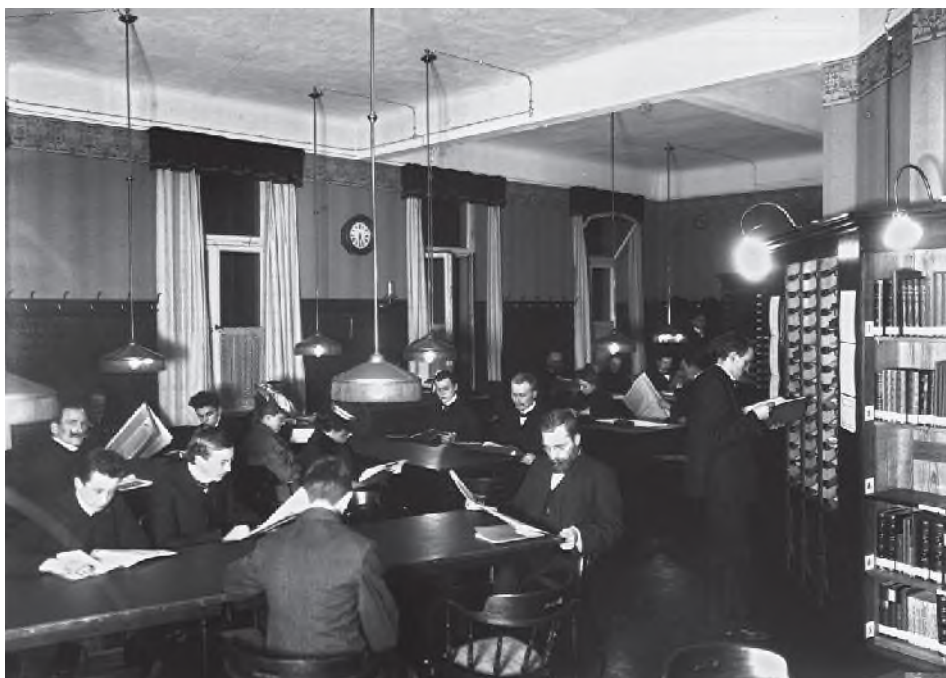
Nadmiernie wielka i nadmiernie wyniosła czytelnia nie jest dobrym rozwiązaniem dla poważnych studiów i nie jest już wymogiem nowoczesnego gmachu. 134

Biblioteka salowa

W bibliotece salowej regały biblioteczne należy włączyć w architektoniczną przestrzeń. 135

Czytelnie specjalne

Mile widziane są dziś czytelnie specjalne dla gazet, czasopism i książek. Zależnie od wielkości, także dla celów fachowych. 136

Fot. 26. Czytelnia Stadtbibliothek Essen, 1906

Źródło: Ruhr Museum Essen

Ustawienie księgozbioru podręcznego

Księgozbiór podręczny czytelnicy potrzebuje krótkich dróg. W przeciwnym razie lepiej byłoby utworzyć magazyn w pomieszczeniach sąsiednich. 137

Zawartość księgozbioru podręcznego

Księgozbiór czytelnicy musi być nie tylko kompletny, ale jak najnowocześniejszy, jeżeli chodzi o treści i wydania [gromadzonych książek – Z.G.]. Martwe kierownictwo pozwala mu się zestarzeć, a przestarzałym książkom zalegać i zajmować miejsce nowym. 138

Dostępność

Czytelnia biblioteki publicznej i ludowej musi być dostępna krótko i szybko – czytelnia biblioteki naukowej musi być przynajmniej łatwo dostępna. 139

e) Magazyn

Regały metalowe

Regały metalowe są właściwe dla magazynu, a nie dla biblioteki salowej bądź reprezentacyjnej. 140

Kondygnacje

Wysokość piętra magazynowego, jako norma wszystkich wysokości w bibliotece, nie powinna być większa niż 2,20 do 2,50 m. 141

Światło

Magazyn wymaga możliwie najlepszego oświetlenia. Magazyny bez światła są kłopotliwym rozwiązaniem, nigdy sukcesem. 142

Wolny dostęp do półek

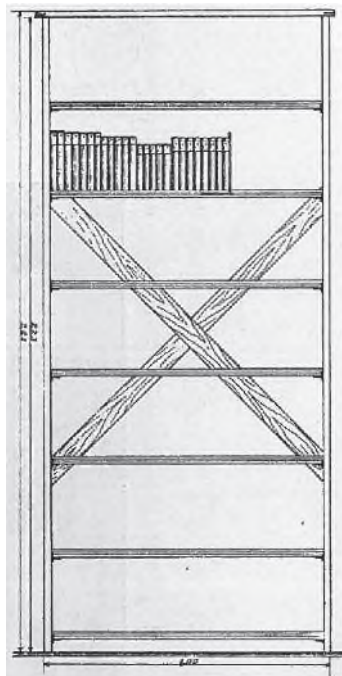
Amerykańska biblioteka z dostępem dla każdego oznacza praktyczne rozszerzenie zadań czytelnika. 143

Wieżowy magazyn książek

Wieżowy magazyn książek jest rozwiązaniem dla każdej mocno rozrastającej się biblioteki – rozwiązuje najkorzystniej problem miejsca, przestrzeni, komunikacji i oświetlenia. 144

Regały przestawne

Możliwość przestawiania półek to dobre rozwiązanie, ale ten system techniczny nie jest wcale sprawą zasadniczą. Dla dobrze skonstruowanego magazynu z żelaza należy wybrać system przepuszczający możliwie wiele światła. 145

Fot. 27. Regał

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Drogi

Długości i szerokości dróg komunikacyjnych nie należy powiększać ponad potrzeby, nawet wtedy, gdy wydaje się, że jest dość miejsca. 146

*f) Pozostałe pomieszczenia***Urzednicy biblioteczni**

Pomieszczenia dla urzedników powinny być wygodne, mieć domowy charakter, powinny być wystarczające, być wyraźnie oddzielone od siebie według kompetencji/zakresu, ale winny zapewniać dobry dostęp dla służby [bibliotecznej – Z.G.]. 147

Wejście

Wejście do biblioteki powinno zapraszać reprezentacyjnie i pogodnie. 148

Szatnia

Szatnie powinny znajdować się przy traktach komunikacyjnych, jednocześnie winny przyciągać swym przyjemnym wyglądem. 149

Pomieszczenia dodatkowe pomocnicze

Pomieszczenia pomocnicze, od strychu zaczynając a na piwnicy kończąc, powinny być liczne i wielofunkcyjne. 150

Toalety

Produktywną inwestycją jest ukształtowanie i utrzymywanie toalet, jeżeli chodzi o ich pomieszczenia, wyposażenie i prowadzenie, tak luksusowo, jak tylko jest to w bibliotece możliwe. 151

Mieszkania

Mieszkań nie powinno być w budynku biblioteki. Jeżeli są bezwzględnie konieczne, należy je ograniczać od pomieszczeń bibliotecznych. 152

V. PRACA BIBLIOTEKI

a) Kwalifikacje

Charakter

Urzędnikiem bibliotecznym jest się dzięki kompetencji, a nie poprzez jakoś nabyte „prawo” do posady w bibliotece. 153

Kwestia kobieca

Kwestia kobieca w bibliotece jest zbędna. Kto wykonuje zawód, powinien móc działać. Bez przywilejów. 154

Kąt widzenia

„Głowa do góry i spojrzenie na cel” – to stanowi połowę bibliotekarza. 155

Podręczniki

Podręczniki są wtedy przydatne, jeśli wyciągana jest z nich nauka. 156

Praktyczna działalność

Praktyczną służbę od najniższego stopnia poczynając, stanowi w żywej bibliotece najlepszy niższy i średni personel. 157

Szkoły

Jeżeli szkoła bibliotekarska nie uczy widzenia, nie uczy niczego. Wiedza egzaminacyjna jako taka jest mało warta. 158

b) Księgozbiór

Aktualność

Nowoczesna biblioteka musi oferować to, co porusza teraźniejszość, także wtedy, gdy nie zawsze jest to najlepsze. 159

Początek

Zaczynanie od małych rzeczy prowadzi pewnie do rzeczywiście istniejących potrzeb i toruje drogę, którą trzeba przejść. 160

Wybór

Tylko mała biblioteka ludowa może próbować w ramach swoich możliwości gromadzić dobrze ocenioną literaturę. Ale także tam pozostanie to próbą. 161

Ograniczanie

Ograniczanie pojemności biblioteki jest jej podstawowym obowiązkiem. 162

Dublety

Dublety są także elementem nowoczesnej biblioteki naukowej jako twórcza inwestycja, mająca na celu udostępnianie i ochronę książek. 163

Błędy

Podczas wyboru książek trzeba mieć odwagę robić błędy – biblioteka nie znosi zwłoki. 164

Dary

Dary budują przyjaźń – w bibliotekach ofiarodawców! 165

Intensywność

Stawiać duże biblioteki i wypożyczać może każdy! Intensywnie zarządzać małymi bibliotekami – to (dopiero) sztuka. 166

Literatura młodzieżowa

Literatura młodzieżowa to taka, która raduje młodzież, a nie tylko dorosłych wychowawców. 167

Krytyka

Gdyby istniała wystarczająca krytyka współczesności, nie dochodziłoby do upadku uznanych autorytetów i nie trzeba byłoby ratować długo niedocenionych. 168

Wykazy

Narzędziem pracy każdej biblioteki jest materiał bibliograficzny. Bez książek można się obyć, bez wykazu książek nie, nawet w najmniejszej bibliotece. 169

Starzenie

Księgozbiór biblioteki jest co pokolenie w większej części historyczny. 170

Literatura ludowa

Literatura młodzieżowa i ludowa to w najlepszym tego słowa rozumieniu to samo. Nie da się jej stworzyć. Jest prawdziwą poezją, ale musi być dostępna prostemu rozumowi. 171

Kompletność

Kompletność nie jest bezwzględnym celem lub zasadą kierowania w bibliotece – również w bibliotece naukowej. 172

Zwierciadło czasu

Każda biblioteka powinna swoimi zbiorami odzwierciedlać także swoje czasy. 173

Wzrost

Wzrost, a nie podstawa [księgozbioru – Z.G.] czyni bibliotekę żywą – on sam już jest jej podstawą. 174

Koniec pracy

Praca bibliotekarza nie zna słowa koniec. Sztuką w każdym razie jest stawianie pytań. 175

Wykonanie

Każda praca wykonywana jest ostatecznie i z najwyższą konsekwencją, jednak nie jest [konsekwentnie – Z.G.] stosowana do pracy, której sama nie jest warta. 176

Oszczędność

Oszczędność pracy jest także problemem biblioteki. Oszczędność w niewłaściwym miejscu jest jednak przyczyną wielu trudności w zarządzaniu biblioteką i „samoudręką”. 177

Obfitość

Przedmiotem troski jest to, że każdy urzędnik biblioteczny tkwi w ciągle napływającej pracy oraz że istnieje nieprzerwany łańcuch wymagań służbowych. 178

Gwarancja

Praca mechaniczna jest jedyną, której powodzenie można zagwarantować. 179

Kalkulacja

Czas i wydajność pracy można wykalkulować i powinny być wykalkulowane, zanim coś się przedsięwzięmie. 180

Fot. 28. Księgozbiór Stadtbibliothek Essen

Źródło: Ruhr Museum Essen

c) Praca

Materiały

Materiały [biurowe – Z.G.] powinny być do dyspozycji obficie i w nadmiarze. To dowodzi mądrego gospodarowania ze strony zwierzchniego kierownictwa.

181

Miejsca

Miejsca pracy są grupowane według działu. Szef jest w centrum instytucji. On powinien widzieć, nie tylko słuchać.

182

Stół

Biuurko najlepszego urzędnika zniesie najdrobniejszy materiał – bieżącą pracą.

183

Strata czasu

Stracony czas lub praca nie istnieją, jeśli tylko wyciągana jest z nich nauka.

184

d) Katalogi

Zadanie

Cel katalogu nowoczesnej biblioteki jest czysto praktyczny – wyszukiwanie książek. Gdy ten cel jest całkowicie osiągnięty, wkraczają naukowe zadania bibliograficzne. 185

Wyciągi

Wyciągi z katalogów do określonych celów to jeden z najlepszych sposobów upowszechniania książek wśród ludzi. 186

Zróżnicowanie

Im więcej katalogów i im bardziej katalogi różnorodne, tym bardziej użyteczna biblioteka. 187

Katalog drukowany

Lepiej szybko i z błędami niż za późno – byleby bezbłędnie. 188

Karta katalogowa

Powszechne zastosowanie i wykorzystanie drukowanych kart katalogowych pomniejszyłoby techniczne i indywidualne wykształcenie, jak też zdolności urzędników. 189

B 99101		Achleitner, Arthur
a.	10/3507	<i>Scheiblerblut, Roman aus der Tauernwelt.</i> <i>Leipzig: Ellischer, 1909.</i> <small>(281 S.)</small>
	10/3508	2. Exemplar. [F.]
B 99101		Scheiblerblut
b.		<i>Roman aus der Tauernwelt</i> <i>von</i> <i>Achleitner, Arthur.</i>

Fot. 29. Karta katalogowa
w Kruppsche Bücherhalle
Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung
der Kruppschen Bücherhalle,
Essen 1905

Forma

Normalny katalog kartkowy (dziurkowany, nierozcinany) można powszechnie stosować. Tylko dla katalogu topograficznego zaleca się formę książkową. Wszystkie katalogi powinny dzisiaj być „ostateczne”. 190

Użyteczność

Przy dobrej woli nawet katalogi z brakami nadają się do użytku. 191

Katalog centralny

Normalna biblioteka posiadająca wystarczającą liczbę katalogów może zrezygnować z drukowanego katalogu centralnego. Istnieje granica pomiędzy użytecznością a kosztami i dalszym kontynuowaniem takiego katalogu. 192

Zawartość

Katalogi powinny zawierać tylko to co niezbędne do ich jednorazowego przeszukiwania. Księgowanie należy rezerwować do książek księgowych. 193

Instrukcja

Nawet najlepsza instrukcja katalogowa jest jednostronna, ma luki i niejasności, dopuszcza interpretacje, które dopiero z biegiem lat przy okazji różnych prac nad katalogiem stają się widoczne. 194

Klasyfikacja

Katalogi systematyczne są koniecznością, ale klasyfikacja systematyczna katalogów książkowych i ustawienie w magazynie to dwie różne sprawy. 195

Kombinacja

Kombinację różnych katalogów – systematycznego i topograficznego – należy odradzić. 196

Katalogi wzorcowe

Katalogi wzorcowe – to przydatna pomoc dla rozumnych ludzi, nigdy zaś dogmat literackiej krytyki. 197

Opracowanie na nowo

Lepsze od opracowywania katalogów na nowo jest użytkowanie tego, co istnieje i natychmiastowe opracowywanie wszystkiego nowocześnie i dalekosiężnie. 198

Konieczność

Katalog autorski, rzeczowy i topograficzny, to minimum wymagań dla każdej biblioteki. 199

Katalogi tablicowe (ścienne)

Najwygodniejszym katalogiem dla publiczności są uporządkowane jedna po drugiej tablice katalogowe, które przy pomocy przeciwwagi [obciążnika – Z.G.] mogą być ściągane w dół. Użyteczne także w miejscach publicznych. **200**

Opis bibliograficzny

Opis bibliograficzny katalogu wewnętrznego nowoczesnej biblioteki jest odpi-sem karty tytułowej. **201**

Katalogi dokumentów

Katalogi dokumentów [inwentarze – Z.G.] nie powinny być udostępniane publiczności w bibliotece, ich kopie – tak. **202**

Odsyłacze

Odsyłacze są duszą katalogów. Im jest ich więcej, im są bogatsze w treść, tym lepiej, najlepiej, aby to były kopie karty tytułowej ze zmieniającymi się słowami kluczowymi. **203**

Katalogi naukowe

Katalogi naukowe¹⁰⁸ stanowią zadanie dla uczonych i właściwie nie są zadaniem dla biblioteki, nawet jeśli bibliotekarze jako pierwsi się ich podejmą. **204**

*e) Systematyka***Zdolność użytkowa**

Każda systematyka nadaje się do ustawienia książek w bibliotekach. Stosowanie przestarzałych, a nawet rzeczowo nieprzydatnych systemów w naszych wielkich bibliotekach dowodzi, że wybór systematyki do ustawienia książek jest im obojętny. **205**

Granice

Im większa biblioteka, tym bardziej nieracjonalne stają się szerokie¹⁰⁹ ustawienie systematyczne. **206**

Rozwiązania

Systematyka biblioteczna nie jest absolutnym rozwiązaniem ani na czas określony, ani na czas przyszły – wszystko płynie. **207**

¹⁰⁸ Katalog zawierający księgozbiór niezbędny do badań naukowych.

¹⁰⁹ W znaczeniu, rozbudowane, czyli takie, gdzie bardzo szczegółowe działy mające swój odpowiednik w symbolu również są uwzględnione w systematyce ustawienia, a książki należące do danego działu są umieszczone na półce bibliotecznej w nim właśnie.

Fot. 30. Ustawienie książek w bibliotece

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Nowoczesność

Biblioteka współczesna ma prawo do współczesnej systematyki. 208

Normalność

Nowoczesna biblioteka powinna w razie potrzeby przyjąć unormowaną systematykę wielkiego stylu (np. Dewey, Cutter). Należy ją jednak w każdym wypadku samodzielnie rozwijać. 209

Numer bieżący

Numerus currens rozwiązuje kwestię ustawienia w dużej bibliotece, bez potrzeby rezygnacji z systematyki katalogowej. 210

Bezpieczeństwo

Żadna systematyka nie może absolutnie zabezpieczyć zaszeregowania książek. Im bardziej szczegółowo rozbudowana systematyka, tym bardziej niemożliwe jest, że różne głowy, które nad nią pracowały, na trwałe z identycznego punktu widzenia niezawodnie je [książki – Z.G.] zaszeregują. 211

Systematyka specjalna

Biblioteki specjalne i fachowe tworzą swoją systematykę zgodnie ze swoimi podstawowymi zadaniami. **212**

Przejrzystość

Przejrzystość jest powodem, dla którego wybrano ustawienie systematyczne. Dlaczego ma się z tego powodu zginąć, gdy nieprzejrzystość jest następstwem systematyki? **213**

Przestarzała systematyka

Przestarzała systematyka może być dalej ważna tam, gdzie istnieje – lecz jako norma dla innych bibliotek albo tylko podstawa do porównań jest bezwartościowa. **214**

Celowość

Systematyczne ustawienie jest odpowiednie w bibliotece niewielkiej oraz w tych bibliotekach, które muszą reagować na nagłe zmiany. **215**

VI. KIEROWANIE BIBLIOTEKĄ

a) Sprawy ogólne

Biblioteka

Stara biblioteka pełni „służbę”, nowa biblioteka znajduje się w ruchu, a więc jest świadczeniem technicznym. **216**

Bilans

Każda biblioteka – niezależnie od urzędowego prowadzenia księgowości – powinna oceniać zarządzanie swoim majątkiem. Taki wgląd czyni krytycznym przy określaniu wymagań i uczy gospodarności. **217**

Dostawa książek

Zamówione książki muszą i mogą być w każdej bibliotece dostarczone czytelnikowi – przy założeniu właściwej organizacji i wystarczających katalogach, w ciągu 5 do 15 minut. **218**

Czas pracy

Biblioteka musi być dostępna wtedy, gdy jest to dogodnie dla publiczności. Wolnej niedzieli – abstrahując od czytelnicy – należy jej także życzyć. **219**

Decyzje

Chodzi o to, że trzeba o czymś zdecydować. Ale jak, to inne pytanie. **220**

Formy

Biblioteka jest skomplikowana poprzez bogactwo i zmienność drobiazgów, dlatego też formy zarządzania w bibliotece muszą być możliwie proste. **221**

Funkcje

Kierowanie musi mieć trwałe i mocne podstawy, a jednocześnie leciutko jak piórko funkcjonować. **222**

Skargi

Skargi na administrację dowodzą czegoś, z reguły niczego dobrego. Rezygnacja publiczności [ze skarg – Z.G.] dowodzi najgorszego. Należy poszukiwać racji publiczności [wobec biblioteki – Z.G.], a nie jej braku. **223**

Mechanizm

Nowa biblioteka dysponuje zapewne mechanizmami służby, ale nie jest mechaniczną służbą, ponieważ jest żywym organizmem. **224**

Błędy

To co publiczność odczuwa jako niedomaganie i je tak nazywa, skłania kierownictwo ku nowemu życiu. **225**

Normalność

Zdrowy rozsądek, a nie skamieniały zwyczaj, jest pierwszym i ostatnim argumentem kierownictwa. Normalność powinna się rodzić z każdorazowego celu. **226**

Organizm

Systematyzowanie i organizowanie różnią się od siebie – mogą też stać wobec siebie w opozycji. Stara biblioteka systematyzuje, nowa organizuje. **227**

Stawianie problemów

Nie istnieje słowo „niemożliwe”. Problem jest w połowie rozwiązany, jeżeli jest sformułowany. **228**

Punktualność

Zarządzanie biblioteką znaczy „punktualność”. Sztuką jest połączyć ją z elastyczną pobłażliwością. **229**

Sprawozdanie księgowe

Sprawozdania muszą być krótkie i nie powinny próbować wprowadzać w błąd – ani siebie, ani innych. **230**

Reguła

Kierownictwo powinno kierować się regułami, a nie wyjątkami. **231**

Rewolucja

Rewolucjonista w bibliotece, który wszystko musi radykalnie zmienić i wszystko lepiej wie niż inni, którzy już przed nim myśleli [o tym – Z.G.], jest z reguły kimś, kto niczego nie wie i niczego nie umie. **232**

Samooszukiwanie

Nie oszukiwać samego siebie, należy do najtrudniejszych zadań bibliotekarza. **233**

Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo służby jest tym większe, im mniej zauważalne. 234

Skamieniałości

Sztwyne ustalenia formy kierowania torują drogę do ich skamienienia. Trzeba być zawsze gotowym do rozwoju. 235

Ważne

Małych rzeczy nie należy czynić wielkimi. Traci się przy tym orientację. Ale należy odróżniać małe od wielkiego. 236

Zysk czasu

Działanie powoduje zysk na czasie. Plotkowanie o problemach i planach zabiera czas. 237

Cel

Droga do celu jest nie zawsze tą drogą, którą chciałoby się iść. 238

*b) Personel***Nadużycia ze strony personelu**

Miłość do sprawy i miłość do człowieka wykluczają nadużycia władzy ze strony przełożonych i urzędników. 239

Biurokracja

Hierarchia administracyjna nie potrzebuje otaczać się napomnieniami. Biurokracja w kierowaniu jest sama w sobie napomnieniem. 240

Charakter

Każdy szef z czasem ma taki personel, na jaki sobie zasłużył. 241

Szef

Szef musi nie tylko swoich ludzi we wszystkim rozumieć, ale także najwięcej dla nich czynić. Umiejętność zarządzania jest warunkiem do kierowania biblioteką. 242

Cechy osobowe

Niższy i średni personel musi być jak tylko to możliwe młody, świeży i żwawy i powinien służyć [w bibliotece – Z.G.] od najniższego stopnia [stanowiska – Z.G.]. Powinien mieć serce dla zawodu, a nie myśleć jedynie o „utrzymaniu” [warunkach materialnych – Z.G.]. 243

Radość

Bibliotekarz powinien pracować z radością. Szef ponosi odpowiedzialność za spokój w bibliotece i radość swoich współpracowników. **244**

Hierarchia

Szef musi być panem domu i stać ponad hierarchicznie zorganizowanymi urzędnikami. Jak mógłby w przeciwnym razie „kierować” ludźmi i ich „chronić”? Jednego pana można tylko mieć, uważał już Homer. **245**

Kolegialne kierowanie

Kolegialna „konstytucja” paraliżuje na trwałe działanie biblioteki. Tam, gdzie działanie biblioteki jest mało istotne, może decydować parlament urzędniczy. Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść. **246**

Wykorzystywanie ludzi

Kierownictwo, które doprowadza do zużycia ludzi, jest niewątpliwie złe. **247**

Fot. 31. Pomieszczenie robocze Stadtbibliothek Essen, 1906

Źródło: Ruhr Museum Essen

Personel

Personel nie może być nigdy za mały – powinien być za to wystarczający. Największa biblioteka z największym personelem niekoniecznie musi być najlepsza. **248**

Jakość

Biblioteka znosi wielu słabeuszy – jeśli tylko nie jest nim szef. 249

Nagana

Nagana jest najniebezpieczniejszym środkiem władzy szefa – powinna być ostatecznością. 250

Uczynność

Sukcesy w pracy odnoszą jedynie uczynni ludzie, dlatego szef powinien obdarzać ich odpowiedzialnością, rozwijając samodzielność – nie uciskać osobowości. Musi wiedzieć, jak ludzie się rozwijają. 251

*c) Taktyka wewnętrzna***Rozkazy**

Tam, gdzie wszystko jest nakazane, nie wszystko jest wykonywane. Nie powinno się nakazywać czegoś, czego nie można wymusić. 252

Prowadzenie księgowości

Występująca jeszcze w embrionalnej postaci księgowość biblioteczna musi być prowadzona według kupieckich zasad, przy wykorzystaniu form amerykańskich – końcowe dane liczbowe muszą być każdorazowo finalną informacją statystyczną. 253

Wykonywanie usług

Wykonywanie najprostszycch usług bibliotecznych przystoi także pierwszemu urzędnikowi. 254

Pilne

Każda służba jest pilna, nawet gdy nic innego się nie dzieje. Słowo „pilny” oznacza: dodać gazu! 255

Sukces

Biblioteka pokazuje twarz swojego szefa, twarz jego sukcesu bądź niepowodzenia. 256

Charakter pisma

Nie powinno się zezwalać na stosowanie w księgowości i w prowadzeniu katalogu odręcznego pisma gotyckiego¹¹⁰. 257

¹¹⁰ Pismo w alfabecie łacińskim o łamanych i bardzo ozdobnych konturach.

Nadużycie

Za troską przed nadużyciami biblioteki czatuje wygodnictwo. 258

Ekonomia

Utrzymanie biblioteki w porządku jest ekonomiczną zasadą kierowania biblioteką. Obdarte oprawy – „obdarta” [zmarnowana – Z.G.] biblioteka. 259

Porządek

Leżące dookoła w pokojach stopy książek nie dowodzą wprawdzie lenistwa, na pewno jednak – niezdolności do kierowania. 260

Wypełnianie obowiązków

Niechęć do się prowadzi do spełnionego obowiązku i jest duszą kierowania biblioteką. 261

Resztki

Zaległości nie ma i nie potrzeba, żeby były. Służbie i wyzwaniom dnia trzeba podołać i możliwie je spełniać. 262

Spokój

Im większy ruch [czytelników – Z.G.], tym spokojniejsza służba. W przeciwnym razie będzie źle. 263

Czystość

Stosunek kierownictwa do czystości odzwierciedla jej zainteresowanie skarbami biblioteki. Gdzie kurz wzbija się z podłogi, gdzie nie utrzymuje się toalet skrupulatnie w czystości, wypożycza się książki brudne i książki w uszkodzonych oprawach, tam zapadł wyrok [na bibliotekę – Z.G.]. 264

Mieć czas

Ludzie niemający czasu budzą obawy. Bibliotekarz musi mieć zawsze czas, nawet jeśli jest zasypany obowiązkami. 265

*d) Udostępnianie zbiorów***Urzędowa dyskrecja**

Biblioteka nie ma prawa pytać nikogo, kto jest uprawniony do korzystania z biblioteki, o cel tego korzystania. Tym bardziej nie ma prawa udostępniać informacji o użytkowniku. Nikt nie powinien się obawiać nadużycia zaufania w bibliotece. 266

Uznanie

Użytkowanie i zużycie książek w drodze wypożyczeń jest wyrazem uznania dla biblioteki i nagrodą dla jej osiągnięć – nie jest nią własna pozytywna ocena. **267**

Praca

Podczas pracy w wypożyczalni bibliotekarz nie powinien się oszczędzać, lecz szukać sobie pracy. **268**

Nadzór

Nadzór nad publicznością jest skuteczny tylko tam, gdzie jest wykonywany niezauważalnie i starannie. **269**

Fot. 32. Wypożyczalnia Kruppsche Bücherhalle Essen

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Wzrost użytkowania biblioteki

Prawidłowo kierowana biblioteka musi odnotowywać regularny i „spokojny” wzrost udostępniania. Skokowy wzrost wskazuje na błędy w kierowaniu. **270**

Szkodzenie

Szkodnikowi książek należy – jak tylko to możliwe – pokazywać wyjście [z sytuacji – Z.G.], aby na zawsze skłonić go do poprawy i czynić z niego wdzięcznego dłużnika. **271**

Niedobory

Niedobory w trakcie wypożyczania muszą być znoszone ze spokojem ducha. Wypożyczone książki to nie przedmioty wartościowe. **272**

Oszczędzanie książek

Publiczność kocha książki w takim samym stopniu, jak kochają je ich stróże. Jak ma szanować książki, które są poniewierane przez kierownictwo? **273**

Księgowanie

Zarówno wypożyczający, jak i wypożyczana książka oraz moment wypożyczenia, muszą być niezwłocznie ustalone. **274**

Dezynfekcja

Nie istnieje skuteczna i nieprzynosząca szkody dezynfekcja książek. Najlepsze wyjście: szkodliwą książkę zniszczyć! Takie rozwiązanie dla obiegu książek nie stwarza ryzyka. **275**

Be 640	Antrag auf Erteilung einer Leihkarte für die Kruppsche Bücherhalle.		Leihkarte erteilt: 19. 3. 10.	Leihkarte erloschen:
Ich bitte um Erteilung einer Leihkarte, verpflichte mich zur Anerkennung der Satzungen und der Bücherei-Ordnung und unterwerfe mich insbesondere den auf der Rückseite dieser Karte gedruckten Bestimmungen.				
Eiffen, 12. 3. 1910.	(Name u. Vorname):	Beutlage, Georg		
(Beschäftigung):	Dreher	(Substanznummer):	63665	
Wohnung: Essen-West, Kraußstraße 21.				
Ich bestätige, daß der Antragsteller zurzeit bei mir beschäftigt ist.				
Eiffen, 12. 3. 1910.	Name des obersten Betriebsführers	Bureauvorstandes: Goeben.		

Fot. 33a.
Wniosek o wydanie karty bibliotecznej do Kruppsche Bücherhalle
Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Fot. 33b.
Karta biblioteczna w Kruppsche Bücherhalle
Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Be 640	Leihkarte der Kruppschen Bücherhalle	erteilt: 19/3. 10.	erloschen:
für Herrn Georg Beutlage (63665)			
Diese Leihkarte verbleibt auf der Ausleihe der Bücherhalle. Bei Austritt aus den Diensten der Firma Fried. Krupp A.-G. ist diese Leihkarte nach Abgabe aller Bücher von der Bücherhalle zurückzufordern und an die Hauptkasse beziehungsweise das Lohnbureau abzugeben.			

Rückseite.

<i>Be 640</i>		<i>Beutlage</i>	
<i>B 1561</i>	3. I. 10	24. I. 10	
<i>F 362</i>	24. I. 10	5. 2. 10	
<i>B 81151</i>	24. I. 10	15. 2. 10	
<i>D 18772</i>	24. I. 10	15. 2. 10	
<i>D 18772</i>	15. 2. 10		
<i>B 8131</i>	15. 2. 10		
<i>B^o 3151</i>	15. 2. 10		
<i>R 4172</i>	15. 2. 10		

Fot. 33c.

Odrotna strona karty książki w Kruppsche Bücherhalle

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Zróżnicowanie

Wychodząc od zamiaru niesienia pomocy, bibliotekarz odróżnia wypożyczalnię, poczynając od rzeczywistych wychowawczych form szkolnych, a na nauczaniu naukowym kończąc. Wypożyczalnia – czego nie można zbyt mocno zaakcentować – nie jest „ekspedycją” [tzn. działem zajmującym się tylko przyjmowaniem i wydawaniem książek – Z.G.].

276

Błąd

Błąd co do formy wypożyczania jest zwykle odkrywany dopiero w bibliotekach o określonej wielkości. Stworzenie bezbłędných systemów wypożyczania jest niemożliwe.

277

Wolność

Wypożyczalnia nie jest liberalna, jeżeli chce sobie zapewnić wpływ na publiczność. Dyskrecja jest formułą odpowiedniej wypożyczalni.

278

Przedłużenie okresu wypożyczenia

Książki, które nie są zamówione przez innych, muszą na życzenie otrzymać przedłużenie terminu zwrotu. Należy to uczynić choćby tylko ze względu na ich oszczędzanie, jeśli celu wypożyczenia nie można uznać za powód wystarczający.

279

Fot. 34. Formularz upomnienia w Kruppsche Bücherhalle

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Dawanie

Także w wypożyczalni bardziej błogosławione niż branie jest dawanie – a mianowicie dawanie wolności czytelnicych. **280**

Pomoc

Istotą wypożyczenia jest niesienie pomocy, a nie zdobycie władzy nad ludźmi. Arogancja, także urzędowy ton w wypożyczalni, świadczy niekorzystnie o kierownictwie biblioteki. **281**

Uprzejmość

Jedynym środkiem zabezpieczającym zatrzymanie publiczności [w bibliotece – Z.G.] jest grzeczność urzędników, przeważnie jako przeciwwaga dla nieuprzejmości. **282**

Indywidualizm

Zindywidualizowane traktowanie publiczności w wypożyczalni jest pięknym marzeniem. Im bardziej wzrasta ogólne wykształcenie publiczności, tym bardziej oddalone od rzeczywistości jest jego spełnienie. Ale należy zawsze próbować. **283**

Ograniczenie w wypożyczeniu

Najpeńniejsza z możliwych wolność [czytelnicza – Z.G.] zadowala lepiej niż ograniczanie liczby wypożyczanych książek. Poczucie zupełnej wolności najskuteczniej zmniejsza nadużycia. **284**

Sprawozdania

Czego biblioteka nie dowie się o swoich problemach z doniesień wypożyczalni, pozostanie w ukryciu i bez pożytku dla kierownictwa. **285**

Psychologia

Psychologia udostępniania jest spekulatywną teorią. Może zainspirować praktyka, ale nie buduje żadnych dróg, ani nie gwarantuje nowych realnych formuł dla udostępniania zbiorów. **286**

Prawo

Kierownictwo powinno uczyć swoją publiczność wrażenia, że w bibliotece istnieje naprawdę prawo. **287**

System

Jakość systemu wypożyczeń nie zależy od systemu, lecz od jego zastosowania. Chodzi o istotę wypożyczania. **288**

Oprawy

Okładki przedłużają życie książek i umożliwiają higieniczne obchodzenie się z nimi. **289**

Technika

Najlepsza wypożyczalnia to taka, która wymaga od wypożyczającego jak najmniej techniki i czasu, i mimo to zapewnia bezpieczeństwo. **290**

*e) Statystyka***Punkt wyjścia**

Statystyka biblioteki musi wywodzić się z norm dla bibliotek publicznych, z zastrzeżeniem zdolności do rozwoju właściwości każdej biblioteki. **291**

Potrzeba

Statystyka jest wykonalna jedynie według bieżących potrzeb dnia. Stąd też wynikają zmiany wymagań w stosunku do niej z biegiem czasu. Dlatego błąd z dnia wczorajszego nie jest dzisiaj przestępstwem. **292**

Prowadzenie

Bieżąca statystyka jest dostępna w dokumentacji bibliotecznej codziennie w wersji finalnej. **293**

Postać graficzna

Przedstawienie graficzne statystyki bibliotecznej musi być dostępne wszędzie i codziennie w wersji aktualnej. 294

Normy

Norm statystycznych dla biblioteki nie da się wywieść ani z tradycji biblioteki naukowej, ani biblioteki publicznej. Należy je wyprowadzić z uznanych metod statystyki naukowej. 295

Wnioski

Statystyka z pewnością pozwala rozpoznać kierunki, zamiary i punkty widzenia – rzadko jednak i jedynie na podstawie szerszego materiału pozwala na wniosek: „To tak właśnie jest!” 296

Mylne wnioski

Posiadane statystyki biblioteczne nie zawsze trafiają w sprawy rzeczywiście istotne, niekiedy stają się przyczyną poważnych, błędnych wniosków i muszą być tak pod względem celu, jak i treści rewidowane. 297

Statistik der ausgeliehenen Bände																
Februar 1910	A	B	C	D	E	F	G	H	J	K	L	N	O	P	R	Summa
1	77	734	5	35	24	27	12	18	6	4	19	47	8	10	343	1309
2	89	545	2	46	18	29	27	13	11	4	4	22	7	10	333	1190
3	50	410	7	29	13	25	11	9	15	10	9	22	4	3	275	892
4	85	753	7	33	8	39	15	14	10	4	4	42	7	10	287	1318
5	68	641	14	27	13	27	14	41	12	3	24	36	10	12	438	1380
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	74	426	8	29	6	24	11	15	11	5	1	38	7	9	321	985
8	87	861	6	46	13	41	21	17	14	5	9	34	6	2	324	1486

Statistik nach verschiedenen Richtungen								Bemerkungen		
Febr. 1910	Zurückgegeben			Verlängert	Insgesamt ausgeliehen	Neue Umschläge	Erinnerungen		Mahnungen	
	Vorn.	Nachn.	Zusammen							
1	607	636	1243	109	39998	146	135	30	96	
2	834	394	1228	167	39799	150	89	19	74	
3	642	414	1056	84	39551	119	120	26	107	
4	554	720	1274	33	39562	130	103	19	79	

Fot. 35a. Statystyka w bibliotece. Formularze statystyczne

Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Umiejętność porównywania

Podstawę statystyki tworzą porównywalne i jednolicie uzyskane dane. 298

Normy światowe

Żądanie porównywalnej statystyki czyni koniecznym ustanowienie prostych norm w drodze kompromisu. 299

Cele

Statystyka do wewnętrznego użytku biblioteki może być przeznaczona do wielu celów. Statystyka do publicznego użytku musi być ograniczona tylko do spraw najogólniejszych i obejmować ogólne, znaczące dane. 300

	A	B	C	D	E	F	G	H	J	K	L	N	O	P	R	Summa
1. Februar 1910																
Zentrale	72	709	5	35	21	27	11	18	6	3	19	43	8	10	341	1328
Cronenberg	3	9	—	—	2	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	17
Hügel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Friedrichshof	2	16	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	2	24
Arbeiter-Messe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	77	734	5	35	24	27	12	18	6	4	19	47	8	10	343	1369
2. Februar 1910																
Zentrale	82	533	2	39	16	28	25	11	10	4	3	15	7	7	331	1113
Cronenberg	3	9	—	5	—	—	1	—	—	1	2	—	—	3	—	25
Hügel	4	17	—	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
Friedrichshof	—	11	—	—	—	—	1	2	—	—	—	5	—	—	2	21
Arbeiter-Messe	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
	89	575	2	46	18	29	27	13	11	4	4	22	7	10	333	1190
3. Februar 1910																
Zentrale	50	397	6	28	11	20	10	7	14	10	6	18	4	3	263	847
Cronenberg	—	11	—	—	—	—	1	—	—	—	2	1	—	—	—	15
Hügel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Friedrichshof	—	2	1	1	1	5	—	2	1	—	1	2	—	—	2	18
Arbeiter-Messe	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	10	12
	50	410	7	29	13	25	11	9	15	10	9	22	4	3	275	892

Fot. 35b. Statystyka w bibliotece. Statystyka zbiorcza wypożyczonych książek
 Źródło: Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle, Essen 1905

Indeks haseł

Aktualność w bibliotece	159	Charakter urzędnika [bibliotecznego]	153
Bezpieczeństwo pracy	101	Charakter władzy zwierzchniej	75
Bezpieczeństwo systematyki [ustawienia zbiorów]	211	Charakter wypożyczalni	129
Bezpieczeństwo w służbie [biblioteczej]	234	Cnota gospodyni domowej u bibliotekarza	97
Bezradność publiczności [w bibliotece]	105	Czas pracy biblioteki	219
Bibliofilstwo	10	Czasowe niedostatki [finansowe]	63
Biblioteka „wieżowa” [w kształcie wieży]	144	Czystość w bibliotece	264
Biblioteka „źródłowa”	29	Czytelnie specjalne	136
Biblioteka młodzieżowa	21	Dary	165
Biblioteka prezencyjna	26	Dawanie podczas wypożyczania	280
Biblioteka salowa	135	Decyzje w pracy biblioteczej	220
Biblioteka specjalna	35	Decyzje władzy zwierzchniej	76
Biblioteka uniwersalna	39	Dezynfekcja [książek]	275
Biblioteki partyjne	87	Doniesienia publiczności	285
Bibliotekoznawstwo	11	Dostawa książek [do wypożyczalni]	218
Bilans biblioteki	217	Dostępność czytelni	139
Biurokracja [w kierowaniu]	240	Doświadczenie bibliotekarza	95
Błąd w budowie biblioteki	111	Drogi komunikacyjne w magazynie	146
Błędy w doborze książek	164	Drukowana karta katalogowa	189
Błędy w formie wypożyczania	277	Dublety [biblioteczne]	163
Błędy w kierowaniu	225	Działalność biblioteki	216
Brak środków [na działalność biblioteki]	58	Ekonomia budynku bibliotecznego	114
Cechy osobowe bibliotekarza	243	Ekonomia poprzez utrzymywanie porządku [w bibliotece]	259
Cel biblioteki	43	Estetyka biblioteki	109
Cel służby [biblioteczej]	238	Forma katalogów	190
Cele statystyki	300	Forma pisemna działań biblioteki	71
Celowa budowa biblioteki	116	Formy kierowania [w bibliotece]	221
Celowość ustawienia systematycznego	215	Funkcje kierowania [biblioteki]	222
Centralizacja w bibliotekarstwie	50	Gmach centralny/magazyn	128
Charakter personelu	241	Gotowość bibliotekarza do ofiarności	99
Charakter pisma podczas służby biblioteczej	257		

Graficzny opis statystyki [bibliotecznej]	294	Kram z książkami	52
Granice ustawienia systematycznego [w bibliotece]	206	Krytyka podczas wyboru książek	168
Gromadzenie książek	31	Księgozbiór biblioteki zwierciadłem czasu	173
Gwarancja sukcesu pracy w bibliotece	179	Kurz [a architektura biblioteki]	115
Hierarchia w bibliotece	245	Kwestia kobieca w bibliotece	154
Indywidualizm bibliotekarza [w stosunku do czytelnika] podczas wypożyczania	283	Literatura brukowa	34
Inspiracja przez bibliotekę	9	Literatura ludowa	171
Instrukcja biblioteczna	67	Literatura młodzieżowa	167
Instrukcja katalogowania	194	Lokalizacja budynku bibliotecznego	121
Intensywność kierowania	166	Mała biblioteka	119
Izolowanie magazynu od pomieszczeń dla czytelników i bibliotekarzy	118	Materiały [biblioteczne]	181
Jakość personelu	249	Mechanizm kierowania	224
Jakość publiczności	107	Mieć czas [a bibliotekarz]	265
Kalkulacja w pracy bibliotecznej	180	Miejsca pracy bibliotecznej	182
Kary [w statucie bibliotecznym]	73	Mieszkania w bibliotece	152
Katalog centralny	192	Misja naukowa biblioteki	18
Katalog drukowany	188	Mylne wnioski płynące ze statystyki	297
Katalogi naukowe	204	Nadmiar pracy	178
Katalogi niezbędne w bibliotece	199	Nadużycia ze strony personelu	239
Katalogi oryginalne	202	Nadzór nad publicznością	269
Katalogi tablicowe	200	Nagana jako narzędzie władzy szefa	250
Katalogi wzorcowe	197	Narzędzie oświaty, książka	1
Kąt spojrzenia na bibliotekę	155	Nauczyciel bibliotekarz a nauczyciel	98
Klasyfikacja systematyczna a usta- wienie [zbiorów w bibliotece]	195	Niedobory [książkowe w bibliotece]	272
Kolegialne kierowanie biblioteki	246	Norma wypożyczalni	132
Kombinacja katalogów	196	Normalność systematyki ustawienia zbiorów	209
Kompletność zbiorów [biblioteki]	172	Normalność w kierowaniu	226
Kondygnacje w magazynie bibliotecznym	141	Normy statystyczne	295
Koniec pracy	175	Nowoczesność biblioteki	47
Konieczność władzy zwierzchniej	78	Nowoczesność systematyki bibliotecznej	208
Konkurencja pomiędzy bibliotekami	22	Numer bieżący [a ustawienie systematyczne zbiorów]	210
		Obiekt wartościowy, książka	5
		Odsyłacze w katalogu	203
		Ograniczanie [zawartości] biblioteki	162
		Ograniczanie podczas wypożyczeń	284

Okładki na książki	289	Pozostałości pracy	262
Opis bibliograficzny	201	Pozycja wyczekująca biblioteki	42
Opłaty za wypożyczanie [książek]	57	Pozyskiwanie pieniędzy [dla biblioteki]	51
Opracowanie na nowo katalogu	198	Pożytek z biblioteki	25
Oprawa	15	Praca społeczna biblioteki	88
Organizm kierowania	227	Praca w wypożyczalni	268
Oszczędność nakładów pracy [w bibliotece]	177	Praktyczne obowiązki średniego personelu	157
Oszczędzanie książek	273	Praktyka biblioteki [praktykowane zwyczajem]	100
Oświetlenie w budynku biblioteki	113	Prawo do wypożyczenia	287
Oświetlenie w magazynie	142	Problem biblioteki	27
Pamięć bibliotekarza	96	Problemy stojące przed władzą zwierzchnią	80
Pełnomocnictwa władzy zwierzchniej [biblioteki]	82	Propaganda biblioteki	28
Pilność w pracy	255	Prowadzenie księgowości	253
Plany wzorcowe dla budowy biblioteki	120	Prowadzenie statystyki	293
Pochopność podczas planowania bibliotecznego	49	Przedłużenie okresu wypożyczenia	279
Początek [tworzenia księgozbioru]	160	Przedmiot muzealny, książka	2
Podatek biblioteczny	53	Przedmiot użytkowy, książka	3
Podłoże biblioteki	46	Przejrzystość ustawienia systematycznego [zbiorów]	213
Podręczniki w bibliotece	156	Przestarzała systematyka	214
Podział przestrzeni [w bibliotece]	123	Przeznaczenie biblioteki	45
Pogłębianie wiedzy [wyształcenia]	41	Psychologia udostępniania zbiorów	286
Polityka zakupów	55	Punkt wyjścia biblioteki	8
Pomieszczenia dodatkowe [w bibliotece]	150	Punkt wyjścia statystyki	291
Pomieszczenia pracownicze w czytelniku	133	Punktualność kierownictwa [biblioteki]	229
Pomieszczenia urzędników	147	Rabat księgarski	54
Pomoc [w wypożyczeniu]	281	Racjonalność [praca]	60
Popieranie parytetu	86	Radość personelu	244
Porto w bibliotece	59	Regały metalowe w magazynie	140
Porządek podczas służby	260	Regały z przestawnymi półkami	145
Postać graficzna statystyki [bibliotecznej]	294	Reglamentacja [jako zasada kierowania]	70
Postawa publiczności	104	Reguła w kierowaniu	231
Potrzeba statystyki [w bibliotece]	292	Rejestracja wypożyczeń	274
Powierzchnia podstawowa magazynowa budynek bibliotecznego	117	Reklama [środki dla biblioteki]	62
Powołanie do zawodu bibliotekarza	93	Rewolucja w bibliotece	232
		Rozkazy [jako środek kierowania]	252

Rozproszenie środków finansowych [biblioteki]	64	Środki na bieżącą działalność [biblioteki]	56
Rozrywka w bibliotece	40	Środki techniczne w bibliotece	124
Rozwiązania problemów bibliotecznych	24	Światło w wypożyczalni	131
Rozwiązania w zakresie systematyki bibliotecznej	207	Światowe normy statystyczne	299
Rozwój kierunku biblioteki źródłowej	16	Świętość, biblioteka	20
Rozwój biurokracji	14	Technika wypożyczeń	290
Rzeczy ważne na służbie	236	Teoria biblioteczna	38
Samodzielność biblioteki	72	Toalety	151
Samooszukiwanie się [bibliotekarza]	233	Towar, książka	4
„Skamienienie” kierownictwa	235	Twarz biblioteki	19
Skargi na kierownictwo	223	Typy bibliotek	12
Skłonność do wybaczenia w statucie bibliotecznym	68	Uczynność personelu	251
Skromność bibliotekarza	94	Ujęcie słowne statutu bibliotecznego	74
Spokój „przygotowania” [w bibliotece]	48	Umiejętność porównywania danych statystycznych	298
Spokój w pracy	263	Uprzejmość biblioteki	23
Sprawa państwowa [biblioteka jako sprawa państwowa]	36	Uprzejmość w pracy	282
Sprawozdania biblioteki	69	Urząd bibliotekarza	89
Sprawozdanie [biblioteczne]	230	Urzędowa dyskrecja dot. użytkownika i jego potrzeb	266
Starzenie się biblioteki	170	Usługi biblioteczne	254
Status biblioteki	37	Ustawienie księgozbioru podręcznego [w czytelní]	137
Stawianie problemów przez kierownictwo	228	Uszkodzenie książek [przez użytkownika]	271
Stopnie zawodowe bibliotekarza	92	Uznanie [wypożyczenie wyrazem uznania dla biblioteki]	267
Stosy książek	13	Użyteczność systemów katalogowych	205
Stół urzędnika bibliotecznego	183	Użyteczność katalogów	191
Strata czasu [praca w bibliotece]	184	Walka o dusze a walka polityczna	85
Struktura władzy zwierzchniej	83	Wejście do biblioteki	148
Sukces biblioteki	256	Wentylacja w budynku bibliotecznym	125
Sukces biblioteki w przyszłości	44	Wgląd publiczności w sprawy kierowania	103
Systematyka w bibliotece specjalnej	212	Wielkość czytelní	134
System wypożyczeń	288	Wielkość wypożyczalni	130
Szatnia	149		
Szef biblioteki	242		
Szkoły bibliotekarskie	158		
Szybkość reagowania biblioteki	32		

Władza zwierzchnia pozostająca żywną	77	Wzory budynku biblioteki	126
Władza zwierzchnia w roli pośrednika	81	Wzrost udostępniania [biblioteki]	270
Wnioski ze statystyki	296	Wzrost zbiorów	174
Wolność wypożyczania	278	Zabezpieczenie biblioteki	
Wolny dostęp do półek	143	na przyszłość	127
Wybór książek [w bibliotece]	161	Zadanie biblioteki	7
Wybór osoby na członka władzy zwierzchniej	79	Zadanie budynku bibliotecznego	110
Wychowanie przez bibliotekę	17	Zadanie katalogu [bibliotecznego]	185
Wyciągi z katalogów bibliotecznych	186	Zadanie szkolne biblioteki	33
Wygoda publiczności	102	Zagrożenie pożarowe	112
Wykazy książek	169	Zainteresowanie biblioteką [ze strony osób wykształconych]	106
Wykluczenie [partyjnego punktu widzenia w bibliotece]	84	Zastosowanie statutu bibliotecznego	66
Wykonanie pracy	176	Zaufanie ze strony publiczności [do biblioteki]	108
Wykorzystanie przestrzeni bibliotecznej	122	Zawartość katalogu	193
Wykorzystanie środków finansowych	61	Zawartość księgozbioru podręcznego	138
Wykorzystywanie biblioteki [przez kierownictwo]	258	Zawód bibliotekarza	91
Wymagania względem bibliotekarza	90	Zamienialność statutu biblioteki	65
Wymagany personel	248	Zróżnicowanie [typów] wypożyczalni	276
Wypełnianie obowiązków	261	Zróżnicowanie katalogów	187
Wytyczne dla biblioteki	30	Zużycie ludzi	247
		Zysk czasu podczas służby [bibliotecznej]	237
		Źródło wiedzy, książka	6

**CATECHISM
OF LIBRARY**

by

PAUL LADEWIG

ERNST WIEGANDT · VERLAGSBUCHHANDLUNG

LEIPZIG · 1914

Following mottoes are a great choice from a large sum of insights that I had the opportunity to make in the process of my comprehensive working as an archivist and a librarian. By acute exposure of fundamental issues concerning a library, they should be the impulse behind self-reflection on them.

In a synthetic way they were presented in my publication *Politik der Bücherei*.

Groß-Lichterfelde bei Berlin

Dr. Paul Ladewig

Table of contents

I. Book

II. Library

III. Implementation of Library

- a) Preliminary questions
- b) Funds
- c) Statute
- d) Administration
- e) Political parties
- f) Librarian
- g) The reading clientele

IV. Library Building

- a) Generally
- b) Planning
- c) Lending department
- d) Reading room
- e) Book store
- f) Other rooms

V. Library's work

- a) Qualifications
- b) Book collection
- c) Work
- d) Catalogues
- e) Arrangement

VI. Managing of a library

- a) Generally
- b) Library staff
- c) Internal policy
- d) Usage
- e) Statistics

I. BOOK

Education tool

A of modern-day book is in the broader sense than ever before a tool designed for the dissemination of education. It's simply a basis of economical progress depended by knowledge and culture. 1

Museum piece

Book, as a craft product can be a museum piece. The book itself is the subject of casual communication. 2

Object of utility

Book, which wearing out as a result of the ordinary use, fulfills its purpose. 3

Ware

Book, also in library, is a ware and the library is for this a market place. 4

Value object

Book as a value object is the object of interest of a museum or an archive, but not a modern library. 5

Source of knowledge

Book as a source of knowledge for modern-day use is always an up-to-date book. Old books are the object of a historian's interest or a bibliophile. 6

II. LIBRARY

Task

The primary task of a modern library is raising the average level of the education of a nation. 7

Starting point

A starting point for the library can only be the point of the view of the reading clientele. 8

Inspiration

A library is a state agency, and doesn't deprive any other library or education centre of their tasks, but rather it inspires all of them and creates offices for all of them. 9

Bibliophily

Bibliophilism belongs to a museum or – as a branch – to a historical and archive library, however, it isn't the task of a library itself. 10

Library science

Library science is a practical science – even in its scientific elements. An anti-quarian library science belongs to philology and because of it it's therefore a support discipline within librarianship itself. 11

Types of libraries

Generally, which forms the basis of the library type in general, it is only a public library without any special determinants. Around this central point groups and goes out of it all the other types of libraries, starting from – to be exact – the archival and research libraries and ending on the simplest public libraries. 12

Piles of books

Piles of book doesn't make a library. Reviving books by using them creates a „library“. 13

Bureaucracy

The library develops in inverse proportion to the strength of its bureaucracy. 14

Binding

A collectable binding is in fact a treatment which makes impossible to use a books. 15

Development

Each library – due to the part of its book collection – is an archive library. Each person must be clear where the limits of this development are. 16

Education

Education isn't a task of a library, but a consequence of its existence. The library is designed for obtaining knowledge. 17

Research mission

The research mission of a library is getting through – even in an indirect way – only to the smallest part of society. 18

Face

The old library looks backwards, the face of the new one looks forward. 19

Sacred object

A library is a sanctuary – not only for the few who doesn't know very much. This is how it should be run. 20

Children's and youth library

A children's and youth library rises young people to the summit. Childrens reading rooms are clearly in any case needed, where the idea is to distract children's attention from the street trouble. 21

Competition

„Competition” is the elixir of life for each library. 22

Politeness

„A polite library” is blameworthy, because a complete help is the foundation of every library. 23

Solutions

Tasks of libraries at different times are various, and therefore solutions are different too. 24

Benefit

Foundations and ethics don't convince anybody today of benefits gained from a library. Only the results. 25

Reference library

An archival and source library is essentially a reference library and doesn't allow lending out its books. 26

Problem

The problem of each library is to find the shortest way to all of us. 27

Public relation

Modest resources and a little help promote library the most. We should know that it is possible to make complaints. 28

„Source” library

A library, which is a collection of source publications and which should entrust its books to the descendant, is an ally of the archives – the same as before. 29

Guidelines

Good books should be made accessible as those are bad. 30

Acquisition

You can collect anything. Successfully, when we just limit ourselves to the attainable goals – it concerns also books. 31

Speed

The foundation of the modern library is the observation of literary news that usually it is ahead of the questions of a reader. 32

Homework

A library certainly has its place in a school, but not a school in a library. 33

Gutter literature

Gutter literature is everything that, what because of low intentions or for the low liking of people goes to the market. Thus, actually something that isn't immoral or even some selection from a good literature can become gutter literature. 34

Special library

The essence of the library is one. Only the realization unlimited. In the most subtle way there exist only special libraries. 35

State affair

An old library rests on the shoulders of the private and research library, also in the given country. The new library is a part of the consciously organized state apparatus. 36

Status

Library is on top of everything, including the arts, because it teaches how to use the whole of life. 37

Theory

We are at the beginning of the creation of the theory of a library. The basis for this theory has barely to be prepared, while keeping a still changing practice, in accordance with the requirements of a modern book. 38

An universal library

There is no universal library. Either the situation is artificially produced by strong divisions within the library, or it will become a public library regardless of its collections and archival sources, or it becomes a hydrocephalns. 39

Recreation

Pushing goal of entertainment on the foreground is the cause of a low-level of public library, its stagnation and a eaching interest in it. 40

Expanding knowledge

It is possible that reading clientele, free library brings low educational effects – but in relation to the infinite many people, who also have the low level of education. In general a higher level of knowledge of many people, of more scientists as well, it will lead deeper. Definitely not! „more shallow”. 41

Expectations

A library holds the position towards our expectations. Only in a small folk library with a limited range of readers can the library leave the assive waiting. 42

Goal

The long-term goal of a library is to raise it to an equal level to what it's achieved by school. 43

Success in the future

We sow, what we don't collect, we collect, what we didn't sow – this remark should label each library. **44**

III. IMPLEMENTATION OF LIBRARY

a) Preliminary questions

Role of library

Use of the library should be determined by taking into account its role in relation to other local libraries – with the aim to increase their productivity through the division of work and cooperation. 45

Basis

The best man must create the foundation; it can be continued by anyone else. 46

Modernity

A new book is something different than the old one – from a scientific tool it has become a tool of communication. Therefore, it is impossible to integrate the new big thing on the old one – it becomes again the old one. 47

Silence

Safety and peace of mind are the foundation of a library. The greater the uproar is, than the intention and knowledge of the problems seems less distinctive. 48

Rashness

This, what at the beginning offends an uncertain and immature experience of many people, won't be able to fix the entire future of a library. 49

Centralization

Libraries of a country, city, etc., must have centers, but they have to work in a decentralized way. The need to cover the distance is a big obstacle in the use of a library. Grawds shall be avoided, it should be avoided. 50

Purchase books (for the library)

A modern library cannot be supported off first by the state, but only from private, regional or municipal financial funding. 51

Book booth

Book booth isn't a good element of the property in the balance of a library. Relying only on it it's uncertain, to say nothing of inadequacy (obscenity) of such a relationship to a sacred object. 52

Library tax

Library tax is cheap and practical way to create a public library. This kind of tax is a noble and creative investment. 53

Bookselling discount

It is not worth to argue about bookselling discount. An organized leadership doesn't care about buying a few books more if the book branch would feel aggrieved by it. Live and let live. 54

*b) Funds***Acquisition policy**

Aside from the immediate needs, it's bought what can be bought at a bargain price, anyway a library gathers what is needed. 55

Financing of the current activity

More important than the means for the establishment of a library are funds for its further exist. An inadequately financed library has no right to exist. 56

Loan fee

Money paid for lending books is a virtue generated by poverty. However, it isn't a virtue in state and public libraries. Reliable jobs should not be taxed, but paid. 57

Cashout

To a lesser extent, the lack of means, than maintaining old practices, is guilty for the destitution of our libraries. 58

Fees

We should be proud of high fees at a library. 59

Rationality

Efficient work and rational management of human resources mean much more than the received library discount. 60

Use [of means]

The person, who uses modest means simply, lacks a lot, the one who does it immodest by lacks everything. 61

Advertisement

Resources for the library are related to actual and noticeable reality and not to declared efficiency, to insight and not to fashion. 62

Temporary deficiencies

Temporary deficiencies of a library don't mean anything within a century of its development and destroys its image. They fragments its sources and do not create a solid base. 63

Dispersion

Dispersion of large amount of resources to small individual goals works quite the opposite to the propaganda of a library. It disintegrates the success and doesn't give neither deep, nor effective support. 64

*c) Statute***Changes**

A statute of a library should mean compactness and flexibility of a good constitution and does not undergo changes. In addition to this, there is an undergoing change in case of books circulation and instruction of internal service. 65

Use [of the law]

Making the laws is suitable just one task. The second one is to apply it to purpose! All the more because the charters of libraries protect their users insufficiently. 66

Instruction

Codification of an internal law of a library, its instructions is only successful based on a long experience – until that time should be active individual orders. 67

Susceptibility to forgiveness

Above the law can tolerance can rule. 68

Information

The less orders people will be forced to follow, the easier everything will be managed – the more the orders will be followed. 69

Regulation

Controlling is one of the most stupid management tools – it causes disturbances among office workers and makes service uncertain. 70

Written form

For each of the settled, recurrent administrative activity, there must be an executive written form. 71

Independence

In accordance with generally accepted principles (charters) each library has to develop independently its own constitution. 72

Penalties

The concept of „penalty” should be removed from the charter of a library. 73

Wording

Concision, clarity and a mild form are the soul of the charter. 74

*d) Administration***Character**

A practical and open view inside supervisory administration means more than a literary taste. 75

Decisions

Decisions of the supervisory administration are following a professional librarian. 76

Stay alive

If the superior administrations are full of life, so it is a library management. If it falls asleep, a library is also bound to follow. 77

Necessity

The supervisory administration protects directly the librarian who reliably performs his duties towards reading clientele – for an unreliable one it is essential. 78

Choosing a staff

Member of the superior administration may be any suitable person – with the exception of booksellers which shouldn't expose themselves to the suspicion of the privileged competition and observation. 79

Problems

Authority wishes are commands for a librarian. Problems contradict into his professional view are much to be regarded. 80

Position of a middleman

Guardianship of a library and the supervisory board represent a library towards reading clientele, protecting it thereby against reading clientele. 81

Proxy

The more authorities for the supervisory board of a library, including this library has less confidence among the reading clientele. 82

Structure

Superior administration should be as simple as possible. It should divide among themselves the areas of supervision. 83

*e) Political parties***Exclusivity**

The issue of partiality of a library loses its value if the center of a library is moved from entertainment to education. 84

Battle for souls

Spiritual disputes cannot be settled in the lower stratum. They don't have a useful weapon for fighting. Therefore, the struggle of parties is not a matter of a library. 85

Libraries of parties

Libraries of parties the more of them, the better. Each of them is an additional library in the darkest corner of Germany. 86

Parity

The issue of the parity is the basis of public disputes about a library. Parity is understandable in itself. The attempt to patronize the views of the others is a wish. 87

Community service

A library of party shouldn't destroy in favor of the party the individual right to self-determination and contemporary individualistic principles of education. 88

f) Librarian
Office

A librarian holds his central office there, where the traffic is of a full house – a place for a librarian who is in charge of a smaller library. A library has a half time office. 89

Requirements

Who is challenging himself, may challenge at the same time others, and requirements which aren't answered are kindly judge. 90

Profession

A library is the most rewarding profession for people with a vocation – a librarian is a creditor for everybody, without being indebted to anyone. 91

Professional degrees

Not everyone can be an artist. Honest men in the profession all fields are needed, for thus remains the goddess 92

Vocation

Scholars and bibliophiles generally aren't needed among librarians. That means they are only needed for special tasks at research libraries. Indispensable are people who have learned something reliable and have both feet on the ground. 93

Modesty

The more the librarian even prebonds the more modest and the more helpful. 94

Experience

Librarian's experience can cost you – but you shouldn't obtain the acquired experience from the beginning on and do it by yourself. 95

Memory

Memory is an important requirement for a librarian – but be cautious do not rely on it. 96

Virtue of a homemaker

A librarian is like a good homemaker. His work is not visible; visible but only the success within the scope of order and activities. 97

Teacher

A librarian must be more able to do more than the teacher: to help to learn, without teaching. 98

Willingness to sacrifice

A librarian is a person who completely devotes its own interests to the interests of others. His one gets reward is the greatest he multiplies himself by success of the others. 99

Practice

A good librarian uses the work of his predecessors; he destroys bad one, he put his own waste into practice. 100

Safety

A librarian has to work at leisure, although his profession depends on beeing disturbed. 101

*g) The reading clientele***Convenience**

The reading clientele demands convenience: so let have it. 102

Insight

The reading clientele doesn't have the insight into management issues. Their borders have to be generous and kindly indicated. 103

Attitude

Order [in a library – Z.G.] and the behavior of the reading clientele is a very important issue. On this background education in reading is based. This is true for every library. 104

Helplessness

The public is in need – not a single reader! – is always and everywhere helpless, it is than for help by reading books. 105

Interests

The interest in a library of educated people is low, because their interests are less considered and supported than the interest of scholars and people with lower education 106

Quality

On the long term responds to the quality of the management of public library. **107**

Trust

The trust – which goes less into efficiency than a willingness to help – Is resulting in the use of the library according the user’s need. **108**

IV. LIBRARY BUILDING

a) Generally

Beauty

The library is a temple and also needs outside a seriously beautiful shape. 109

Task

An old library surrounded solid by administrator and its user – the new library is contrary surrounded by them. 110

Mistake

The blame for mistakes in the construction of the library comes to the librarian, not to the architect. 111

Fire danger

No wooden parts of the building, but the lack of sufficient care in the design and subsequent management cause danger of fire. 112

Light and air

Light and air are essential requirements of a library building. 113

Economy

Economy – also for the further development – is a requirement of [the organization] of a library building. 114

Dust

Avoiding architectural forms that favor the deposition of dust is a basic requirement of every library building. 115

Intentional construction

Build a library from the inside; starting with administrative tasks, the architecture is a work of art that shows this target outside. 116

b) Planning

Fundamental area

A library needs a multiple of its storage area for communicate and the management. 117

Isolation

Isolation of book store from reading and administrative rooms is the basic premise of a library building. 118

Small library

A book store in combination with the lending department flanked by a reading room and administrative rooms is a standard small library. 119

Model plans

There is no model plan, there is only producing impulses which are in accordance with local needs and sense, but in any case in the front line and the most important is your own thinking together with the use of good experiences of hers. 120

Location

An old library – away from the world, in a quiet grove, a new one – close to all busy places, shows the discrepancy of problems during times. 121

Use of space

While the building of a library should avoid spending funds on places, which remain empty for a long time – the future development should not destroy the beauty of a building. 122

Space division

The shortest ways of a book to the members of management and the users decide on the of space division. 123

Technical support

The abundance of technical and mechanical measures, whatlent their workmanship evenly matched to the energy of human labor. 124

Ventilation

The best ventilation is that one does not rely upon technical experiments. 125

Models

Any real business building and any form of mass communication can save as model of how to reach simple things, appropriate, healthy and sturdy. 126

Protection

The existence of a modern-day library depends on the solution of the problem how to protect it for the future. 127

Central edifice

The centre of a modern-day library isn't a reading room, but the book store. This direction should be looked for all the solutions. **128**

*c) Lending department***Character**

Lending department isn't an ordinary dispatch point, but the beating heart of a library – it must be strongly developed in this direction. **129**

Size

The space for the reading clientele is important and so it is the bigger part of a lending department. **130**

Light

A lending department must have a proper lighting or office workers, as well as for visitors. **131**

Standard

A lending department cannot be a connecting room and should be furnished as a nice place to stay, without any draft. **132**

*d) Reading room***Working room**

Reading room should arise a feeling of home coziness, and that of horror in cathedra. **133**

Size

An overly large and overly towering reading room isn't a good solution for serious research and is no longer required by a modern-day edifice. **134**

A representative library

In a representative library all the bookcases should be included into the architectural space. **135**

Special reading rooms

Today are very welcome special reading rooms for newspapers, magazines and books. Depending on the size they also should be adapted for special purposes. **136**

Arrangement of a reference library

A reading's room reference library needs short cuts. Otherwise, it would be better to create a book store in adjacent rooms. 137

Content of a reference library

A book collection of a reading room has to not only to be very complete, but up-to-date as well, especially when it concerns content and publication of collected books – non active leadership allows it to be out of date and outdated books take away life from the place. 138

Accessibility

Reading room of a public and peasant library should be available shortly and quickly – reading room of a research library must be at least easily accessible. 139

Metal book-shelves

Metal racks are suitable for a book store and not for a room library or a representative one. 140

Storeys

The height of a storage floor, as a standard of all heights of a library and shouldn't be higher than 2.20 to 2.50 m. 141

Light

A storeroom requires the possibly best light. A dark book store is troublesome and never successful option. 142

Open access to the book-shelves

An American-style library with open access for everybody is a practical extension of tasks of reading rooms. 143

Tower book-store

A tower book – store is a solution for every quick developing library – it solves in the best way the problem of room, space, communication and lights. 144

Floating book-shelves

The possibility of moving book-shelves is a good solution, but this technical system isn't an essential matter. For a well-designed storeroom made of iron should be chosen a system which lets in as much as possible light. 145

Roads

The length and width of the roads shouldn't be increased more than necessary, even if it seems that there is enough space for it. 146

*e) Other rooms***Library's office workers**

Rooms for office workers should be comfortable and cozy, they should be big enough and have to be clearly separated from each other by the competences but they also should provide a good access for service [of a library – Z.G.]. 147

Entrance

An entrance to a library should invite elegant and create a good impression. 148

Cloakroom

Cloakrooms should have a good location, by and at the same time they should create a good impression. 149

Secondary additional rooms

Secondary additional rooms, starting from the attic and ending on the basement should be numerous and multi-purpose. 150

Toilets

A productive investment is to design and maintain toilets, with regard to their rooms, whole equipment and maintenance, as luxuriously as it's as possible in a library. 151

Apartments

There shouldn't be any apartments in a library building. If they are absolutely necessary, they should be separated from the library rooms. 152

V. LIBRARY'S WORK

a) Qualifications

Character

Competence is forming an office of a library, not the demand of a position inside the library. 153

Women's issue

Women's issue in a library is not essential. Who works as a librarian should be able to work. Without any further privileges. 154

Point of view

„Keep your head up and look at the target” it makes the half of a librarian. 155

Handbooks

Handbooks are then useful if they result to gaining experience. 156

Practical activity

Practical service starting from the lowest level is usually in a vivid library for the lower and middle personnel. 157

Schools

If the school for librarians doesn't teach how to see, it doesn't teach anything. Learning for examination is insignificant per se. 158

b) Book collection

Topicality

A modern-day library must offer what moves the present, even if this is not always the best thing to offer. 159

Beginning

Starting from small things leads probably to actually existing needs and paves the way we need to go. 160

Choose

Only a small folk library may attempt to collect well reviewed literature. But also there it remains just a trial. 161

Limitation

Limiting the capacity of the library is its primary responsibility. 162

Duplicates

Duplicates are also part of a modern research library, as a creative investment, which was designed to share and protect books. 163

Mistakes

While selecting books we should have the courage to make mistakes – the library doesn't tolerate delay. 164

Gifts

Donations build friendship – at libraries to the donors. 165

Intensity

To build large libraries and lend out books is possible for everybody. But to manage intensively small libraries – that's art. 166

Youth literature

Literature for young people is this one that delights youth, not only adult educators. 167

Criticism

If there is enough criticism of the present day it wouldn't come to the down fall of recognized authorities and not salvation for the underrated ones. 168

Lists

The tool of each library is its bibliographic material. We can still do without books but without a list of books waste isn't possible even in the smallest library. 169

Obsolescence

The book collection of a library is in the course of one generation mostly historical. 170

Folk literature

Youth and folk literature is in the broadest sense of the word in the same. It cannot just be made. It is a real poetry, but must be available for every simple person to comprehend. 171

Completeness

Completeness isn't an absolute principle or purpose of managing in a library – not even a research library. 172

The mirror of time

Each library should reflect their times by its book collections. 173

Increase

Increase, not the base [of a book collection – Z.G.] revives a library – the book collection itself it is its basis. 174

End of work

Librarian's work doesn't know the word „finish“. The art in any case is to ask questions. 175

Disposal

Any work should be done ultimately with the utmost consequence, however, it's not applied to work, which itself isn't worth it. 176

Savings

To save wastetime is also a problem of a library. Saving it in the wrong place is the cause of many problems in the management of a library and self made torture. 177

Plenty of work

The worry exists that every office worker in a library is bound of the constantly incoming work and that there is an unbroken chain of business requirements. 178

Warranty

Mechanical work is the only which success can be guaranteed. 179

Calculation

Time and efficiency can be calculated and should be calculated before something will be started. 180

*c) Work***Materials**

Materials should be available bountifully and in excess. This proves wise management of a supreme leadership. 181

Workplaces

Workplaces are grouped by the department. The head is in the center of the institution. He should see, not just listen to. 182

Table

Desk of the best office worker should just carry smallest quality of material – the current work. 183

Waste of time

Wasted time or wasted work doesn't exist if it results in experience. 184

*d) Catalogues***Target**

The target of a catalogue from a modern-day library is purely practical – to access books. When this goal is fully achieved, it should be focused on research bibliographical tasks of a library. 185

Catalogues excerpts

Catalogues' excerpts are made for a particular purpose, it's one of the best ways to promote books among the people. 186

Diversification

The more catalogues and the more diverse they are, the more useful is the library. 187

Printed catalogue

Better to have it quickly and with mistakes, than too late – although not without mistakes. 188

Catalogue card

The common application and use of printed catalogue cards would reduce the technical and personal education, as well as the ability of office workers. 189

Form

A usual catalogue file (a perforated or uncut one) can generally be used. Only the topographic catalogue it's recommended in a form of a book. All catalogues should be „final” already today. 190

Usefulness

With some good will, even catalogues with faults can be used. 191

Central catalogue

A usual library which has a sufficient number of catalogues may give up the central printed catalog. There is a limit between the utility, costs and further continuing that kind of catalogue. 192

Content

Catalogues should contain only what is necessary for their single search. Book-keeping has to be booked indeed he books of bookkeepers. 193

Instructions

Best catalogue's instruction is single-sided, has gaps and its vagueness, and allows interpretations that become visible in the course of time due to several professionals working on them. 194

Classification

Systematic catalogues are a necessity, but a systematic classification of catalogues in book form and arrangement in the book store are two different tasks. 195

Combination

The combination of different catalogues – a systematic one and topographic one – it is not recommended. 196

Topographical catalogue

Topographical catalogues are useful help for rational people, but never a dogma of literary criticism. 197

Revised edition

Better than the reinterpretation of old catalogues is to use of what currently exists but it should be immediately developed to process everything in a modern and far-reaching way. 198

Necessity

Author catalogue, subject and topographic catalogue, it's the minimum of requirements for each library. 199

Table catalogues

The most practical catalogue for the reading clientele are arranged one after the other table catalogues, which can be taken down with help of a counterbalance [weight – Z.G.]. They're also useful in public areas. 200

Bibliographical description

A bibliographical description of a catalogue of documents of a modern library is a copy of a title page. 201

Catalogues of documents

Catalogs of documents should not be made available to the reading clientele in a library, but their copies – they do. 202

Cross-references

Cross-references are the soul of catalogues. The more of them exist; they richer they are in content, the best if they are copies of title pages with changing keywords. 203

Research catalogues

Research catalogues are usually designated for scholars and actually they aren't any task for a library, even if librarians were the first to solve it. 204

*e) Arrangement***Utility capacity**

Each arrangement is suitable for the book arrangement in libraries. The use of the outdated or even subject useless systems in our great libraries shows that the choice of the taxonomy to arrange books is irrelevant. 205

Border

The larger a library is; the more unreasonable becomes the systematic shelf arrangement. 206

Solutions

Library arrangement is not an absolute solution or for a specified period or for the future – time goes by. 207

Modernity

A modern-day library has the right to modern-of the present day arrangement. 208

Normality

A modern-day library should, if necessary, take the settled arrangement of a known style (e.g., Dewey, Cutter). But it should be however independently developed. 209

Numerus currens

Numerus currens solves the issue of the arrangement a large library, without giving up the catalogue's arrangement. 210

Safety

There's no arrangement which cannot absolutely secure the way of classifying of books. The arrangement is more developed, the more it's impossible that different workers that work on it, from the same point of view, will classify it according to the same standard. 211

Special arrangement

Special and special libraries make up their arrangements according to their primary main target. 212

Transparency

Transparency is the reason why the systematic arrangement was chosen. Why we should we die because of this reason it lack of opacity in the in followed by the taxonomy. 213

Outdated arrangement

An outdated arrangement can be further important where it exists – but as a standard for other libraries or only basis for comparison is worthless. 214

Propriety

The systematic arrangement is appropriate for a small library and in those libraries that have to respond to guide checking out. 215

VI. MANAGING OF A LIBRARY

a) Generally

Library

An old library fulfils „service”, a new library is in motion, and so is this the provision of technical services. **216**

Balance

Each library – whatever the official accounting is – should appraise the management of its assets. This inspection makes it critical in determining the requirements and teaches economy. **217**

Book delivery

All ordered books must and can be delivered at any library for readers – one to appropriate organization and enough catalogues will be sufficient, in the range of 5–15 minutes. **218**

Working time

The library must be available for the reading clientele when it is convenient. Free Sunday – if we disregard the reading room – should be allowed in every library. **219**

Decisions

The point is that we have to come to decisions. But how, this is an another question. **220**

Forms

A library is complicated by the abundance and changeability of small things, so the forms of management in a library must be as simple as it's possible. **221**

Functions

The management must have a permanent and strong basics, while it has to function as light as a feather. **222**

Complains

Complaints about the management usually prove something, but as a rule it's nothing good. Resignation of the reading clientele shows the worst. It should be looked for the right of the reading clientele [in the library – Z.G.], and in justified reason. **223**

Machinery

A new library has probably mechanisms of the services, but it is not a mechanical service, because it is a living organism. 224

Mistakes

That what the reading clientele feels as shortcomings and so it is called by them, leads the management to a new life. 225

Normality

The common sense, not just petrified customs it is the first and last argument of the management. Normality should come from each goal. 226

Organism

Systematizing and organizing are different from each other – they can also be opposite to each other. An old library systematizes and the new one organizes. 227

To raise a problem

There is no word „impossible“. The problem is half solved, when it is formulated. 228

Punctuality

To manage a library means „to be punctual“. The art is to combine it with a flexible forbearance. 229

Reports

Reports must be short and shouldn't try to mislead – neither oneself, nor any other person. 230

Rule

The library management should be guided by the rules, not the exceptions. 231

Revolution

A revolutionary in a library, who has to change everything radically and knows everything better than anyone else, better even than a person before him, who thought about it first, it is usually someone who knows nothing and cannot do anything. 232

Self-deceit

Don't self-delusion yourself, it is one of the most difficult tasks of a librarian. 233

Safety

Safety service is the best when it's practically unnoticeable. 234

Fossils

Stiff decisions of the form of the management pave the way for their petrification. We have to be always ready for development. 235

Important

Small things shouldn't be made big. One will be disorientated. But small things have to be distinguished from the big ones. 236

Time profit

Some action causes time profit. But gossiping about problems and plans takes time. 237

Goal

The way to the goal is not always the way we would like to go. 238

*b) Library staff***Staff malpractices**

Devotion to the case and the love to a man preclude power – abuse when by superiors and office workers. 239

Bureaucracy

The administrative hierarchy doesn't need to be surrounded by exhortations. Bureaucracy in the management it's an exhortation itself. 240

Character

Each chief has the staff, which he deserves. 241

Chief

A chief mustn't only understand his own people in but has mostly do a lot for them. The ability to manage is a condition to be in charge of a library. 242

Personal characteristics

Staff of the lower and middle level must be so much as possible young, fresh and brisk and should serve from the lowest level. It should have a heart for this profession, and not only think about its own „maintenance“. 243

Joy

A librarian should work with joy. A chief is responsible for peace in the library and the joy of his colleagues. 244

Hierarchy

A chief has to be the master and stands over the hierarchical organized office workers. Otherwise how can he „manage” the people and how can he „protect” them? You can have only one master, said already Homer. 245

Collective managing

A collective „constitution” paralyzes permanently activities of a library. Where the operations of a library are, is not very important, it could be decided by collective parliament. Too many cooks spoil the broth. 246

Human abuse

Management that leads to the abuse of people, it is undoubtedly a bad one. 247

Requirement of staff

Staff can never be too small – on the contrary, it should be big enough. The largest library with the biggest staff is not necessarily the best one. 248

Quality

Library endures many weaklings – only if it is not the boss. 249

Reprimand

A reprimand is the most dangerous power measure of a boss – it should be a last resort. 250

Helpfulness

Success is only done by them which therefore the boss should watching with to give them responsibility and, develop their self-reliance – and should not disturb their personality. He has to see how to improve and from personalities. 251

*c) Internal policy***Orders**

There, where everything is ordered, not everything is done. It shouldn't be ordered something that cannot be extorted. 252

Keeping the books

Bookkeeping, even in the original form has to be conducted according to the merchant principles, due American examples – the final figures must always be the final statistical information. 253

Performance of the services

Performance of the simplest library services does not hurts the first officers. 254

Urgent matter

Each matter is urgent, even if nothing else happens. The word „urgent” means „to start the engine”! 255

Success

A library shows the face of its boss, the face of his success or failure. 256

Handwriting

It shouldn't be allowed the use in case of the accounting and conducting catalogues the Gothic handwriting. 257

Abuse

Behind the concern against the abuse stalks of the library in waiting laziness. 258

Economy

Keeping a library in a good condition is an economic principle of managing of a library. Bedraggled book – covers mean a „bedraggled” [bilious – Z.G.] library. 259

Order

Book piles which are lying around the rooms, although aren't an evidence of laziness for certain however – but the inability of management. 260

Filling of duties

Not-discouraging will lead to a fulfilled duty and is the soul of the management of a library. 261

Oddments

There are no backlogs and it's not necessary that they should be. Services and challenges of a certain day have to be done properly. 262

Silence and order

The more boom [of readers – Z.G.], the calmer the service should be. Otherwise it will be bad. 263

Cleanliness

The cleanliness of the management reflects its interest in its treasures. Where dust stirs up from the floor, where the toilets aren't keep scrupulously clean, dirty books are lent out or there are books with damaged covers, there the judgment has been pronounced. 264

To have time

People who don't have time arouse fears. A librarian must always have time, even if he is overloaded with duties. 265

*d) Usage***Official discretion**

A library doesn't have any right to ask anyone who is entitled to use a library, what is the purpose of use, as well there is no right to share or make available informations about the users. No one should be afraid of abuse of confidence in a library. 266

Acknowledgement

The use and wear and tear of books because of lending them out it's an expression of appreciation for a library and an award for its achievements – it is not its own positive self-evaluation. 267

Work

While working at the lending department librarian shouldn't spare himself, but to look always for something to do. 268

Supervision

Supervision of the reading clientele is effective only there, where it is executed imperceptibly and carefully. 269

Increase of the use of a library

Properly managed library must note the regular and „peaceful” increase of the use. Fluctuating increase shows the mistakes in the management. 270

Harming

Somebody who does harm to books should be – as fast as possible – shown the solution [of a situation – Z.G.], to persuade him or her to improvement and make him\her to a grateful debtor. 271

Shortages

Shortages while lending out the books has to be endured with peace of mind. The already for lending out books aren't valuable objects. 272

Sparing of books

The reading clientele loves books as much as the books are loved by their guardians. How to respect books that are mistreated by the management? 273

Book-keeping

Both lending and the borrowed book together with the time of lending out must be immediately fixed. 274

Disinfection

There is no disinfection of books which is effective and doesn't cause them any damage. Best solution is: to destroy the harmful book! This solution brings no risk for the circulation of books. 275

Diversification

Starting with the intent to help, a librarian distinguishes the lending department from the actual educational school forms, beginning and ending on the scientific teaching. The lending department – which cannot be too strongly emphasized – isn't an check in counter. 276

Mistake

A mistake which has to do with the form of lending out is usually discovered only in the libraries of a certain size. The creation of error-free lending systems is impossible. 277

Freedom

The lending department isn't liberal, if it wants to ensure the influence over the reading clientele. Discretion is a formula of a suitable lending department. 278

Renewal of the loan period

Books that aren't requested by others must receive on request an extension of the loan period. This must be done even only because of their sparing, if the goal of lending out cannot be considered as a sufficient reason. 279

Giving

Also even at a lending department more blessed than taking is giving – namely giving the freedom for users. **280**

Help

The essence of lending out is to help, not to obtain power over people. Arrogance, including the official tone in a library proves negative the administration of a library. **281**

Politeness

The only protecting measure to secure the attitude of the reading clientele [in a library – Z.G.] is the politeness of official workers, mostly as a counterbalance for rudeness. **282**

Individualism

An individualized treatment of the reading clientele in a library is a beautiful dream. The more general education of the reading clientele increases, the more it removes from reality. But it should attempted. **283**

Restriction in lending out

The richest of all the possible freedom [of reading – Z.G.] satisfies better than reducing the number of borrowed books. The feeling of complete freedom reduces any abuses in the best way. **284**

Reports

What the library won't find out about their problems by reports from the lending department, is hidden without benefit for the management. **285**

Psychology

Psychology of release is a speculative theory. Perhaps inspired by the practice, but it doesn't build any roads, nor doesn't guarantee any new real formulas for sharing book-collections. **286**

Law

The management should teach his public its right for a library. **287**

System

Quality of the loan system doesn't depend on the system, but on its use. It's about the essence of the lending service. **288**

Binding

Covers extend the life of books and allow the hygienic use of them. 289

Technique

The best lending department is that one that requires from the user the least techniques and time and but provides security. 290

*e) Statistics***Jumping-off point**

Library's statistics must be derived from the standards for public libraries, with reservation to the ability to develop the attributes of each library. 291

Need

Statistics shall be enforceable only by the current needs of a day. Thus, there are some changes of requirements for it with time. Therefore, the mistake of yesterday isn't a crime today. 292

Handling

Current statistics are available in the documentation of a library every day in the final version. 293

Graphic design

The graphic representation of the library's statistics has to be available everywhere and every day in the current version. 294

Standards

Statistical standards for a library cannot be derived either from the tradition of a research library or a public library. It should be derived from recognized statistical methods of scientific statistics. 295

Conclusions

Statistics certainly allows recognizing trends, intentions and points of view – but rarely and only the basics of wider material allows the conclusion: „That's the way!” 296

Mistaken conclusions

The library statistics don't always hit the really important spot; they become the cause of serious take conclusions, and because of it they have to be revised for content and goals. 297

Compare ability

The basis of the statistics creates comparable and uniformly obtained data. **298**

Global standards

Request of a comparable statistics makes it necessary to establish simple rules by a compromise. **299**

Goals

Statistics for the internal use of a library can be established for many purposes. Statistics for the reading clientele use must be limited to the most general cases and included only general important data. **300**

Index

Abuse in the library		Boss of the library	242
[by the management]	258	Bureaucracy [in management]	240
Accessibility of the reading room	139	Calculation in the time of	
Acknowledgement [lending out		library's work	180
an expression of appreciation		Catalogue content	193
for a library]	267	Catalogue diversification	187
Acquisition policy	55	Catalogue excerpters	186
Advertisement		Catalogue instruction	194
[assets for the library]	62	Catalogues of documents	202
Apartments in a library building	152	Central catalogue	192
Arrangement in a special library	212	Central edifice/storeroom the centre	
Arrangement of a reference		of a modern-day library	128
library	137	Centralization in the librarianship	50
Attitude of the reading clientele	104	Changes of the library's statute	65
Basis of the library	46	Character of the lending	
Battle for souls and the political		department	129
battle	85	Character of the superior	
Beginning [of creation the book		administration	75
collection]	160	Character of a library's office	
Benefit from a library	25	worker	153
Bibliographical description	201	Cleanliness in a library	264
Bibliophilism	10	Cloakroom	149
Binding	15	Collective managing in a library	246
Book acquisition	31	Combination of catalogues	196
Book booth	52	Community service	88
Book collection as the mirror		Compare ability	
of time	173	of the statistical data	298
Book delivery [to the lending		Competition with other libraries	22
department]	218	Complaints about the	
Book harming [by the user]	271	management	223
Book lists	169	Completeness of the library	
Book piles	13	collections	172
Bookselling discount	54	Conclusion following statistics	296
Book-shelves [floating		Construction of a library	116
bookcases]	145	Convenience of the reading	
Book-shelves [open access]	143	clientele	102
Borders of arrangement		Cover	289
[in a library]	206	Criticism while book selection	168
		Cross-references in a catalogue	203

Decisions of the supervisory administration	76	Forgiveness in the library charter	68
Decisions while the work in a library	220	Form of the catalogues	190
Development of bureaucracy in a library	14	Forms of management [in a library]	221
Development of the „source” library	16	Freedom of lending	278
Diligence at work	255	Funds [for a library]	51
Disinfection of books	275	Fundamental area of the storage room in a library	117
Dispersion of financial assets [of a library]	64	Gifts	165
Disposal of the work	176	Giving while lending	280
Diversification [of types] of lending departments	276	Global statistics standards	299
Dust [and the library’s architecture]	115	Goal of a library service	238
Economy in a library through maintaining the order	259	Goals of statistics	300
Economy of the library building	114	Graphic design of the libraries statistics	294
Education through the library	17	Guidelines for a library	30
Education tool, a book	1	Gutter literature	34
Encouragement of the parity	86	Handbooks in a library	156
End of librarian work	175	Handwriting type while the librarian service	257
Entrance to a library	148	Help [with lending]	281
Esthetic of a library	109	Helpfulness of staff	251
Excess of work [in a library]	178	Helplessness of the reading clientele [in a library]	105
Exclusivity [from the point of view of a party]	84	Hierarchy in a library	245
Expanding knowledge [education]	41	Human abuse	247
Expectant attitude of a library	42	Important things while the duty	236
Face of a library	19	Increase of the book collection	174
Fees in a library	59	Increase of the use of independence of the library	72
Filling during lending	274	Insight of the reading clientele into management issues	103
Filling of duties	261	Interest in the library [of educated people]	106
Financing of the current activities	56	Isolation of book store from reading and administrative rooms	118
Fire danger	112	Joy of library’s staff	244
Folk literature	171		

Keeping the books	253	Management functions	
Lack of assets		[in a library]	222
[for library activities]	58	Management intensity	166
Law for lending	287	Management organism	227
Lending department standard	132	Materials [from a library]	181
Lending techniques	290	Mechanisms of the management	224
Librarian and a teacher	98	Metal book-shelves in storeroom	140
Librarian's experience	95	Mistake in the library building	111
Librarian's individualism		Mistaken conclusions following	
[relative to the reader] while		statistics	297
lending	283	Mistakes by the form of lending	277
Librarian memory	96	Mistakes in book selection	164
Librarian office	89	Mistakes in management	225
Librarian profession	91	Model plans for building	
Librarian self-deceit	233	of a library	120
Librarian willingness to sacrifice	99	Models of a library's building	126
Library [in the reading room]	137	Modern-day arrangement	
Library as an inspiration	9	in a library	208
Library balance	217	Modernity of a library	47
Library science	11	Modesty of a librarian	94
Library service	254	Museum piece, a book	2
Library status	37	Musty arrangement	214
Library tax	53	Necessary catalogues in a library	199
Library working time	219	Necessity of the supervisory	
Library activities	216	administration	78
Library duplicates	163	Need of the statistics	292
Library goal	43	Normality in management	226
Library instructions	67	Normality of books arrangement	209
Library office workers	147	Numerus currens [and systematical	
Library practice [usual habits		arrangement of books]	210
in a library]	100	Object of utility, a book	3
Library problem	27	Obsolescence of a library	170
Library reports	69	Office desk of a library clerk	183
Library task	7	Official discretion concerning	
Light at the lending		the user and his needs	266
department	131	Order while the service	260
Light in the library building	113	Orders [as a management	
Light in the storeroom	142	measure]	252
Limiting [of the capacity		Oufdated arrangement	214
of a library]	162	Parties' library	87
Loan fee [for books]	57	Penal	279
Loan system	288		
Location of the library building	121		

Penalties [in the library charter]	73	Research mission	18
Performance of the personal characteristics of a librarian	243	Restriction in lending out	284
„Petrifaction” of the management	235	Revised edition of catalogues	198
Point of view on a library	155	Revolution in a library	232
Politeness at work	282	Roads in the storeroom	146
Politeness in a library	23	Role of library	45
Practical activity for the lower and middle personnel	157	Room library	135
Printed catalogue	188	Rules in the management	231
Printed catalogue’s card	189	Sacred object, a library	20
Problems of the superior administration	80	Safety at work	101
Professional degrees of a librarian	92	Safety in the line of duty [in a library]	234
Protection of a library for the future	127	Safety of the arrangement [arrangement of the book collection]	211
Psychology of lending	286	Saving in the amount of labor [in a library]	177
Public relations of a library	28	School for librarians	157
Punctuality of the library management	229	School task of a library	33
Purposefulness of the systematic arrangement	215	Secondary additional rooms [in a library]	150
Quality of the reading clientele	107	Selection a staff to be a member of the superior administration	79
Quality of the staff	249	Selection of books [in a library]	161
Raising problems by the management	228	Shortages [of books in a library]	272
Rashness while planning a library	49	Silence „of preparation” [in a library]	48
Rationality [in the work]	60	Silence and order in a library	263
Recreation in the library	40	Size of the lending department	130
Reference library [content]	138	Size of the reading room	134
Reference library	26	Small library	119
Regulation [as a management tool]	70	Solutions of arrangement for library	207
Renewal of the loan period	279	Solution of tasks for libraries	24
Report [from a library]	230	„Source” library	29
Reports from the lending department	285	Source of knowledge (book)	6
Reprimand as a power measure of the boss	250	Space division [in a library]	123
Requirements for a librarian	90	Sparing of books	273
Requirements of staff	248	Special library	35
Research catalogue	204	Special reading rooms	136
		Speed of reaction	32
		Staff character [acquisition]	241

Staff malpractices	239	Topographical catalogues	197
Starting point for library	8	„Tower” library [in the shape of a tower]	144
State affair [library as a state affair]	36	Transparency of the systematic arrangement [of book collections]	213
Statement mission of research library	18	Trust from the reading clientele [to a library]	108
Statistical standards [for a library]	295	Types of libraries	12
Statistics handling	293	Universal library	39
Statistics jumping-off point	291	Use of library	270
Storey’s in the library’s storageroom	141	Use of means	61
Structure of a superior administration	83	Use of space in a library	122
Success of a library in the future	44	Use of the law	66
Success of a library	256	Usefulness of the catalogues	191
Supervision of the reading clientele	269	Utility capacity	205
Supervisory administration in the role of an agent	81	Value object, a book	5
Susceptibility to systematic classification and arrangement [of library collections]	195	Ventilation in a library building	125
Table catalogues	200	Virtue of a homemaker by a librarian	97
Target of the library’s catalogue	185	Vivacious supervisory administration	77
Task of the library’s building	110	Vocation to librarianhood	93
Technical support	124	Ware , a book	4
Teenage library	21	Warranty of success in the library’s work	179
Temporary deficiencies [financial assets]	63	Waste of time [work in a library]	184
Theory of a library	38	Women’s issue in a library	154
Time profit while the service [in a library]	237	Wording of the library’s charter	74
To have time [and librarian’s duties]	265	Work at the lending department	268
Toilets [in a library]	151	Work remains	262
Topicality in a library	159	Working rooms	133
		Workplaces in the library	182
		Written form of the library’s activities	71
		Youth literature	167

Bibliografia podmiotowa

I. Wydania *Katechismus der Bücherei*

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914.

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1922.

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1922. Dostępny w Internecie:

<http://www.archive.org/details/katechismusderb00ladegoog> ;

http://openlibrary.org/books/OL23441387M/Katechismus_der_Buecherei

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Berlin 2012.

Ladewig P., *Knižničný katechizmus*, Preložil Z. Geboťyš a upravil T. Trancygier, Knižnica 11–12/2013, s. 49–63. Dostępny w Internecie:

http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2013/november_december/kniznicny%20katechizmus.pdf

Ladewig P., *Katechizm bibliotekarza dra Paula Ladewiga*, „Bibliotekarz Zachodniopomorski”, 2015, nr 1, s. 21–50. Dostępny w Internecie:

<http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/dlibra/docmetadata?id=30487>

II. Recenzje *Katechismus der Bücherei*

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Leipzig 1914.

Ackerknecht E., *Von Zielen und Wegen des modernen Bibliothekswesens*, „Das literarische Echo”, 1913/1914, Jg. 6, Sp. 1259–1263.

Ladewig P., *Katechismus der Bücherei*, Kommentiert von R. Kaiser, Berlin 2011.

Geboťyš Z., „Knižnica”, 2013, č. 2, s. 33–36.

Geboťyš Z., „Roczniki Biblioteczne”, R. 56, 2012, s. 245–251.

Jahl Ch., „Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare”, 2011, Nr. 3–4, s. 561–563.

III. Publikacje (pozostałe) Paula Ladewiga

Autonomie der Volksbücherei, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”, 1928, Juni, s. 354–364.

Dantes Vita Nuova bei Goethe, Leipzig 1934.

Das Büchermagazin, W: Eiserne Archivanlagen und Bibliotheksbauten (System Lipman). [Katalog], Berlin 1926, s. 3–8.

Das Büchermagazin, W: Eiserne Archivanlagen und Bibliotheksbauten, Berlin 1931, s. 3–8.

Der Lesesaal der Oeffentlichen Bücherei, „Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen”, 1909, 9 u. 10, s. 145–152, 183–190.

Die Bibliothek der Gegenwart. Eine Grundlegung und Einführung, Leipzig 1923.

- Die kleine Bücherei. Ihre Verwaltung und Einrichtung. Ein Wegweiser*, Leipzig 1922.
- Die Krupp'sche Büchereihalle in Essen Ruhr*, W: E. Reyer: *Die Fortschritte der volkstümlichen Bibliotheken*, Leipzig 1903, s. 33–43.
- Die öffentliche Bücherei*, Berlin 1917, s. 1–25.
- Die positiven Aufgaben der Jugendliteratur. Vortrag. Zentralstelle zur Bekämpfung der Schundliteratur Berlin* (1913) 24 s. Sonderabdruck aus: „Concordia, Zeitschrift der Zentralstelle für Volkswohlfahrt“, 1913.
- Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle*, Essen 1905.
- Die Verwaltung und Einrichtung der Kruppschen Bücherhalle*, Essen 1910.
- Eine Bibliothek der Gegenwart*, „Börsenblatt für den deutschen Buchhandel“, 34, 1927, s. 893–896.
- Politik der Bücherei*, Leipzig 1912.
- Politik der Bücherei*, 2. Aufl., Leipzig 1917.
- Politik der Bücherei: Eine Grundlegung ihrer Aufgaben im Kulturleben der Gegenwart, zugl. e. Handb. f. d. Fachunterricht*, 3. neugestaltete u. erw. Aufl., Leipzig 1934.
- Über einige Probleme der Volksbücherei*, „Die Volksbücherei in Oberschlesien“, 1909, Nr. 4, s. 183–190.
- Über Kataloge für den Publikum*, „Zentralblatt für Bibliothekswesen“, 1914, Jg. 31, H. 7, s. 285–297.
- Über Tarifierung von Bucheinbänden*, „Centralblatt für Bibliothekswesen“, 1891, Jg. 8, H.12, s. 529–550.
- Vom Katalogapparat bibliophiler Sammlungen*, „Die Heftlade“, 1902, Jg. 1, H. 2, s. 21–24, 40–44.
- Wilhelm Brambach*, „Zentralblatt für Bibliothekswesen“, Jg. 49, 1932, H. 1–2, s. 82–84.
- Zur Politik öffentlicher Büchereien*, „Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen“, 1911, s. 1–11.
- Zur Systematik der Ausleihe*, W: Büchereifragen. Aufsätze zur Bildungsaufgabe und Organisation der modernen Bücherei. Büchereifragen, Hrsg. von E. Ackerknecht, G. Fritz, Berlin 1914, s. 71–116.
- Zur Systematik des Bibliothekswesens*, „Zentralblatt für Bibliothekswesen“, 1917, H. 1 u. 2, s. 39–45.

Bibliografia przedmiotowa

Źródła

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim. Akta gruntowe. 144. Vietz (1899–1935).

Archiwum Uniwersytetu im. W. Humboldta w Berlinie – Phil. Fak. Nr. 258 Bl. 81 ff.
Bundesarchiv Berlin. Reichsschrifttumskammer. Paul Ladewig. Fragebogen für Mitglieder. BArch, R 9361 V/7505, k. 1.

Gehemes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz:

I HA Rep. 151 Finanzministerium, IC, Nr. 7190. Auskunftsstelle für Lehrbücher des höheren Unterrichtswesens, jetzt Auskunftsstelle für das gesamte Schulwesen. Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht. 1897–1924.

I HA Rep. 77 Innenministerium, B, Nr. 1957. Tätigkeit des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht in Berlin. 1917–1918, 1926–1929.

I HA Rep. 77 Innenministerium; Tit. 78, Nr. 29, Bd. 2. Errichtung von Volksbibliotheken. 1898–1917

I HA Rep. 77 Innenministerium, Tit. 78, Nr. 29, Fasz. 9. Die Volksbibliotheken in der Rheinprovinz. 1874–1919.

HA Rep. 77 Innenministerium, Tit. 78, Nr. 30. Die Volksbibliotheken in Berlin. 1847–1918.

BPH Brandenburg-Preußisches Hausarchiv. Rep. 1922. NL Eugen Zimmermann.

Krupp Archiv, Ladewig, Personenkartei.

Parkfriedhof/Lichterfelde. Dr. Phil. Paul Ladewig. Register Nr. R. 13253.

Źródła drukowane

- Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Jahr 1899/1900 mit Anlage: Die Verwaltung und Einrichtung der Bücherhalle*, Essen 1900.
- Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Betriebsjahr 1900/1901*, Essen 1901.
- Bericht der Kruppschen Bücherhalle über das Betriebsjahr 1901/1902*, Essen 1902.
- Bericht der Kruppschen Bücherhalle über die Betriebsjahre 1902/1904*, Essen 1904.
- Bericht der Kruppschen Bücherhalle über die Betriebsjahre 1904/1907*, Essen 1907.

Opracowania

- Ackerknecht E., *Büchereipolitik*, „Eckart”, 1911/12, Jg. 6, Nr. 12, s. 749–765.
- Auras K., Paul Ladewig zum Gedächtnis, „Die Werkbücherei”, 1940, F. 6, s. 23.
- Balowski M., *Struktura języka aforyzmów (na przykładzie polskim i czeskim)*, Opole 1992.
- Beitz E., „Das wird gewaltig ziehen und Früchte tragen!” *Industriepädagogik in den Großbetrieben des 19. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg dargestellt am Beispiel der firma Friedl. Krupp*, Essen 1994.
- Bollert M., *Paul Ladewig 1858–1940*, „Zentralblatt für Bibliothekswesen”, 1942, H. 3–4, s. 160–168.
- Böhme G., *Das Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht und seine Leiter*, Karlsruhe 1971.
- Bykowski L., *Ogólna polityka biblioteczna. Zarys popularny*, Warszawa 1930.
- Bykowski L., *Współczesna polityka biblioteczna w zakresie publicznych bibliotek oświatowych. Szkic dyskusyjny*, Warszawa 1936.
- Caspari H., *Von der Kruppschen Bücherhalle*, „Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen”, 1908, Jg. 9, Nr. 11 u. 12, s. 209–211.
- Ciechanowska Z.K., „Przegląd Biblioteczny”, 1935, z. 1, s. 27–28 (recenzja „Politik der Bücherei”).
- Der Schlüssel zur Welt. 100 Jahre Stadtbibliothek Essen*, Hrsg. R. Brenner, K. Wisotzky, Essen 2002.
- Gębołyś Z., *Paul Ladewig – życie i dzieło*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy”, 2014 T. 13/14, s. 14–29, 4 fot.
- Gębołyś Z., *Wyimki prawne z „Katechizmu biblioteki” Paula Ladewiga*, „Biblioteka i Edukacja” [online] 2013 nr 4. Dostępny World Wide Web: <http://www.bg.up.krakow.pl/bie/?p=2577>
- H., *Abschied von Paul Ladewig*, „Die Bücherei”, 1940, H. 3, s. 146–148.
- Handbuch der Bibliothekswissenschaft*, Begr. von F. Milkau, 2 verm. und verbes. Aufl., Hrsg. von G. Leyh. Bd. 3: Geschichte der Bibliotheken, Wiesbaden 1955–1957.
- Handbuch des Büchereiwesens*, Hrsg. von J. Langfeldt, Hlbb. 1. Bearb. von R. Joerden i in., Wiesbaden 1963, s. 609–610, 642–643, 899.
- Hofmann W., „Zentralblatt für Volksbildungswesen”, 1912, Jg. 12 1912, H. 9, s. 121–135; H. 11/12, s. 161–171.
- Jagusiak E., *Biblioteki uczniowskie i czytelnictwo*, „Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Brzeskiego”, 1935, kwiecień, s. 135.

- Kamp N., *Die Entstehung der Städtischen Bücherhalle Essen*, „Bibliothek”, 1991, Nr. 3, s. 364–389.
- Katechismus der Astronomie. Belehrungen über den gestirnten Himmel, die Erde und den Kalender*, Leipzig 1851.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Wyd. 2 popr., Poznań 2009.
- Kellen T., *Essen im Wort und Bild*, Essen 1902.
- Kieser H., *Ostdeutsche Biographie*. [online] [dostęp: 14.02.2016]. Dostępny w Internecie: <http://www.ostdeutschebiographie.de>
- Kosman J., *Z dziejów bibliotek w pruskiej prowincji Pomorze w XIX i początkach XX wieku*, Szczecin 2013.
- Ladewig Paul, W: LBI. Lexikon der Bibliotheks- und Informationswissenschaft, Hrsg. von K. Umlauf, Stuttgart 2011. Bd. 2/Lief. 1, s. 528–529.
- Ladewig Paul, W: Lexikon des Bibliothekswesens, Hrsg. von H. Kunze und G. Rückl, Leipzig 1974. Bd. 2, s. 852.
- Ladewig Paul, W: Lexikon des gesamten Buchwesens, 2 völlig neu bearb. Aufl., LGB, Hrsg. von S. Corsten, Bd. 4 Stuttgart 1995, s. 305.
- Mały i Duży *Katechizm doktora Marcina Lutra*, Przekład A. Wantuła, Warszawa 1962.
- Morzé A. von, Ladewig Paul, W: Neue Deutsche Biographie 13 (1982) s. 392–393. [online] [dostęp: 14.04.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd116643854.html>
- Nörrenberg C., *Was lehrt die Kruppsche Bücherhalle*, „Blätter für Volksbibliotheken und Lesehallen”, 1901, Jg. 2, Nr. 11 u. 12, s. 171–174.
- Petzholdt J., *Katechismus der Bibliothekenlehre*, Leipzig 1856.
- Politik der Bücherei. Paul Ladewig und die jüngere Bücherhallenbewegung*, Zsgst. von W. Thauer, Wiesbaden 1963.
- Program wykładów Jednorocznej Koedukacyjnej Szkoły Bibliotekarskiej Zarządu Miejskiego w m.st. Warszawie*, s. 3.
- Schneider H., *Zur Lebensgeschichte einer Bibliothek*, „Die Heimatstadt Essen”, 1972, s. 47–57.
- Schröder E., *Aus Paul Ladewigs Papieren*, „Das Münster am Hellweg”, 1958, Jg. 11, Nr. 10, s. 147–156.
- Stremmel R., *Friedrich Alfred Krupp: Handeln und Selbstverständnis eines Unternehmers*, W: Friedrich Alfred Krupp. Ein Unternehmer im Kaiserreich, Hrsg. von M. Epkenhans und R. Stremmel, München 2010, s. 26–76.
- Thauer W., Vodosek P., *Geschichte der öffentlichen Bücherei in Deutschland*, 2 erw. Aufl., Wiesbaden 1990.
- Walter Hofmann und Robert von Erdberg. Dokumentation zur Geschichte*, Bad Heilbrunn 1996.

Spis tabel

Tab. 1. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907	51
Tab. 2. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907 – według typów literatury	52
Tab. 3. Księgozbiór Kruppsche Bücherhalle w latach 1900 i 1907 według działów wiedzy	53
Tab. 4. Czytelnicy Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907	54
Tab. 5. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907	55
Tab. 6. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1899–1907 (średnia dzienna i miesięczna wypożyczeń)	55
Tab. 7. Wypożyczenia w Kruppsche Bücherhalle w latach 1900 i 1907 – według działów wiedzy	56

Spis ilustracji

Fot. 1. Paul Ladewig (1858–1940)	2
Fot. 2. Reprodukacja okładki wydania <i>Katechismus der Bücherei</i> z 1922 roku ...	14
Fot. 3–4 Sennewitzmühle (Łąkomini) współcześnie (maj 2013). Budynek na terenie posiadłości	26
Fot. 5. Reprodukacja jednej ze stron książki Paula Ladewiga pt. <i>Katechismus der Bücherei</i>	31
Fot. 6. Reprodukacja indeksu z książki Paula Ladewiga pt. <i>Katechismus der Bücherei</i>	33
Fot. 7. Fotografia starej biblioteki – Schaffgotsche Bibliothek zu Warmbrunn ...	44
Fot. 8. Fotografia starej biblioteki – Volksbücherei i Lesehalle, Görlitz	44
Fot. 9. Fotografia nowej biblioteki – Stadtbibliothek Essen, 2007	44
Fot. 10. Fotografia nowej biblioteki – Stadtbibliothek Essen – Wejście do nowego gmachu, 2007	45
Fot. 11. Kruppsche Bücherhalle w Essen	49
Fot. 12. Rzut poziomy parteru Kruppsche Bücherhalle	50
Fot. 13. Rzut poziomy wypożyczalni Kruppsche Bücherhalle	57
Fot. 14. Budynek Stadtbibliothek Essen, 1906	59
Fot. 15. Gmach Stadtbibliothek Essen, 2007	59
Fot. 16. Stara biblioteka – wnętrze – Schaffgotsche Bibliothek zu Warmbrunn	109
Fot. 17. Nowa biblioteka – wnętrze – Stadtbibliothek Essen, 2007	110
Fot. 18. Stara biblioteka – wnętrze – Schaffgotsche Bibliothek zu Warmbrunn Pomieszczenia pierwszego piętra klasztoru w Cieplicach	110
Fot. 19. Nowa biblioteka – wnętrze Stadtbibliothek Essen, 2007	110
Fot. 20. Statut Kruppsche Bücherhalle	117
Fot. 21. Zwierzchnik Bücherhalle Essen, Friedrich Alfred Krupp	118
Fot. 22. Bibliotekarze Bücherhalle Essen	121
Fot. 23. Czytelnicy Stadtbibliothek Essen, 1906	122
Fot. 24. Wypożyczalnia Kruppsche Bücherhalle	126
Fot. 25. Wypożyczalnia Stadtbibliothek Essen, 1906	127
Fot. 26. Czytelnia Stadtbibliothek Essen, 1906	128
Fot. 27. Regał	129
Fot. 28. Księgozbiór Stadtbibliothek Essen	134
Fot. 29. Karta katalogowa w Kruppsche Bücherhalle	135

Fot. 30. Ustawienie książek w bibliotece	138
Fot. 31. Pomieszczenie robocze Stadtbibliothek Essen, 1906	143
Fot. 32. Wypożyczalnia Kruppsche Bücherhalle Essen	146
Fot. 33a. Wniosek o wydanie karty bibliotecznej do Kruppsche Bücherhalle	147
Fot. 33b. Karta biblieczna w Kruppsche Bücherhalle	147
Fot. 33c. Odwrotna strona karty książki w Kruppsche Bücherhalle	148
Fot. 34. Formularz upomnienia w Kruppsche Bücherhalle	149
Fot. 35a. Statystyka w bibliotece. Formularze statystyczne	151
Fot. 35b. Statystyka w bibliotece. Statystyka zbiorcza wypożyczonych książek . .	152

Streszczenie

Katechismus der Bücherei Paula Ladewiga został wydany w 1914 roku w Lipsku. Jest to zbiór refleksji autora na temat książki i biblioteki jako takiej. Pośród 300 haseł składających się na zawartość książki autor umieścił również praktyczne rady dotyczące funkcjonowania biblioteki. Aforystyczny i sentencjonalny styl, miejscami również mentorski ton, sprawiają, że mimo upływu 102 lat od momentu wydania dzieło zachowuje nadzwyczajną aktualność. Polski i angielski przekład został dokonany na podstawie pierwszego wydania i jest jego wierną kopią. Polskie wydanie zostało wzbogacone o naukowy wstęp zawierający sylwetkę Paula Ladewiga oraz formalną i rzeczową analizę *Katechizmu* oraz charakterystykę dwóch bibliotek: Kruppsche Bücherhalle i Biblioteki Miejskiej w Essen, z którymi P. Ladewig był związany. Uzupełnieniem edycji książki jest bogaty materiał ilustracyjny, bibliografia i indeks rzeczowy.

Zusammenfassung

Katechismus der Bücherei von Paul Ladewig wurde im Jahre 1914 in Leipzig herausgegeben. Das ist eine Sammlung von Bemerkungen des Verfassers über das Buch und die Bibliothek. Unter 300 Schlagwörter, aus denen sich *Katechismus* besteht, setzt Ladewig auch die praktischen Ratschläge über Tätigkeit der Bibliothek. Apforistischer und einprägsamer Stil, örtlich auch schulmeisterisch Ton prägen Ladewig's *Katechismus* und machen, dass trotz des Ablaufs 102 Jahre seit seiner Herausgabe das Werk bewährt seine Aktualität bis heute. Die polnische und englische Übersetzung wurde aufgrund der ersten Ausgabe gemacht und bilden seine treue Kopie. Es wurde polnische Ausgabe über wissenschaftliche Einführung bereichert, die Silhouette von Paul Ladewig, formale und sachliche Analyse seines *Katechismus* enthält zusätzlich Charakteristik der zwei Bibliotheken in Essen: Kruppsche Bücherhalle und Stadtbibliothek mit denen P. Ladewig verbunden war. Es wurde das Buch durch reiches Abbildungsmaterial, Sachliteratur, Bibliographie und Sachregister ergänzt.

Summary

Katechismus der Bücherei by Paul Ladewig was published in 1914 in Leipzig. It's a collection of author's reflections concerning the book and the library itself. Among

300 headwords which compose the content of the books, the author enclosed also practical advices on the performance of a library. Aphoristic and sententious style, in places mentoring tone – all that causes that despite of the passage of 102 years since the publication the work preserves an outstanding topicality. The first Polish and English translation of Ladewig's *Catechism* into the Polish language made on the basis of the first edition appears to be an exact copy. Polish edition has been enriched with an introduction containing the profile of Paul Ladewig a formal and content analysis of the work and additionally with characteristic of two libraries from Essen: Kruppsche Bücherhalle and Municipaly Library with them P. Ladewig connected was. The additions to this book edition are the rich illustrations, bibliography and subject index.

Oddajemy do rąk czytelnika *Katechismus der Bücherei* Paula Ladewiga w formie, którą autor nadał pierwotnie swemu dziełu, identycznej z tą, jaka wystąpiła w obu tożsamych wydaniach z 1914 i 1922 roku. Jedyne „ingerencje” edytorskie dotyczą pojęć i myśli Ladewiga, które z racji upływu czasu mogłyby być niezrozumiałe lub źle rozumiane przez czytelnika. Stosowne do nich wyjaśnienia umieściliśmy w formie przypisów lub w nawiasach przy danym pojęciu. Wydanie *Katechizmu biblioteki* Ladewiga nie jest jednak typowym reprintem, czyli wierną fotografią wydania oryginalnego. Edycję polską wzbogaciliśmy o pięć rozdziałów. Celem pierwszego rozdziału jest przybliżenie biograficznej, zawodowej oraz naukowej sylwetki Paula Ladewiga. W rozdziale drugim, trzecim i czwartym poddaliśmy wnikliwej analizie tekst Ladewiga, zwracając uwagę na cechy formalne (formę piśmienniczą, język, kompozycję), jak też na sens i wymowę dzieła. W rozdziale piątym przedstawiliśmy szkic o dziejach Kruppsche Bücherhalle pod kierownictwem Ladewiga oraz o Bibliotece Miejskiej w Essen, wtedy gdy Ladewig mieszkał i pracował w tym mieście.

Od Redakcji

ISBN 978-83-8018-050-5